

Г. Сердюк

СУРМАЧ

GERMANIAN INFORMATION SERVICE

Лондон

1979

Англія

»СУРМАЧ« — журнал Об'єднання
був. Вояків Українців у В. Британії

» S U R M A C H « — Magazine
of the Association of Ukrainian Former
Combatants in Great Britain

49 Linden Gardens, London, W2 4HG.

Редагує Колегія
Гол. ред. пор. д-р С. М. Фостун

Статті, підписані прізвищем чи псев-
донімом, не завжди відповідають по-
глядам Редакції.

Редакція застерігає собі правоско-
рочувати статті й виправляти мову.

Обкладинка: І. Волощак.

З М І С Т

СУРМАЧ

Пор. д-р Святомир М. Фостун: У 30-РІЧЧЯ ОБВУ	3
Святослав Гординський: ДО ДРУЗІВ	3
Ппор. Осип Я. Боднар: ДО 50-ЛІТТЯ ПОСТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ	7
Симон Петлюра: У ДЕНЬ СВЯТА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ	9
Полк. Євген Рен: ДРУЖИНИ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ	11
Василь Яшан: ПОЛКОВНИК МИХАЙЛО КОЛОДЗІНСЬКИЙ	17
Сергій Кушніренко: ФРОНТ	17
*** В НЕВМИРУЩУ ПАМ'ЯТЬ ГОЛОВНОКОМАНДУЮЧОГО УНА	18
Полк. П. Кравець: БРІДСЬКА КАМПАНІЯ	24
Богдан Бора: В РІЧНИЦЮ БРОДІВ	25
Сот. Степан Гуляк: ВЕЛИКДЕНЬ НА ФРОНТІ	27
Майор Юрій Тис-Крохмалюк: У ПІДГОТОВЦІ ДО ЗУДАРУ	29
Андрій Куза: ПРО ВІЙ З ПОЛОВЦЯМИ НА РІЦІ СТУГНІ	33
ВІЙСЬКОВА ХРОНІКА	35
ОГЛЯД ВІЙСЬКОВОЗНАВЧИХ ВИДАНЬ (пор. Фелікс Кордуба)	43
Ппор. Осип Я. Боднар: КНИЖКА ВАРТА УВАГИ	44
З ДІЯЛЬНОСТІ ОБВУ	51
ВІДІЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ	52
»ОСА«	56
»НОВА ФОРТУНА«	(внутр. обкл.)

ОБ'ЄДНАННЯ бувших ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

РІК 22

1979

Ч. 1-2 (64-65)

Пор. д-р Святомир М. ФОСТУН

У 30-РІЧЧЯ ОБВУ

*Як швидко час підхоплює роки
І нижє їх, мов дівчина коралі,
На нитку ту, що в'ється у віки
Що у життя заплетена скрижала.*

Як швидко час підхоплює роки, скажемо й ми за словами поета-лірика Миколи Вереса. Здається ще так недавно, ми відзначували 15-ті роковини існування і безперервної діяльності нашої комбатантської організації. Серед буднів нашого метушливого життя, заабсорбовані різним суспільно-громадським життям, ми навіть і не зауважили, як скоро канули у вічність роки, пробігли весни, літечка й непомітно підійшли тридцяті роковини, з того часу, коли в одній з лондонських великих заль, лунав грімко український гімн, що його співали майже тисяча учасників перших Основуючих Зборів Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії.

Учасники цих Зборів кладучи тривкі основи для постання загальної української комбатантської організації у Великій Британії, визначували й завдання тієї організації, наголошуючи плекання традиції українського вояцтва, єднання цього вояцтва в одну велику вояцьку сім'ю, у якій існувало б вояцьке побратимство, й праця вояцтва для українського народу та його підтримка в боротьбі за усамостійнення.

З перспективи минулих років треба ствердити, що вірність українській національній справі й добро української нації були основними принципами, що лягли в основу багатогранної діяльності й скріплювалися вояцькою честю, побратимством, взаємопошаною і розумінням важливих завдань та сповнюванням вояцького обов'язку — служби рідному народові, від якої ніхто нас, українських вояків, не звільнив.

Коли глянемо сьогодні на пройдений шлях нашої комбатантської організації продовж минулих 30-ти років, бачимо на цьому шляху пророблену кропітку багатосторонню працю в різних ділянках. Це — організаційна діяльність, культурно-освітня, видавнича, вишкільна, харитативна, зовнішньо-інформативна й громадська.

Працю в кожній із згаданих ділянок можна дуже широко й вичерпно характеризувати. Проте це не є завданням цієї статті. Пророблену працю характеризують загальні звіти. Все-таки, слід хоч би згадати загально головніші дані цієї багатогранної праці.

ОБВУ має 53 Відділи й один Гурток, а тим самим є найбільшою українською комбатантською організацією у вільному світі. В рамках організаційної діяльності Головна Управа ОБВУ та її Екзекутива відбули 142 засідання, видали 103 обіжники, відбули 52 Окружні Конференції, отримали 17,680 листів, а вислали 40,318. У ви-

шкільній ділянці було видано цілий цикл популярних викладів і лекцій з різних ділянок військовознавства. Головна Управа зосереджувала велику увагу на видавничу діяльність, і видала за власні фінансові засоби такі видання: Так творилося українське військо — Д. Кетроса; Свято Покрови Богородиці — князя Токаржевського-Карашевича; Список поляглих вояків І УД УНА; Етнографічну мапу південно-західної України, що її опрацював Інститут національних дослідів при НТШ, під керівництвом проф. д-ра Володимира Кубійовича; Альманах ОБВУ, що охоплював діяльність ОБВУ від 1949 до 1964 року; В чужинних приплавах — збірку вибраних поезій поета Миколи Вереса; Плем'я непокірних — історичну повість д-ра Святомира М. Фостуна. У рамках видавничої діяльності належить відмітити видання «Сурмача», офіціозу ОБВУ, який втішався постійно признанням і оцінкою його високого рівня, зі сторони як українських, так і чужинецьких кіл.

ОБВУ приймало завжди активну участь у суспільно-громадській праці, співпрацюючи тісно й дружньо з другими братніми організаціями. Відзначувало щороку Свято Покрову, Свято Героїв, що вже стали, так би мовити, традиційними святами нашої комбатантської організації. Крайові Вояцькі З'їзди ОБВУ вже теж стали традиційними імпрезами, бо вони відбуваються щороку, й в них бере участь українська молодь, яка діючи в різних самодіяльних мистецьких гуртках допомагає активно в культурно-освітній праці ОБВУ.

Харитативна діяльність не була залишена поза увагою нашої комбатантської організації, яка опікувалась й опікується постійно потребуючими помочі хворими, непрацездатними чи інвалідами — нашими побратимами, подаючи їм хоч би скромну матеріальну допомогу, піклуючись могилами померлих самітніх членів ОБВУ, чи взагалі українських вояків. Коли заaktuалізувалась справа поїздки до Австрії на воєнні цвинтарі, де є похоронені поляглі вояки І УД УНА, постало питання потреби присвятити тій справі більшу увагу, й в рамках Головної Управи була покликана окрема референтура. Заходами й фінансовими засобами Головної Управи був споруджений величавий пам'ятник на воєнному цвинтарі в австрійській місцевості Травтмансдорфі. Врочисте посвячення цього пам'ятника відбулось у 1976 році. В реалізації є чергові тривалі пам'ятки, що їх Головна Управа ОБВУ хоче закріпити в пошану й пам'ять поляглих українських вояків і борців за волю України, як наприклад, спорудження пам'ятника-могили в Тарасівці, пропам'ятна таблиця в соборі св. Софії у Римі, пропам'ятна плита на воєнному цвинтарі у місцевості Ст. Вайт в Австрії, а теж вмуровання пропам'ятної таблиці в катедральному храмі УАПЦ у Лондоні.

Підтримуючи й приймаючи активну участь у всіх акціях оборони українських політичних в'язнів у ССРСР, в обороні прав України та українського народу, Головна Управа звертала при тому також дбайливу увагу на зовнішню діяльність у цілій ширині її аспектів. Висилала різні меморандуми, брала участь у різних конференціях і зустрічах, часто й міжнароднього характеру, втримувала різні зовнішні зв'язки з українськими й чужинецькими установами, організаціями, військовиками, науковцями та різними діячами. ОБВУ є членом КОУГЦУ, СКВУ й приймає активну участь у праці цих наших координаційних громадських надбудовах, а на терені Великої Британії його представники належать до різних громадських комітетів.

У діяльності ОБВУ були поважні осяги, здобутки, були труднощі й недоліки, як звичайно це буває в кожній організації. Були й болючі удари. Відійшов у вічність перший голова ОБВУ сл. пам. сотник Михайло Дябога, який був одним із основоположників-ентузіастів нашої комбатантської організації, а влітку 1973 року помер несподівано й другий, довголітній голова ОБВУ сл. пам. сотник Михайло Білий-Карпинець, який був головою ОБВУ впродовж більше як двадцяти років. За його головування ОБВУ розвинулося в сильну комбатантську організацію, здобуло собі належне місце в українському комбатантському русі та в громадському житті.

В 30-річчя існування і безперервної діяльності Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії, ми не влаштуємо гучних ювілейних святкувань чи від-

значень. Ні! Ми знаємо, що сповнили лише наш вояцький обов'язок, пам'ятаючи за словами старовинних римлян, що «Добро нації — це найвищий закон». Цьому ж найвищому закону підпорядкована вся наша праця, наші зусилля, наші дерзання. Замість святкових відзначень, ми робимо підсумки — вояцький звіт із нашої праці-служби на вояцькій стійці, а водночас, стверджуємо конечність і необхідність дальшої нашої праці в єдності й у згоді, бо тільки плекаючи міцнотривале побратимство, закріплене в єдності, згоді, спільному прямуюванні на нашому вояцькому шляху, ми зможемо належно, гідно й чесно виконувати наш вояцький обов'язок.

Працюймо всі далі спільно, одним, міцноспаяним, вояцьким фронтом, для добра ОБВУ й нашого народу, вірні нашої вояцькій присязі, яку не відмінили довгі роки перебування на чужині, а навпаки, наголосили ще дужче, в обличчі нових завдань у всеобіймаючому фронті визвольної боротьби українського народу.

Хай добро української нації — цей найвищий закон буде й далі нашим життєвим дороговказом.

Святослав ГОРДИНСЬКИЙ

ДО ДРУЗІВ

Так дні нас вихрили і жерли,
Ті дні, що йшли назустріч війнам,
Так кожен з нас свій грізний жереб
Із власного шолому вийняв.

Навколо грюкіт, брязкіт міді,
Криваві заграви: так стрем'я,
Коли ми досідали сидел,
Доба тримала нам буремна.

О добрі, о незванні друзі!
Яка нас викликала сила,
Яка неподолання мужність
Серця нам міцно окрилила?

Яка наказує нам віра,
Крізь млу зневіри й безнадії,
Іти на ті стрімкі узгір'я,
Де стяг відвічний!

Де ми свої туги вежі
Колись залишимо на грані,
Для тих, що вирушать по межі
Ще недосягнуті, останні.

Ппор. Осип Я. БОДНАР

ДО П'ЯТДЕСЯТИЛІТТЯ ПОСТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Після Визвольних Змагань українського народу в 1917-21 роках, прийшло ширше усвідомлення, що визвольна боротьба поневоленого народу вимагає спільної платформи на якій могли б об'єднатися усі його політичні організації і середовища. Така платформа, мусіла бути побудована на національному пріоритеті чітко

сформульованої самостійницької політики з якої впливали б стратегічно-тактичні спрямування і централізація підпільно-революційної дії за відновлення державного суверенітету українського народу на всіх етнографічних землях України. Са-

мозрозуміло, тактичні цілеспрямовані революційно-визвольні боротьби проти окупантів України могли підлягати змінам з обставинами під'яремної дійсності, однак такі зміни в тактичній площині всенародного змагу до національної і державної незалежності українського народу, не сміли проходити шляхами федеративного дурману, чи розрахунком на зовнішню інтервенцію сторонніх чинників, котрі ставилися байдуже або ворожо до самостійності України. Тому саме, зміна тактичних прийомів революційно-визвольної боротьби, мала залишатися в рамках концепції орієнтації на власні сили українського народу. Щоправда, збройний виступ сторонніх сил проти ворога чи ворогів міг би стати допоміжним чинником у нашій боротьбі, однак у вирішальний момент нашого революційно-визвольного процесу вставання до волі і державної незалежності, ніхто інший, тільки ми самі, нестимемо основний тягар його завершення.

Оце були головні напрямні самостійницької політики українського народу, які вказували нам на необхідність створення координаційного чинника всіх тоді існуючих націоналістичних організацій, і разом виразника революційно-визвольних концепцій українського народу: авангарду підпільно-революційної боротьби, і речника на міжнародньому політичному форумі. Такий виразник волі українського народу, на засадах всеукраїнства, надпартійності і монархізму, покликано до життя і дії на Першому Конгресі Українських Націоналістів, який відбувся 28 січня до 3 лютого 1929 року у Відні. Конгрес закінчився створенням Організації Українських Націоналістів (ОУН), що стала на шлях здійснення державного ідеалу соборними зусиллями українців-державників на засадах чинного ідеалізму, моральної своєзаконності, та індивідуального почину в рамках організаційної самодисципліни. Перший Конгрес Українських Націоналістів сполучив в одну цілість складники українського націоналістичного руху, опрацював ідеологічні форми, накреслив мету, й вибрав Провід Українських Націоналістів (ПУН) на чолі з полк. Євгеном Коновальцем.

До створення ОУН у 1929 році, виразником підпільно-революційної боротьби українського народу проти окупантів України, була Українська Військова Організація (УВО). Однак вона постала як військово-бойова формація, без ідеологічно-політичної підбудови для своєї діяльності. І, хоча щодо примату боротьби за відновлення української державності серед членства УВО була однозначність, не було однозначності в ідеологічно-політичних питаннях. Незважаючи на те, що її основоположник і начальний комендант УВО полк. Є. Коновалець завжди був визнавачем української націоналістичної ідеології, і постійно змагав до ідеологічного оформлення тієї організації то лише в процесі свого розвитку і практичної роботи, подавляюча частина членства УВО прийшла до розуміння кінцевості ідеологічно-політичної підбудови для її діяльності. Через відсутність зобов'язуючої ідеології, в УВО часто поставали конфлікти. Вже в перших роках існування УВО, вони проявлялися в різному ставленні її членів до сепаратної політики диктатора ЗУНР д-ра Євгена Петрушевича, у ставленні до УРСР та до легальних українських політичних партій. З моментом ідеологічно-політичного оформлення УВО в націоналістичному дусі, з УВО мусіли відійти ті одиниці котрі заступали методи »м'якої« політики і еволюцію в синтезі революційно-визвольної боротьби до незалежності українського народу.

З хвилиною створення ОУН, одночасно зреформовано секційну політичну діяльність окремих націоналістичних середовищ. УВО ввійшла до новоствореної Організації Українських Націоналістів як її бойова референтура. Для тих, які не могли зрозуміти глибокої суті українського націоналізму, що зродився з внутрішньої природи української нації в часі її зусильної боротьби за національну і державну незалежність України, і для тих, котрі уважали український націоналізм засобом партійного політиканства, а не чинником у якому виявляються постулати державницької думки і дії революційного вставання українського народу до незалежного життя у етнографічних рамках єдиної, соборної української держави

Учасники Першого Великого Збору — Конгресу ОУН.

У 1-му ряді зліва сидять: д-р Юліян Вассиян (заступник голови Президії, голова Ідеологічної Комісії), 2. інж. Дмитро Андрієвський, 3. ген. Микола Капустянський (заступник голови Президії), 4. полк. Євген Коновалець (голова Військової Комісії, обраний головою ПУН), 5. інж. Микола Сціборський (голова Президії), 6. доц. Яків Моралевич (голова Соціально-економічної Комісії), 7. інж. Володимир Мартинець (головний секретар Президії), 8. проф. Микола Вікул.

У 2-му ряді зліва стоять: 9. інж. І. Малько, 10. інж. Осип Бойдуник (голова ГУМН), 11. Максим Загривний, 12. сотн. Євген Зиблікевич, 13. Петро Кожевників, 14. д-р Дмитро Демчук (голова Політичної Комісії), 15. інж. Леонід Костарів (голова Організаційної Комісії), 16. д-р Олесь Бабій (голова Культурно-освітньої Комісії), 17. сотн. Ріко Ярій, 18. М. Антоненко, 19. Зенон Пеленський.

У 3-му ряді зліва стоять: інж. Юрко Руденко (секретар Президії), 21. Ярослав Барановський, 22. Степан Охримович, 23. Степан Ленкавський, 24. Андрій Федина, 25. інж. Ярослав Герасимович (секретар Президії), 26. Т. Пасічник-Тарнавський, 27. Олександр Згорлякевич.

На світлині немає: В. Арсенича (секретаря Президії), Василя Виноградника і Макара Кушніра-Богуша.

та ставали на шлях пристосованства і еволюційного опортунізму, для таких в ОУН місця не могло бути. У новоствореній організації залишилися здецидовані визнавці української націоналістичної ідеології.

Після трагічного фіналу Визвольних Змагань у 1917-21 років, в українському політикумі в краю і на еміграції, витворились чималі аномалії. Поза кордонами розчетвертованої поміж ворогами української держави, існували аж чотири «державні центри». Державний центр УНР який стояв на платформі Варшавського договору з 1920 року, уряд ЗУНР, і «Народня Українська Рада» яку група празьких ес-ерів М. Шаповал, Григоріїв, О. Шелухин і С. Русов, заходилися проголосити як «єдину законну і демократичну», яка мала б репрезентувати наддніпрянську еміграцію. Прихильники гетьманату, мотивуючись тим, що гетьман Павло Скоропадський зрікся гетьманської булави в листопаді 1918 року під примусом, проголосили його як єдиного законного репрезентанта української держави. Всі ці згадані «державні центри», вважали себе за єдино «законний», «легітимний», «традиційний» уряд або репрезентантом, чи представником частини українського народу, орієнтувалися на сторонні сили, і жили претенсійними ілюзіями на державну владу без держави. Вони не могли дати українському народові всенародної платформи на якій могли б об'єднатися всі соборницькі елементи до всенародного революційного змагу за державну самобутність України. Таку всенародну платформу, в оперті на ідеологічних заложень українського націоналізму, могла здвигнути лише Організація Українських Націоналістів. ОУН не висувала претенсій на державну владу, бо найперше її завдання, це була мобілізація всенародних сил до державотворчого чину шляхом революційно-політичної боротьби, на принципах орієнтації на власні сили українського народу. В ОУН згуртувалися всі ті, які з рації своєї творчої ролі, піднесли понад рівень суспільної пересічної психології, і керувалися волею та інтересами української національної спільноти. Тільки такі люди, що ставили в центрі своєї уваги за-

гальне добро українського народу перед особистим, могли творити його авангардну силу в затяжній, революційній боротьбі яка не ведеться претенсійністю до слави і влади, але ведеться вона шляхом індивідуальних і збірних зусиль. ОУН створилася не у протигагу тоді існуючим «державним центрам» без державного статусу, ні для конкуренції з існуючими тоді українськими легальними політичними партіями на західних землях України, котрі погоджувалися на «статус кво» з окупаційним режимом. ОУН постала як реалізатор інтеграції всіх земель України, в одній, незалежній соборній державі не шляхом компромісу, лише інтенсивною революційною боротьбою проти гнобителів українського народу.

З перспективи минулих років — можемо сказати, що революційного і політичного потенціалу ОУН не зуміли послабити ворожі репресії і шикани під її адресою з боку українських «легалістів» та внутрішні конфлікти, які вкінці довели до двох поділів колись одної ОУН. Безумовно, це було негативним явищем у системі революційної формації, і zarazом доказом того, що з позицій революційно-безкомпромісової боротьби українського націоналістичного руху, відійшли ті, які розгубилися на шляхах завдань українського націоналізму. Це було головною причиною такого кроку тих людей що згуртувалися у середовищах котрі дослівно, — можна назвати групками які під назвою ОУН, стали на шлях політичного опортунізму.

П'ятдесят років підпільно-революційної і політичної боротьби ОУН, це етап безперервного вставання до волі і незалежності українського народу. В процесі реалізування революційної боротьби, з ініціативи революційної ОУН, проголошено у Львові відновлення української державности актом 30 червня 1941 року. В процесі державницьких цілеспрямовань ОУН, постала Українська Повстанська Армія, Українська Головна Визвольна Рада. Без ініціативи ОУН, боротьба проти двох окупантів України, большевицької Росії і нацистської Німеччини, була б неможлива. ОУН ставши на безкомпромісових позиціях революційної боротьби, не тільки виховала велетнів духа

й чину, але зуміла передати безкомпромісову невгнутість сучасним борцям за права українського народу в боротьбі проти московського імперіялізму в поневоленій Україні. Морозове «будемо битися», наявно доказує, що в боротьбі молодого покоління проти московського комуністичного режиму в Україні, не кладеться ставки на еволюційні методи. Аналогічно до творців організованого українського націоналістичного руху в системі ОУН, і всіх тих, які заступають націоналістичний світогляд, протирежимні борці в Україні свідомі того, що не може бути комунізму з людським обличчям! Не може бути національно-державного самовизначення України на засадах інтелектуальних інтерпретацій «ліберального» марксизму, що дістав тепер нове окреслення неомарксизму. Всякі спроби зміщення такого «лібералізму» в українську визвольно-політичну боротьбу за держав-

ну незалежність, це політичне неучтво.

За ОУН п'ятдесят років підпільно-революційної і політичної діяльності та емансипації в дусі сучасної доби, яка найшла своє віддзеркалення у постановах Четвертого і П'ятого Зборів ОУН. Безумовно, за п'ятдесятирічний період своєї діяльності, в ОУН були світла і тіні. Були успіхи і невдачі. Однак в ОУН постійно проходила кристалізація людських характерів. Не всі її передові й рядові члени видержали іспит часу і зрозуміли завдання українського націоналізму. Однак революційна ОУН не зійшла з передових позицій революційно-всенародного змагу українського народу. Водночас ОУН підносила рівень політичної свідомості широких кіл українського загалу. Весь час ОУН була і залишається виразником і авангардом національно-державницьких стремлень українського народу до волі та державного суверенного життя.

У сторіччя з дня народження Симона Петлюри

Симон ПЕТЛЮРА

В ДЕНЬ СВЯТА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

В день свята української державности встають передо мною постаті мучарів і мучеників Великої Ідеї.

Тих, що життям своїм заплатили за свою віру в неї.

Тих, що найдорожчим скарбом засвідчили відданість Батьківщині.

Тих, що власним чином крові і праці, гарячого патріотизму й виконання обов'язку, уміням — для одних слухатися і для інших наказувати, а обом і разом коритися вищим наказам націй, через її вождя переказаним, — розпочали нову добу в історії України.

Тих, що створили спільним чином свого життя легенду націй — легенду збройної боротьби її за своє право жити вільною й державно-незалежною.

Тих, хто заслужив право на те, щоб стати незабутніми в історії України, хто зв'язав її велике минуле із світлим майбутнім і переказав нам, живим та прийдешнім поколінням, великий заповіт: національної помсти та недовершеного чину.

Шлях звільнення кожної нації густо кривиться кров'ю. Нашої так само. Кров'ю чужою і своєю. Ворожою й рідною. Кров закінчує глибокі процеси національних емоцій, усвідомлень, організаційної праці, ідеологічної творчості, і всього того, що нація і свідомо й ірраціонально використовує для ствердження свого права на державне життя.

Кров, пролита для цієї великої мети, не засихає. Тепло її все теплим буде в душі націй, все відіграватиме ролю непокоючого, тривожного ферменту, що нагадує про нескінчене і кличе до продовження розпочатого.

З цим чуттям завжди переживаю я наше свято державности. Воно все зв'язується в мене з дорогими — незабутніми образами тих, хто дав нам право його святкувати, подібно до того, як величаві мелодії нашого гімну, що в цей день здаються особливо урочистими, а слова обов'язуючими, — все зливаються з передсмертними стогнаннями тих, чий дух тільки тоді повірить у щирість і по-

важність нашого святкування, коли ми не словами-співами, а ділами докажемо нашу моральну вартість бути достойними свята.

Хай же в той день ми глибше, як коли, відчуваємо велику вагу передсмертних заповітів наших лицарів!

Хай свято сьогоднішнє навчить нас шанувати пам'ять полеглих і бережно плекати традиції боротьби за українську державність, такі чисті і проречисті, такі ушляхетнюючі, бо й оправдані, і скроплені святою кров'ю найкращих синів нації.

А найголовнішою з тих традицій буде: пам'ятати про неминучість відновлення бо-

ротьби тим самим знаряддям і під тими самими гаслами, що ними користувалися й ними одушевлялися жертви військових подій 1917-1920 років.

Українські мечі перекуваються на рала тільки тоді, коли гасло — Незалежна Держава Українська — перетворюється в дійсність, і забезпечить отому ралові можливість зужиткувати рідну плودючу землю з її незчисленними багатствами не для потреб третього або другого з половиною чи якогось іншого інтернаціоналу, а для устаткування і зміцнення власного державного добра та збагачення рідного народу.

Отже: не забуваймо про меч; учімося міцніше тримати його в руках, а рівночасно дбаймо про підживлення нацією моральних елементів її буття — творчої любови до Батьківщини, сторожкості до ворога та помсти за кривди, заподіяні ним, у симбіозі яких знайдемо вірний шлях до звільнення і програму для будівництва!

Великий чин наших лицарів учить вірності ідеалам і вмінню підпорядкуватися. Тільки вірність і служняність творять передумови успіху національної боротьби.

Біля гасла: Українська Народня Республіка — Українська Незалежна Держава об'єдналися всі справді активні сили нації в боротьбі за незалежність. Тільки в моральній атмосфері, утвореній тією боротьбою, могли з'явитися світлі постаті полеглих, тільки на цьому ґрунті могла зродитися жива легенда дальшої нашої боротьби, що живе невмирущою в душі нації і ферментує її сили на нові виступи.

Моральним чотирикутником — отим старокозацьким табором — поставимся ми в переходові дні нашої історії до всіх негідних наступів на нашу єдність та вірність випробуваним ідеям. Скупчимося одним біля одного з готовістю взаємної допомоги й перестороги, — і ми витримаємо всі «міри і проби» незалежно від того, чи вони походять з якогось інтернаціоналу, чи від його кляскратичного антиподу.

Вірність є основою не лише родинного життя. Вірність ідеям є підставою внутрішньої сили ширших громадських об'єднань, до національного включно.

Наша вірність тим ідеям, за які голови поклали незабутні лицарі збройної боротьби за українську державність з часів 1917-1920 років, буде найкращою пошаною до світлої пам'яті їх, до великого чину їхнього життя й, нарешті, до розуміння глибокого змісту тієї думки, що її вклав законодавець в акт Свята Української Державности.

(«Тризуб» ч. 15, Париж, 22 січня 1926)

Полк. Євген РЕН

ДРУЖИНИ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Дружини Українських Націоналістів, це була військова формація, зложена з двох легіонів, зорганізованих при німецькій армії. ДУН ставили своїм завданням боротьбу за українську самостійну державу, що й зберігалася в таємниці від німців, а це ускладнювало військовий вишкіл. Організатори ДУН мали намір розбудовувати цю військову формацію у велику військову силу, включно до армії. Однак німецька політика була спрямована на поневолення України й перетворення її на німецьку колонію, а тому намір організаторів згаданої формації залишився мрією. Німці захоплені початковими перемогами, думали, що вони зовсім добре обійдуться без жодних союзників, а тимбільше без допомоги «унтерменшів».

Усе таки німецькі військовики мали свій погляд на політику нацистської партії й планували творити військові частини з поневолених народів. Тому вони й поставилися прихильно до проєктів ОУН, щоб творити зав'язок українського війська. ОУН вишколювала свої кадри вже пе-

ред війною, але це було більше в теорії, бо практично не було змоги. Тому й користалася з кожної нагоди, коли можна було школити своїх членів у практичному характері. Військовий вишкіл нашого воєцтва замасковували від очей нацистських партійців, що це, мовляв, дрібна частина без ніякого політичного значення, з розрахунком, що в розвитку воєнних подій ДУН набере й військово-політичного значення і може стати зав'язком українського війська. Коли ж не вдається цього зреалізувати, тоді легко можна знайти причину розв'язати ДУН у якийсь малопомітний спосіб. Тому зголошені до ДУН підписували своє зголошення лише до 1942 року. З уваги на тодішні політичні обставини не можна було підписувати ніякого договору з державними німецькими чинниками. ОУН запропонувала свої вимоги на підставі яких передала обидва відділи ДУН на вишкіл до німецької армії. Вимоги були такі:

Набором добровольців і формуванням ДУН мають займатися чинники ОУН, тоб-

то її Військова Референтура. Політичним проводом ДУН є ОУН. Присягають добровольці на вірність Україні. Про введення ДУН у воєнні дії рішає провід ОУН. Німецькі військові зверхники є лише для військового вишколу. Військові ранги надає Військова Референтура ОУН. Військовий референт ОУН Роман Шухевич з частиною штабу входить до командного складу ДУН.

На весні 1941 року Дружини Українських Націоналістів складалися з двох груп. Північна група «Нахтігаль» був під командуванням, тоді сотника Романа Шухевича, а південна група «Ролянд» під командуванням, тоді майора, Євгена Побігущого. З вибухом війни «Нахтігаль» брав участь у боях на фронтовій лінії Радимно—Львів—Тернопіль—Проскурів—Вінниця. «Ролянд» почав свій вишкіл пізніше та був висланий через Румунію в Україну, в напрямку Одеси.

Події розвинулися однак зовсім несподівано для німців. В Україну прийшли

наші частини скорше за німецькі. 30 червня 1941 року проголошено відновлення української держави. Північна група включилася активно в працю творення самостійного державного життя, нав'язуючи співпрацю зі сіткою ОУН, поширювала масово прокламацію ОУН про відновлення державности. Південна група «Ролянд» нав'язала також зв'язок з Похідними Групами ОУН, які у той час уже були переслідувані німцями і румунами. Гітлерівська влада заарештувала членів Тимчасового Правління, сотні активних діячів ОУН та відкликала з України обидві групи. Тоді політичний провід ДУН вислав до Головної Команди німецької армії гострий меморандум з підписами всіх воєнків. Довго велися переговори між ОКВ та міністерством Сходу, а вкінці ДУН перевели до складу охоронної поліції, як формацію до охоронних акцій. ОУН-ДУН були розчаровані з такої розв'язки, але і така можливість була врахована в планах ОУН-ДУН.

Група старшин ДУН. Другий зліва сидить Роман Шухевич.

Цілий курінь ДУН перебував на Білорусії аж до 1943 року. В перших днях того року німці розпустили всіх вояків, а старшин ув'язнили.

Чи виправдали своє існування ДУН? На мою думку — так! Наше головне завдання це був вояцький вишкіл. Такий вишкіл ДУН мали. Д-р Ортинський писав свого часу у «Вістях», що такого вишколу, як був у ДУН не переходив ще ніхто, ані раніше, ані пізніше в жодній військовій частині. Це була заслуга не тільки доброго вишкільного складу, але й українських старшин та вояцтва, вихованого в дисципліні ОУН та захопленого ідеєю боротьби за визволення України з неволі. Вишкіл тривав практично по 14 годин денно. Опісля в боях «Нахтігаль» так визначився, що одержав багато похвал, а вояки нагороди й хрести заслуги. Дуже багато навчилося вояцтво ДУН також поборюючи партизанів на Білорусії й цей досвід дуже пригодився пізніше в УПА й

в І УД УНА. Молоді вояки пройшли тверду вояцьку школу й добре загартувалися у вояцькому ділі. Настільки вони були добре вишколені, вказує факт, що пізніше зайняли різні провідні становища в УПА і в І УД УНА. Сот. Роман Шухевич став Головним Командиром УПА, пор. Сидор командиром відтинку УПА-Північ, а автор цих рядків був короткий час командиром полку в І УД УНА.

Маючи безпосередній контакт з вояцтвом хочу таки ствердити, що за весь час моєї довгої військової служби я ніколи не бачив таких добрих вояків, підстаршин і старшин як у ДУН.

Про Дружини Українських Націоналістів написано мало. Тому в 50-ліття ОУН закликаю вояків, підстаршин і старшин ДУН писати бодай короткі спомини про лицарів ДУН, які дбали не про свою особисту славу, але про славу України й за неї воювали.

Василь ЯШАН

ПОЛКОВНИК МИХАЙЛО КОЛОДЗІНСЬКИЙ

(У 40-річчя його смерті)

Цього року сповняється 40-річчя з часу смерті полковника Михайла Колодзінського, видатного українського військового теоретика, автора «Української Військової Доктрини», провідного діяча ОУН і борця за волю Карпатської України, що його розстріляли мадари в березні 1939 року над Тисою. У пошану світлої пам. цього визначного українського військовика поміщуємо статтю Василя Яшана із збірника «Городенщина», яка, мабуть, уперше знайомить українську громадськість і українське вояцтво з життям, діяльністю і боротьбою сл. пам. полковника Михайла Колодзінського, який наголошував, що Україна створить на сході Європи нову політичну силу, новий вирішальний чинник міжнародної політики.

Редакція

*

Городенська земля видала багато визначних і відомих діячів, але чи не найменше з усіх цих діячів знаний підпільник Михайло Колодзінський, може саме тому, що діяв у

підпіллі. А його життєвий шлях заслуговує на особливу увагу, бо був надзвичайно цікавим.

Час, у якому жив і діяв Колодзінський, не давній. Але світова хуртовина, що пронеслася землями України, знищення і руїна, що їх нанесла Україні жахлива війна, кажуть зібрати ті окрушини відомостей про недавнє героїчне минуле української нації, що тут і там збереглися серед очевидців і учасників тих подій і передати їх грядучим поколінням. Це й заставило мене написати про нього.

Михайло Колодзінський, син Франка і Анни з Буджаків, народився в селі Поточиська, повіт Городенка, 26 липня 1902 року. Батьки були римо-католиками й свого сина Михайла охрестили в костелі. Розговірною мовою у їхньому домі була українська, хоч батьки зі звички і для традиції відвідували раз у рік римо-католицький костел у Городенці.

Село Поточиська положене мальовничо в гарній околиці у віддалі одного кілометра від Дністра. Воно вславилося тим, що в часі

польської займанщини, між першою і другою світовими війнами, здобулося на побудову примітивних водопроводів, а згодом за ініціативою учителя Олексі Іваночка Поточиська постановили побудувати пам'ятник Іванові Франкові. Коли виявилось, що польська влада не дасть на це дозволу, то поточиські селяни завзялися і впродовж однієї ночі поставили пам'ятник. Влада мусіла погодитися з доконаним фактом. У тому ділі брав участь і молодий Михайло Колодзінський.

Директор поточиської школи Сагаль уважав Колодзінського за поляка і намовив його батька віддати хлопця до польської гімназії в Коломійі. Але при вступному іспиті хлопець перепавав, бо виявив слабе знання польської мови. Він записався до української гімназії в Городенці, в якій закінчив чотири класи. Восени 1922 р., перейшов Колодзінський до української державної гімназії в Коломійі, а коли при тому звернув хтось йому увагу на його римо-католицьке визнання, подав до староства в Городенці заяву про свій перехід до греко-католицького обряду. В коломийській гімназії здав іспит зрілості в липні 1924 року.

У коломийській гімназії займався спортом, був членом футбольної дружини «Хортиця», крім того зачитувався у військовій літературі, пристрасно студіюючи життя й діла великих полководців. Також брав участь у виборчій протиакції і скоро став членом УВО.

У зв'язку з громадською діяльністю поліція арештувала Колодзінського в латинську Великодню П'ятницю 1923 року в Поточиськах, куди він приїхав на великодні вакації. В тому часі польська влада перевела численні арешти серед української молоді городенського і сусідніх повітів, бо попала на сліди підготовки протипольського повстання.

В терені діяла сітка УВО, а постанова Ради Амбасадорів, якою признано землі Західньої України Польщі, закинула підпілля. В Городенці відбулася нарада зв'язкових, яким подано реченець революційного виступу. Гарячі поточиські молодці повитягали заховану зброю, почистили її та стали заготовляти ручні гранати. Але попереджені своєчасно, знову її заховали.

Арештованих примістили у в'язниці в Коломійі, а коли судове слідство тяглося місяцями, в'язні розпочали голодівку. Після чого їх звільнили.

Восени 1924 року покликали Колодзінського до військової служби й приділили до кінної артилерії у Варшаві, але на власне бажання перенесли його до піхоти. Після рекрутського вишколу перейшов до старшинської школи (підхорунжівки), яку закінчив

з дуже добрим поступом у ранзі плутоново-го-підхорунжого.

Колодзінський любив військо, його порядок і дисципліну. Він залюбки чистив зброю, дбав про одяг і свій зовнішній вигляд. Військові обов'язки виконував солідно і завзято студіював військові підручники. Але на пропозицію залишитися в польському війську не погодився.

Після звільнення з військової служби вписався Колодзінський на правничий факультет львівського (польського) університету. В цьому університеті студіював п'ять років, але більшу частину, в тому періоді, провів у в'язниці Бригідках. Був п'ять разів арештований і просидів у Бригідках майже три роки.

В навечер'я 1 листопада 1928 року зібралися тисячі українців у катедрі св. Юра, щоб молитвою відзначити десяту річницю Листопадового Чину. Непроглядні маси народу заповнили велику площу довкола цього величавого храму. Після Панахиди за поляглих, вийшов на зовнішній балкон церкви М. Колодзінський і спокійно, з належною повагою і пошаною розгорнув український національний прапор з червоними буквами УВО на ньому. Тисячна маса вп'ялила свій погляд у цей прапор. Після короткої, зворушливої мовчанки залунав спонтанно спів українських національних псень.

Свято закінчилося стріляниною між бойовиками УВО і польською поліцією на площі св. Юра. Польські студенти і львівське шумовиння зареагувало погромом українських установ. Вони спустошили не тільки Український Академічний Дім, але на своєму вічу вирішили висадити його в повітря. Але українські студенти зорганізували оборону. Вони озброїлися і забарикадували всі входи. Колодзінський брав у цій акції якнайактивнішу участь.

В УВО М. Колодзінський займався особливо військовими справами, зокрема студіював джерела до боїв за Львів у 1918 і 1919 рр. і оглядав терени цих боїв.

У 1928-1930 роках існував в Академічному Домі таємний військовий гурток, що гуртував українських студентів, які покінчили польську підхорунжівку (старшинську школу). Гурток був у зв'язку з Крайовою Командою УВО, зокрема з полк. Романом Сушком. До того гуртка належав і Колодзінський.

21 вересня 1929 р., поліція знову арештувала Колодзінського на празнику в домі о. Василя Поповича в Городенці за участь (7 вересня 1929 р.) у замаху на «Східні Торги». Розправа проти арештованих перед лавою присяглих почалася 26 травня, а закінчилася присудом львівського окружного су-

ду 28 червня 1930 р. Акт обвинувачення закинув 17 молодим українцям, між ними й Колодзінському, приналежність до УВО і замах на «Східні Торги» у Львові. Бойовика Романа Віду засудили на кару смерті, а Колодзінському пощастило вийти на волю. Він намагався не показуватися на очі поліції, тому не приїздив до Поточиськ, а переховався в о. Матейка в Опришківцях під Станиславом, у вересні 1930 перебував у зна-

датного чорнозему, лише мало врожайна глина й баговиння. Та й незручно йому було затримуватися довше в гостинному домі Іваночків. І поліція і польське населення мали їх на оці і тому обережність наказувала йому вертатися до Львова. Думав на Різдво відвідати Поточиська, але мати повідомила, що за ним розпитувала поліція, а тому краще йому здержатися з приїздом.

У липні 1931 р. брав участь у з'їзді, що

Полк. Михайло Колодзінський.

йомих у Станиславові. Звідти переїхав до своїх приятелів Іваночків. Вони спершу вчителювали в Поточиськах, а за громадську працю перенесла їх польська шкільна влада на захід. Не припало Колодзінському до впадоби польське село над Вислою. Не було там українських вишневих садків, не було благо-

його зорганізував у Данцігу сот. Ріко Ярий. Після з'їзду повернувся до Львова, продовжувати студії, але 17 січня 1932 року попав до в'язниці. Відповідав перед львівським судом за приналежність до Організації Українських Націоналістів, отже за державну зраду. Крім того притягли його до відпові-

дальності також за статтю про вагу військового виховання, що її помістив він в органі ОУН «Розбудова Нації». На судовій розправі тримався гідно і відважно. Не заперечував, що є членом ОУН і спокійно признався, що є автором інкримінованої статті. Коли предсідник трибуналу, мабуть, суддя Ягодзінський, запитав Колодзінського, як він — римо-католик з виразним польським прізвиськом — може належати до української, до того таємної, революційної організації, яка послуговується терористичними актами, він відповів, що віровизнання не встановлює національної приналежності. А коли той сам суддя звернув йому увагу, що ідеї, за які бореться ОУН, будуть вимагати багато жертв, багато крові, Колодзінський відповів, що український народ не відступить від боротьби за своє право на вільне життя у своїй власній державі, хоч би то коштувало ріки крові, аж поки не досягне своєї мети. Суд і прокурор уважно слухали заяви відважного юнака і подивлялися його знання військових справ.

Товариші в тюрмі (Колодзінський сидів тоді в тюремній келії ч. 120 разом з інж. Осипом Бойдуником, що був у слідстві за участь у Конгресі Українських Націоналістів у Відні 1929 року) побоювалися, що такими виступами стягне Колодзінський на себе гнів і обурення суду і дістане вищий вимір кари. Але сталося навпаки. Присудом з 10 червня 1932 р., Колодзінський був засуджений всього на один рік в'язниці. В додатку він скористав з амnestії, яка охоплювала кари тільки до одного року, тому й вийшов на волю.

Вийшовши з в'язниці мусів Колодзінський як уже знаний підпільний бойовик переховуватися і жити півлегально. Під кінець літа 1933 р., гостював він кілька днів у рідному селі. Він поїхав туди, щоб побачити свою стару матір, яку він дуже шанував і любив. Мабуть, передчував, що більше її вже не побачить.

Крайова Екзекутива Організації Українських Націоналістів (ОУН) постановила вислати М. Колодзінського закордон для зв'язку й інформації діючого там Проводу Українських Націоналістів (ПУН), бо у відносинах між краєм і ПУН витворилися деякі розходження.

Ранньої осені 1933 року перейшов Колодзінський кордон нелегально і жив на фальшивих документах і під різними прізвищами в Німеччині, Чехо-Словаччині, Австрії, Італії й Голландії.

Полк. Євген Коновалець призначив Колодзінського до дальших студій. Колодзінський студіював твори військових теорети-

ків воєнного діла, зокрема Клязевіца (навіть думав перекласти його на українську мову). Він читав, писав і пильно вивчав чужі мови.

В тому часі ОУН мала вже зв'язки з хорватськими націоналістами, що звалися «Усташі», а які боролися за звільнення своєї батьківщини з-під сербського поневолення. Їхня головна квартира і штаб були в місті Міляно в Італії. Італійський уряд не тільки погодився на перебування їх в Італії, а й дозволив організувати військові вишкільні табори. ПУН виведнав згоду головної квартири усташів, щоб на вишкіл вислати кількох українців, і як першого, спрямував туди Колодзінського. З паспортом, виставленим на ім'я «Гузара», приїхав він, через Швейцарію, до Міляно, приблизно в жовтні 1933 року. Там заприятелював Колодзінський з провідником усташів, поглавником д-ром Анте Павелічем. Хорвати прийняли Колодзінського до свого штабу, він почав вивчати хорватську мову, а по якомусь часі почав викладати на військовому курсі в таборі, що примістився в будинках старого монастиря в селі, біля містечка Барі в провінції Лігурія. Це село хорвати називали Вішкет. У таборі були понад 300 хорватських партизанів, яким Колодзінський викладав теорію і практику партизанської боротьби.

В листопаді 1933 р., ПУН вислав через Швейцарію своїх ще чотирьох членів (між ними був Гриць Джура), яких на поручення Колодзінського прийняли до табору. У квітні або травні 1934 року перенесено табір далі на південь до провінції Тоскана, до села Оліветто в околиці міста Ареццо, а число усташів зросло понад 500 осіб. Улітку 1934 р., табір перенесли знову далі на південь до провінції Аbruцціо. Там він примістився в будинках запустілого монастиря Сан Деметріо. Туди до табору прийшли два українці — Михайло Мушинський і Олександр Бандера (брат Степана). Обидва прибули з Риму, де були на студіях.

В жовтні 1934 р., югославський король Олександр відвідував Францію. У Марсильї 9 жовтня був виконаний атентат на короля македонцем Влада. Від киненої бомби загинув не тільки сербський король, а й французький міністер Барту, який супроводив короля.

В таборі усташів, на вістку про успішний атентат запанувала велика радість. Вони сподівалися великих змін.

Італійці звичайно були поінформовані про той плянований атентат і сподівалися, що він стане гаслом для всенароднього повстання хорватів проти сербів. Коли ж убивство не викликало в Хорватії майже ніякої реакції, італійці зробили висновок, що впливи

устанів у їхній батьківщині не такі то вже великі і, що вся підготовка до протисербської акції є передчасною. Щоб не допустити до непорозумін з югославським урядом, перенесли табір устанів, разом з українцями, на острів Ліпарі, положений у групі Ліпарійських островів, на північ від міста Мессини на Сицилії. Табір інтернували в стародавньому замку, а зброї не видали. Табір не міг в'язатися з зовнішнім світом, а наглядала над ними італійська поліція — карабінери. Сама свідомість обмеження особистої свободи, а до того неясне і незнане майбутнє, впливали від'ємно на психічний стан хорватів і українців. І як то в період невдач буває, стали виринати між хорватами непорозуміння, суперечки, обопільні обвинувачення, а накінець, криваві бійки. Також в українській групі, що складалася з 8 осіб, почали деякі члени нарікати на бездіяльне сидіння в таборі.

У квітні 1935 року українська група попросила хорватських друзів, і кораблем прибула в Сицилію до порту Мессени, а далі сухоходом дісталась у глибину острова, до малого гірського села Торторічі, на південь від міста Палермо. Там українці винайняли 6-кімнатну віллу, отримували від уряду відповідну місячну платню і проживали в умовах майже повної свободи. Жили під прибраними італійськими прізвищами. Розкошували морськими купелями, відбували далекі прогульки, навіть на вулкан Етну, вивчали італійську мову, читали українські книжки й часописи, а навіть листувалися зі знайомими за посередництва недалекої станиці поліції з двома карабінерами, які ставили до українців дуже ввічливо.

Долею цієї групи не переставав цікавитися полковник Коновалець. З його доручення відвідав групу секретар ПУН Ярослав Барановський, а з Риму приїздив Євген Онацький.

Бездільне, примусове перебування в сицилійському селі і туга за батьківщиною та рідними викликали нові непорозуміння й суперечки в цій невеличкій групі. Вони стали домагатися звільнення, а коли воно не приходило, обвинувачували в тому Колодзінського, який як визнаний ними та італійською владою комендант групи був з тією владою у зв'язках та писав у справі звільнення прохання і меморіяли. Непорозуміння розгорнулися так далеко, що італійці перевезли трьох опозиціонерів на острів Стромболі, а по півроці на острів Філікуді.

Вкінці в червні 1937 року група з Торторічі під проводом Колодзінського дочекалася звільнення, а група з Філікуді була звільнена в серпні 1937 р. Колодзінський дістався до Риму, а звідтіля через Швейцарію до

Відня.

У липні 1937 р., у Відні мав Колодзінський операцію носа. Йому усунули поліпи і стан його здоров'я значно поправився. Він виїхав до Голляндії і там завершив свій військовий вишкіл у полковника генерального штабу, Володимира Колосовського, який високо оцінював здібності свого учня. В лютому 1938 р., приїздив до Амстердаму полк. Коновалець, який при тій нагоді переговорював з Колодзінським. Після цієї зустрічі повернувся Мішко (так тоді всі кликали Колодзінського) до Відня, а звідтіля, на початку квітня до Італії, де знову конферював з Коновальцем: обговорювали військові справи, які Мішка найбільше інтересували.

В Римі дійшла до Колодзінського вістка про трагічну смерть Коновальця 23 травня 1938 р., у Роттердамі і потрясла ним до глибини душі, бо Коновалець він прямо обожнював.

У липні 1938 р. переїхав Колодзінський до Берліна, а під кінець того року до Відня, щоб бути ближче Карпатської України. На пропозицію військового референта ПУН ген. Миколи Капустянського і шефа Військового Штабу ОУН (Вішта) ген. Віктора Курмановича приїхав Колодзінський до Карпатської України. На самий Йордан, 19 січня 1939 р., прибув він до тодішньої столиці Карпатської України — Хусту. Три дні пізніше, тобто 22 січня 1939 р., був свідком величавої маніфестації 30 тисяч карпатських українців з понад сотнею українських національних прапорів. Двадцять років перед тим, у тому ж Хусті, проголошено злуку з Україною, а тепер відзначували врочисто ту знаменну подію. Свято це було виявом української сили і волі жити вільним, незалежним життям. Під час свята Колодзінський простудився, «але варто було — писав він до приятеля — і простудитися, щоб лише таке свято побачити».

Від 1919 р., Карпатська Україна була складовою частиною Чехо-Словацької Республіки. Натиск гітлерівської Німеччини сприяв природному праву словаків і українців до самостійного життя. Під натиском національної течії мусів центральний чеський уряд піти на уступки і чеський сойм ухвалив 22 листопада 1938 року конституційний закон для Карпатської України, яка дістала свій сойм і уряд. У тому ж часі зорганізувалася на місці Української Національної Оборони — Народня Оборона — «Карпатська Січ». Вона творила по селах свої відділи, які об'єдналися в районних командах. Районні команди підлягали 10-ом окружним командам, а в проводі цілої організації стояла Головна Команда з Головним Штабом. що

мала свій осідок у Хусті.

Карпатська Січ виховувала широкі українські маси до самостійного життя. В першу чергу дбала вона про військовий вишкіл своїх членів. Але в цій саме ділянці зустрічала вона великі перешкоди. У країні було чеське військо, жандармерія, фінансова (прикордонна) сторожа й іншого роду служба. Чехи не хотіли дати Січі зброї потрібної для вишколу, а опісля для оборони кордонів та втримання ладу й порядку. І саме на здобуття зброї були спрямовані найбільші зусилля команди Карпатської Січі. Такі обставини застав Колодзінський, якого призначено шефом штабу Карпатської Січі.

19 лютого 1939 р. відбувався в Хусті Другий З'їзд Січей, що в ньому активну участь брав Колодзінський. Містом пройшли 10.000 січовиків і кілька сотень січовичок.

Штаб Січі керував військовим вишколом, при чому приходилося поборювати величезні труднощі. До належного вишколу бракувало не тільки зброї, але й старшин та інструкторів. Тому зорганізовано в Хусті курс інструкторів. На курсі головні предмети викладав М. Гузар-Колодзінський. Крім того він пильно цікавився працею і побутовими умовами окремих Січей і часто відвідував їх, звичайно пішки, та служив своїми вказівками і порадами. Його ад'ютантом був Зенон Коссак-Тарнавський.

Коли 13 березня 1939 р., Словаччина відірвалася від Чехії і проголосила самостійну державу, стало очевидним, що відділена від Чехії Словаччиною — Карпатська Україна мусить піти її слідами. Озброєння Січі стало найекстримішою потребою.

На нараді старшин у Січовій Гостинниці 13 березня 1939 р., схвалили постанову вислати до прем'єра о. д-ра Августина Волошина делегацію з вимогою видати Січі зброю, що була в команді жандармерії. Під опівніч делегація в складі М. Колодзінського, Івана Романа і Івана Рогача відвідала прем'єра і вислала наказ до команданта чеської жандармерії, підполковника Вака, видати Січі потрібну їй зброю. З тим наказом пішла делегація до будинку жандармерії, але чехи обстріляли їх так, що до будинку довелось продіставатися боєм. Але вкінці справу вияснено ідесь біля 3-ої години над ранком дістала Січ зброю, а саме: 43 кріси й 70 револьверів та дещо амуніції. Однак через годину зажадав комендант чеського війська, генерал Прхала, від команди Січі телефонічно, щоб вона негайно повернула отриману зброю. Приявний у команді Роман відповів Прхалі, що йде в тій справі до прем'єра Волошина.

Біля шостої години ранку 14 березня 1939,

прийшов до будинку Головної Команди Колодзінський і перебрав команду над залогою, яка нараховувала 90 осіб. Він очевидно не думав видати чехам отриманої зброї, а тому вони почали проти Січі акцію. В місті почалася стрілянина.

Зв'язковий повідомив, що чехи почали наступ на Січову Гостиницю. Колодзінський вислав туди на допомогу два невеличкі відділи. Водночас почалася підготовка до оборони команди: січовикам видали амуніцію, призначили стійки і забарикадували входи, двері, вікна. Чеський наступ розпочався дуже скоро. Легкі танки обстріляли будинок команди кулеметним, а піхота крісовим вогнем. Через деякий час відізвалася й артилерія. Січовики стріляли рідко, щадили набої. Стріляли аж тоді, коли ворог підступав уже ближче. Ранених переносили до магазину.

Після двогодинного бою вдерлися чехи в приватне помешкання на перший поверх будинку і взяли до неволі січовиків, що мали боронити сходову клітку. Тепер, зблизька вже, стали чехи обкидати оборону ручними гранатами. Але рішучість і відвага булавно-го Васильчука врятувала положення і обороні вдалося відбити наступ.

О 10-й годині з'явилися з білим прапором парламентарі. Колодзінський наказав припинити вогонь і в товаристві чотаря Левка Кріса (Лев Крисько — був з Мішко-Колодзінським в таборі усташів в Італії) зійшов униз. Там через барикади передав чеський вояк командантові листа від прем'єра, в якому о. Волошин наказував перестати стріляти і заповідав прихід своїх посланців. Колодзінський повідомив парламентаристів, що на наказ прем'єра перестає стріляти, але при тому звертає увагу, що чеські відділи мають залишитися на своїх місцях. Інакше він знову відкріє вогонь.

По якомусь часі появився другий білий прапор, а з ним прибули міністер внутрішніх справ Карпатської України Перевузник і словак поручник Барчані. Вони переказали, що прем'єр бажає, щоб січовики склали зброю, на це відповів Колодзінський, що січовики ворогам зброї не віддадуть. А коли делегати стали лякати, що чехи в короткому часі виб'ють січовиків як мишей, Гузар сказав, що ніхто не може заборонити їм згиннути по геройськи. На дальші переконування делегатів Гузар вирішив вислати своїх людей до прем'єра. В міжчасі мало бути затримане перемир'я, під час якого обі сторони мали позбирати забитих і ранених. Барчані лишився між залогою в будинку Головної Команди і був свідком, як за кілька хвилин впав із чеської сторони постріл і поранив січовика. Барчані побіг до чехів з криком,

щоб вони не стріляли. В перерві винесли січовики яких десять ранених, але чехи не впустили вже тих січовиків назад до залоги, лише побивши, ув'язнили.

І знову почалася стрілянина, що тривала майже пів години, доки не прийшла ще одна делегація у складі чотирьох українських і трьох чеських старшин. І та делегація на-полягала, щоб оборона склала зброю. Тоді Колодзінський постановив вислати ще двох людей до о. Волошина. Вони дісталися до прем'єра і принесли такий наказ: Січовики мають зложити зброю і занести її до мешкання прем'єра. Він переховуватиме ту зброю і в слушний час видасть січовикам.

Хоч Колодзінський не довіряв чехам, одначе наказу своєї влади послухав. Він казав скласти зброю, і сам з січовиками заніс її до прем'єра.

Виявилося, що всіх оборонців залишилося не більше 30 осіб. Була година 11 перед полуднем. Зброя, що її віддала команда Січі, це були 13 крісів і кільканадцять револьверів. Отже січова невеличка, слабо озброєна, залога відбивала успішно довший час наступ модерно озброєного чеського з'єднання, що нараховувало близько 200 вояків, 3 танки і легкі гармати.

Чеське військо атакувало не лише Головну Команду, але і всі інші стрілецькі ста-

ниці. В Хусті напали чехи на січову гостиницю, хустський кіш і домівку жіночої Січі. Бої тривали подекуди до першої години по полудні, аж коли з наказу прем'єра оборонці зложили зброю.

Очевидно умов перемир'я чехи не думали дотримуватися. Обеззброєних січовиків вони били, в'язнили, знущалися над ними, а чеська лічниця відмовлялася подати допомогу пораненим січовикам, унаслідок чого багато їх померли. А були випадки, що вбивали і ранених.

На початку боїв з чехами наказав Колодзінський Січам у краю, щоб вони намагалися здобути від чехів зброю. На тій основі Торунська Січ відібрала зброю від прикордонної сторожі і жандармерії, а вислане проти неї чеське військо, змусила відступити. В цілій Волівщині переведено розброєння чехів і січовики здобули більшу кількість крісів і кулеметів.

Коли бої з чеським військом притихли, відбув уряд Карпатської України ввечері 14 березня 1939, засідання, на якому рішено проголосити самостійність і незалежність Карпатської України та скликати сойм на наступний день, тобто 15 березня на годину третю по полудні. Деклярацію про цю постанову проголосив прем'єр о. Волошин о годині 6.30 увечері по радіо.

(Далі буде)

Сергій КУШНІРЕНКО

Ф Р О Н Т

Заблукалася романтика в окопах,
Закохалася в залізі і вогні,
Де з лопатками стрільці мов рудокопи
Де шинелі й каски мовчазні...

А в степах тополі лебеділи
Й фосфорно світилися сніги
І цупкі були крижані брили,
Що купалися здовж берегів...

Гармати чорно і стурбовано дивились.
Бадьоро хукали промерзлі вояки.
Захвилювало — загорілось у жилах
Як сірі лави — запал охопив.

Там відступають — тут новий розгар,
Був наказ: посуватись осторожно!...
Наш сотник закурив цигарку...
Здалека бризжав кулемет ворожий...

В НЕВМИРУЩУ ПАМ'ЯТЬ ГОЛОВНОКОМАНДУЮЧОГО УНА

У четвер, 15 лютого 1979 року, після довгої і важкої недуги, помер у м. Трентоні, ЗСА на 90-му році життя, сл. пам. генерал-полковник ГШ Павло Шандрук.

Народився він 28 лютого 1889 року, в Борсуках на Волині в родині Теофана й Анни Шандруків. У 1911 році він закінчив Історично-філологічний Інститут у Ніжині. Рік пізніше одружився з Ольгою Сивачевою. Від

1911 до 1917 року служив у російській царській армії, як капітан, закінчивши в Москві військову старшинську школу. Командуючи батальйоном 70-го полку на північному російському фронті в 1917 році він вступив до української армії у часі Української Національної Революції, був командиром Запорізького корпусу на Криму, шефом штабу в Харкові, а опісля командував Третьою Залізною Дивізією армії УНР. Був підвищений до ранги генерала бригади в 1919 році. Після закінчення Визвольних Змагань перебував у таборах інтернованих українських

вояків у Польщі та був керівником військових справ екзильного уряду УНР. Від 1928 до 1939 року служив як старшина в польській армії, а 1938 року закінчив військову академію Генерального Штабу, з рангою полковника. В часі війни командував з'єднаннями 29-ої бригади і попав у полон, у якому перебував до 1944 року. На весні 1945 року сл. пам. генерал-полковник Павло Шандрук очолив Український Національний Комітет і став Головнокомандуючим Української Національної Армії.

Був відзначений трьома високими орденами царської армії, п'ятьма українськими військовими хрестами й медалями, хрестом «Віртути мілітарі» 5-ої класи та хрестом військового ордену св. Лазаря Єрусалимського з титулом кавалера цього ордену. В повоєнних роках сл. пам. генерал-полковник Шандрук переїхав до ЗСА й проживав з дружиною у місцевості Трентоні. Весь час працював активно в українському комбатантському русі, брав участь у суспільно-громадському житті, а теж і в науковому. Втішався авторитетом і великою пошаною серед українського вояцтва й громадянства.

Похорон Покійного відбувся в понеділок, 19 лютого в церкві-пам'ятнику в Бавнд Бруці. Похоронного чину довершив Блаженніший владика митрополит Мстислав у послуженні о. прот. Б. Желіховського, ректора Духовної Семінарії о. прот. Ф. Істочина, о. прот. В. Покотила й о. прот. М. Галети. При домовині Покійного стояла почесна стійка з представників українських комбатантських організацій. Блаженніший владика митрополит також і попрощав Покійного, згадуючи його заслуги та відданість Україні й українській визвольній боротьбі. Незважаючи на снігову хуртовину, на похорон прибули численні українські вояки та представники українських установ і організацій. Після похорону відбулися поминки в залі осередку УАПЦеркви в Бавнд Бруку.

Клонимо наші голови в глибокій пошані й у світлу та невмирущу пам'ять Головнокомандуючого УНА.

Хай вічна буде Йому пам'ять!

БРІДСЬКА КАМПАНІЯ

(У 35-ліття бою під Бородами)

У перших днях липня 1944 р., нашу Дивізію кинули на фронт. З великим здивуванням і тривогою Дивізія прийняла вістку, що вже в дорозі на фронт диспозицію відносно розташування Дивізії змінено, й вона буде вжита під Бородами. Чому прийшло до такої наглої зміни — дотепер ще не з'ясовано. Існують два здогади:

а) Підкарпаття мало тоді найбільше змасовані сили УПА, тож панічний страх перед можливістю поповнення рядів УПА дивізійниками наказав відступити від загальноприйнятих засад бойового заправлення свіжих частин;

б) катастрофальний брак живих резервів, що їх конче потребував XIII корпус, розміщений під Бородами, де готувалася нова советська офензива, та некорисні настрої «вермахту» (можливо присутність чужонаціонального, українського елементу оздоровлююче вплине на деморалізовані німецькі частини) наказували не числитися з ніякими засадами. В першому тижні липня, ціла Дивізія стала на відтинку під Бородами, як безпосередня резерва XIII корпусу, із завданням змінити передові частини «вермахту». А в тім питанні — Коломия чи Броди — суттєво загалу Дивізії не тривожило. Бажаним було, щоб стати на фронті в безпосередній обороні рідної землі.

Проте український старшинський корпус Дивізії дуже затривожився, коли ознайомився з ситуацією на відтинку XIII корпусу та його конфігурацією, як на самому відтинку, так і на продовженнях. Відтинок уявляв собою дещо видовжений сак, із найглибшим і найвужчим його дном саме під Бородами, на відтинку Дивізії, з багnistим тереном, невідгідним до оборони. Таке розміщення становищ Дивізії, навіть малодосвідченому у війні старшині, нічого доброго не віщувало. Вона була наражена на цілковите оточення — замкнення третьої сторони трикутника становищ XIII корпусу — від сторони Золочева. В додатку, кількадедне перебування в резерві XIII корпусу дало змогу познайомитися з моральним станом «передових частин вермахту», які були наставлені не на витривалу боротьбу, але... на «гаймат». Отож на

бойовий «камерадшафт» таких товаришів зброї не можна було покладати ніяких надій. Окрім того були ще інші тривожні симптоми: брак активного німецького летунства при постійному діянні советського, брак амуніції, наявність величезних таборів, а найбільше — розгубленість та скомплікованість командного апарату Дивізії. Тому, що німецькі старші командири Дивізії, як того й слід було сподіватися, заховувалися на своїх бойових становищах, як тимчасові гості та постійно трималися своїх авт. У такій ситуації українські старшини подвоїли свою увагу й сумлінне відношення до обов'язків і вояцтва.

У днях 7-8 липня Дивізія зайняла бойові становища в першій лінії. При тому на значній довжині відтинку, в часі, в якому займали нові позиції, наші сотні застали становища порожніми, або навіть зайнятими ворогом, з яким неочікувано і без приготування, мусіли вступати в бій. Відділи «вермахту» покинули свої місця надовго перед наказаним часом. Однак Дивізія, помимо того, що її німецьке командування та командири окремих частин показали нездібними, опанувала і вдержала призначену їй бойову лінію. З цієї хвилини розпочинається завзятий, безпереривний бій із переважаними силами ворога, який уже передше заповідав, що Дивізію «Галичина» за всяку ціну мусить знищити. Завзяті наступи вдень і вночі чергувалися з закличками до піддачі, виголошуваними через гучномовці. Ані перше, ані друге не принесло ворогові успіхів.

Перший імпульс удару на відтинок XIII корпусу був скерований на лінії Дивізії й обчислений на те, щоб її відрізати від решти. По кількадедних невдалих спробах у тому напрямку, ворог поширив лінію наступу й поза крила Дивізії, які до половини липня йому вдалося значно стиснути, головне північне, й далі намагався їх замкнути. Це легко вдалося ворогові через те, що в ході операції, дивізійники були позбавлені всякої інформації. Про положення корпусу вони довідувалися не від командування, а від зустрічних старшин «вермахту» та від ранених воjakів, або провідників амуніційних валок.

При тому старшини «вермахту» (досвідчені й загартовані в боях вояки) на основі звітів команди корпусу, з великим признанням відзивалися про бойову витривалість та стійкість Дивізії. Хоч в основному Дивізія в днях 16-17 липня втримала позиції то потерпіла важкі втрати вбитими, а головно раненими, із-за бойової недосвідченості вояків. Тому в часі 17-20 липня ворог, при визначному співдіянні летунства, змасованими силами панцерних частин, повів наступ на ширині цілої Галичини. Німецькі лінії заломилися. На відтинку XIII корпусу ворожий натиск теж посилювався так, що в дні 19 липня корпус опинився в замкненому перстені Буськ—Ожидів—Олесько—Підгірці—Гута—Майдан—Опаки—Буда—Хильничі—Княже—Красне.

Вночі з 19 на 20 липня корпус, під натиском переважаючих сил ворога стиснувся ще більше, пересуваючи центр перстня, в якому він був, до місцевості Білий Камінь. У тому самому часі стягалася і Дивізія, завзято обороняючи узгір'я на схід від шляху Підгірці—Золочів. У цей спосіб замкнений корпус, а особливо шляхи відступу Дивізії та скупчення розбитків і таборів, що концентрувалися в лісі Гаварищина, були наражені на безупинне бомбардування. Рівночасно тиснула й піхота, відсуваючи завзятих вояків Дивізії в південнозахідному напрямку на Білий Камінь. За цілий час із німецького боку не показався ані один літак. Цей день був днем остаточного розпорощення корпусу, а разом з ним і Дивізії. Німецькі частини, які більш за все турбувалися вивезенням ранених (лише німецьких!), відходили майже без опору. Винятком із того були хіба відділи артилерії та панцерів. Причиною відходу мав бути ніби брак амуніції, бо свої амуніційні бази німці вивезли раніше або покинули.

Центр бойового відтинку Дивізії в ході операцій пересунувся на південний схід від шляху Підгірці—Золочів. На терен розташування дивізійного шпиталю з півночі прийшли частини «вермахту». Німці ніколи навіть рятуючи ранених бойових друзів не-німців, не вірікалися засад «вищости раси», а команда Дивізії числила себе її елітою. Отже ніхто й не думав про долю дивізійного шпиталю, ані перед замкненням перстня, ані в часі відступу, і шпиталь (приблизно з 400 раненими) залишився в селі Конті. Цікаво, що з декількох ранених німецьких старшин ані один не залишився в оточенні. До часу остаточного замкнення Дивізії не залишився при частинах майже ні один командир німець. Молодші німецькі старшини теж у переважаючій більшості подалися невідомо куди. З вояками залиши-

лися тільки українські старшини, більшість з них полягли на полі бою. Важко ранені дострілювалися. Від 16 липня майже перестало існувати загально-дивізійне наказодавство, а зв'язок між частинами перервався ще раніше. Поведінка частин «вермахту» в такій ситуації видавалася досить дивною та незрозумілою.

У днях 19-20 липня малі німецькі частини намагалися пробитися з оточення на Золочів, без жодного успіху. Як пізніше виявилось, ті спроби робив полк, який в цілості (включно з командиром) перейшов до ворога. Через цілий день 20 липня, а найбільше в ніч з 20 на 21, разом із розпорощеними частинами «вермахту», в напрямку Золочева, безупинно тягнулися дивізійні недобитки. Тим групам вдалося вирватися з оточення. Більшість вояцтва виснажені майже дво-тижневими безперервними боями, серед них легко поранені, не випускаючи з рук зброї, гуртувалися в лісі Гаварищина. Тут українські старшини організували легкі пробоеві групи. Всі дороги (головні й польові) що вели в напрямку на Білий Камінь, були так завалені колонами різного роду панцерів, що треба було чекати на можливість, щоб вирушити з лісу.

Щойно перед світанком 21 липня, була змога рушити в напрямку Білий Камінь—Белзець—Почапи. На світанку того дня почався дальший розгром згаданих непроглядних колон. А що від лісу Гаварищина і через Білий Камінь, Белзець, майже до Почап терен не заліснений — цілоденне жниво ворожих літаків було жахливе. Всі дороги, поля й луки на тому просторі були повні палаючих авт і різного роду возів та встелені людськими й кінськими трупами, особливо обабіч невеликого мосту в Білому Камені.

Час атаки до прориву визначено на вчасний світанок, на сигнал світляних ракет із штабу, що був на віддалі кількадесяти метрів, на горі. Вирвавшись з оточення в районі Золочева, недавні вояки з'єднань XIII корпусу, а в тому й вояки Дивізії, просува-лися днями і ночами на щораз ширшому просторі в напрямку на південь. Вони творили більшій й меншій групі, незв'язані зі собою. Багато з таких груп попадали знову в оточення. Часто вони натрапляли на відділи польських партизан і мусіли зводити з ними бойові сутички. Головніші шляхи бомбардували та обстрілювали бортовою зброєю советські літаки. Ситуація залишеної при житті Дивізії погіршувалася ще й тим, що тоді ж заломився німецький фронт у Галичині. Маса німецьких вояків і постачальних таборів відходили всіма дорогами в глибину запілля.

**Броди — ілюстрація Г. Кульчицького.
Пропам'ятна картка — видання ОБВУ.**

Українські вояки намагалися спинятися на остаточний відпочинок у глухих закутках, подалі від шляхів, якими густо відступали німецькі змоторизовані та панцирні частини. Раненому українському воякові важко було допроситися, щоб його взяли зі собою і відвезли до найближчої військової лікарни.

Цей стан викликав найгостріші сутички з німецькими вояками, при чому вживався

часто найпевніший засіб — зброя, що її навіть ранені українські вояки не випускали з рук, тоді як відступаючі німці давно вже її позбулися. Та що могли допомогти окремі природні відруки українських вояків, коли вони, в порівнянні з німцями, були краплиною в морі. До того цілий фронт був у відступі перед новим «визволителем» зі Сходу.

Найбільші страхіння кривавої боротьби

гали кульмінаційної точки. Міста й містечка були, як не зовсім, то у великій мірі зруйновані, переважно внаслідок бомбардувань. Щораз частіше траплялися зовсім порожні села, бо відступаюча німецька влада насильно виганяла населення, а частинно воно само залишало своє селище перед потужними силами німецького й наступаючого большевицького фронтів. Цілими залишалися тільки села тих районів, де на той час були більші з'єднання УПА й де німецька влада була лише на папері. Однак і в тих районах було багато опущених сел, зруйнованих польськими партизанами (тоді просоветськими) вкрай ворожих до українського населення.

Центральна магістральна лінія, якою на широкім просторі йшли рештки Дивізії, пробігала місцевостями Княже—Майдан—Ходорів—Жидачів—Стрий—Самбір—Турка—Сянки—Ужок—Середне (на Закарпатті)—для однієї частини, а для другої—починаючи від села Спас, через Лавочне—Воловець і також до міста Середне.

В селі Мельна мав бути перший збірний пункт Дивізії. Проте через наближення ворожих панцерів та через брак харчів, збірний пункт перенесено до Ходорова, що теж, уже на місці, відкликано, наслідком сильного знищення міста та загрози бомбардування. На збірну точку визначено с. Залісці і м. Жидачів. У Залісцях затрималися, окрім ранених і хворих, лише до сотні українських вояків і тих до ранку не стало. На це склалися слідуючі причини: абсолютний брак місця та харчів (наслідком недбалства німецьких відпоручників штабу Дивізії), а найголовніше тому, що здорових українських вояків німці хотіли послати на поповнення якоїсь німецької частини, що плянувала десь у тому районі оборонятися. Тут,

на гостре домагання одного зі старших українських старшин, відпоручники штабу Дивізії видали воякам м'ясо, і з ним вони пішли далі, зігнорувачи (за порадою українського старшини) розпорядження німців. Треба було настирливої інтервенції кількох українських старшин у німецькій комендантурі, щоб перев'язали ранених українських вояків і тільки при допомозі польової жандармерії вдалося затримати німецькі автомашини й примістити в них ранених.

У місті Жидачеві теж був етап для українських вояків, однак, після досить голосного в штабі Дивізії досвіду із Залісців, тут трактували українців дещо краще, під оглядом харчування. Штаб не відсилав уже їх до чужих частин, а спрямовував усіх до Стрия, де у фронтовій станції мали вони довідатися, куди прямувати далі. В Стрию видавано проїзdn документи військовим частинам, а перепустку станцію визначено в селі Спас. Загальний відступ фронту тривав далі. Большевики бомбардували лінію відступу, а колони їхніх танків заганялися все далі, аж під пасмо гір.

Вже в дорозі з оточення під Золочевом вояки довідалися, що 20 липня був невдалий атентат на Гітлера, який мав започаткувати переворот у Німеччині. Щойно ця вістка вияснила поведінку частини вищого командування на фронті (17-22 липня) під Бродами, що в тому часі видавалося дивним і незрозумілим.

Після трьох тижнів відпочинку у збірному районі на Закарпатті, в околиці Середнього відкiля залишки дивізійників переїхали до Нойгамеру, де їх зібралося приблизно 3 000 вояків. Ця частина послужила ядром для відновлення Дивізії другого складу, поповненої запасовими частинами Дивізії.

М. Ф. ХАРІВ

ВИМАРШ ДИВІЗІЇ ПІД БРОДИ

На протязі другої світової війни, коли на теренах України йшла завзята боротьба між двома потугами — націонал-фашизмом і московсько-большевицьким імперіалізмом, а Україну вкрили чорні хмари, бо кожний з поневолювачів мав на меті загарбати для себе українські мо-локом і медом текучі землі то вже було цілком ясно, що гітлерівська Німеччина

програє війну. В українському народі зродилося бажання дістати в руки зброю, щоб здобути своє, Богом дане, право на життя і свободу.

Старання українського політичного проводу організувати армію, увінчались успіхом, і 28. 4. 1943 офіційно проголошено творення дивізії і, видано заклик до нашої патріотичної молоді та військови-

ків голоситися у ряди цієї дивізії.

На цей заклик з усіх-усюд землі української почали напливати добровольці, завершенням чого перших декілька тисяч щасливців зібралися 18 липня 1943 року перед оперним театром у княжому городі — Львові на апел добровольців, і маніфестаційний похід відбувся вулицями Львова аж до Святоюрської Гори, де вислано спеціальну делегацію, в якій припала честь бути й авторові цих спогадів, до нашого князя Церкви митрополита Кир Андрея Шептицького по благословення для успішної боротьби проти всіх поневолювачів землі української. Одержавши таке благословення з рук найвищого церковного достойника, зібрані добровольці набрали ще більшої моральної сили й охоти до боротьби та від'їхали зі Львова до призначених їм вишкільних таборів, щоб разом з прибуваючими щораз новими добровольцями відбувати суворий вояцький вишкіл.

Вишкіл затягнувся дуже довго, бо аж цілий рік, а відносини між приділеними до вишколу німцями а добровольцями були неприхильні — майже ворожі. Ходили різні чутки про долю Дивізії, що буде розв'язана, роззброєна і вміщена за дротами, що буде вислана на французький чи балканський фронт, або Мадярщину чи Румунію тільки не в Галичину.

Німці довго не могли рішитися вислати в Галичину Дивізію. Однією з причин, які впливали на вагання німців була думка, що Дивізія може перейти до УПА, яка в тому часі проявляла велику активність на терені Галичини.

Для оцінки боездатності і політичного наставлення дивізійників вислано весною 1944 року невелику бойову групу під командою німецького полковника Баєрсдорфа в Галичину, яка мала за завдання боротьбу зі советською партизанкою. Група та повернулася в повному складі до Нойгамеру, а не пішла в ліс, як того сподівалися німці. Дивізія була предметом їхнього пильного обслідування і під оглядом настроїв, і під оглядом відношення щодо УПА.

Відомою річчю було, що до кожної частини Дивізії німці включили також своїх агентів, які пильно стежили за всіма проявами життя дивізійників, а особливо за

діями протинімецькими і їм покладено за завдання дізнатися про відносини вояків, які були в «айнзаці» в Галичині, до УПА.

В тому часі один з таких агентів М. зі Львова прибув до мене як командира 2 батареї протилетунської артилерії з одним стрільцем, який був у тому «айнзаці», щоб той у моїй присутності заявив що бойова частина, яка була в «айнзаці», була в тісному контакті з УПА, та що вояки тієї частини передавали для УПА зброю, медикаменти та інше. Стрілець цей potwierдив все повище без вагання та з великою гордістю, і зразу ж другого дня викликано мене до штабу Дивізії, де поставив я німцям справу відношення Дивізії до УПА ясно перед очі, а саме, що на терені Галичини ми мусимо зустрітися з УПА, що ми є синами одного народу, що ми ведемо війну проти одного ворога — большевиків, проти якого війну ведуть і німці, та що німці мусять признати УПА своїм союзником, хоч би з конечности, або — своїм відкритим ворогом, бо третьої альтернативи немає.

Це ясне поставлення справи у відношенні до УПА перемогло і німці не витягали більше жодних консеквенцій у відношенні до вояків, які повернули з «айнзацу» з Галичини.

28 червня 1944 року почалося транспортування Дивізії з Нойгамеру до Галичини в район на схід від Львова. Початково проєктовано було ввести Дивізію в дію в околиці Коломиї, але опісля наказ цей відкликано і спрямовано транспорти на центральний відтинок фронту. Щодня навантажувалися і відходили 4 транспорти. У кожний транспорт, з огляду на можливі летунські налети вміщувало лише

частини поодиноких полків чи дивізіонів та приділено по 2 протилетунські гармати для охорони від ворожих літаків.

Мені довелося бути комендантом 52 транспорту зложеного з 52 вагонів, який виїхав з Нойгамеру 6 липня 1944 року пополудні, і в дуже скорому темпі покотився рейками на схід, везучи, повних надій, ентузіастів-дивізійників на оборону рідних земель перед наступаючим відвічним ворогом України — москалями.

Затримку мали лише на більших станціях і вже другого дня ранком знайшлися у Перемишлі, де під час постою німецький жандарм з півмісяцем на грудях вручив мені наказ щодо дальшого маршруту.

Було великим розчаруванням як для мене, так і для всіх, коли дізналися, що їдемо не на Коломию, а на Ожидів, де маємо вивантажуватися.

З Перемишля виїхали до Львова. Черговим розчаруванням було спрямування нас бічними рейками, без ніякої зупинки в дальшу путь, не даючи нам тим самим можливості хоч на коротко зупинитися у давно вимріяному нашому Львові, з якого ми розпочали нашу вояцьку мандрівку. Коло полудня ми вже були на станції Ожидів.

По дорозі з Перемишля до Ожидова могли ми бачити на полі наших селян, які радо і з журбою приглядалися та вітали той дивний транспорт прикрашений левицями і жовто-блакитними прапорцями.

На станції Ожидів відбулося перше бойове хрещення транспорту, а саме налет ворожих літаків. Налет цей, завдяки цільній обороні нашої протилетунської артилерії, відбито і ми в поспішному темпі почали вивантажуватися. Гармаші вивантажували гармати, вози, коней поставання, всі припаси й амуніцію. Запрягали по дві пари коней до гармати та ляфети і по чотири пари до підстав та приспіненим маршом з віддаллю 50 метрів гармата від гармати і віз від воза, від'їздили в напрямку лісу, щоб як найшвидше вийти з-під повітряного спостереження. Коли застав вечірній сумерк, піхота й інші частини відійшли до призначених місць постою своїх частин, а артилерія відбула важкий нічний марш польовими розбитими вже дорогами з Ожидова до Олеська, а відтак до Підгірців. Марш цей по горбкуватому терені дуже втопив коней і людей, і над ранком слідуючого дня, 8 липня 1944 р., прибули на призначене місце постою в підгорецькому лісі, де по короткій передишці, гармати спрямовано на бойові позиції в районі Ясенева, залишивши в підгорецькому лісі валку поставання, де перебувала вона до 16 липня 1944 року.

Коли Дивізія прибула в цілості на фронт та приділена до XIII армійського корпусу, 4-ої танкової армії, швидко була введена в дію, а вже за кілька днів Дивізія разом з цілим XIII армійським корпусом знайшлася в оточенні переважających ворожих сил.

»У минулих важких боях Дивізія виконала те, чого можна було від неї очікувати. Не її вина в тому, що вона попала в оточення і мусіла боротися з переважającими з кожного погляду ворожими силами. Її не можна було порівнювати до подібних, у боях загартованих німецьких з'єднань... Розглядаючи брідську битву, треба ствердити, що Дивізія не підвела, а навпаки з найбільшою вірністю виконала свої обов'язки в боях з ворогом. Якщо доля не нагородила її великою перемогою, в цьому не вина Дивізії, а збігу дуже нещасливих обставин«.

Майор Вольф-Дітріх Гайке — шеф штабу I УД.

В РІЧНИЦЮ БРОДІВ

1

Вони пішли з піснями на устах,
Ще молоді, веселі і гарячі,
І їхні мрії, мов казки дитячі,
Не відсахнулись смерти у житах.

Вони пішли по тих ясних путях,
Куди летять орли далекозрячі.
Ворожій силі й похоті звірячі
Сказали «ні» з безсмертям у очах.

Нема могил. Хрестів нема. Їх прах
Стоптав загарбник і воронням кряче.
На нього й мертві наганяють страх.

А в синяві спинилось сонце наче
І сіє крином на бездолля хат.
На рани сіл. На смерті маєстат.

2

Підбрідських піль ратаю, зупинись.
Ось зупинились трави і пшениця.
Сьогодні свято — подвигу річниця
Борців, що з честю відійшли у вись.

Не плач. Погідно вгору подивись.
Пливи думками в далечинь, як птиця,
Бо тих, що впали, не скорив убивця,
Бо волелюбства не прошиє спис.

Вони лягли, як прадіди колись,
Щоб з пісні смерті витязь воплотився,
Щоб до бича в покірних гнів заблис;

Щоб кожному, що в той момент родився,
Вручить від предків клятву без щерби
І естафету віри й боротьби.

Сот. Степан ГУЛЯК

Великдень на фронті 1945 року

Курінь «фюзілерів» займав бойову лінію на північ від замку Гляйхенберг в Австрії. На бойовій лінії, були друга і третя сотні, що держали там фронт; дві інші сотні були в резерві.

Сусідою моєї сотні з правої сторони була друга сотня; знову ж її сусідою зправа був 29 полк. Наліво від моєї сотні був 30 полк, від якого нас відділяв глибокий яр. Спостерігала за ним моя сотня. Дві моїх чоти займали оборонну лінію в чистому полі, а третя чота — в лісі. Поле перед нами було заміноване.

На протилежній стороні, на схід від нас простягалися большевицькі окопи. Нас розділяло шосе, що пробігало від полудневого сходу на північ. Повітряна віддаль до большевиків була не більша як 150-200 метрів. Третій чоті, що лежала в лісі, бу-

ло легко нав'язати з большевиками розмови, і сотня часто, майже безперервно, вела з ними дискусії. Большевики вивіщували на дереві велику карту, на якій було докладно окреслено фронт, вказано, де перебувають американці, де англіїці та французи, а де большевики.

Виходило, що ми були в мішку, і тому, мовляв, нам нема інтересу воювати, а краще буде, як ми всі здамося і «батько Сталін» простить нам, як належить за новою конституцією...

Ми «договорилися», що так і зробимо, тільки зачекаємо, заки підтягнуться наші частини, що були позаду нас та підемо всі разом, а наші парламентарі вже є в дорозі до большевицького штабу. Большевикам це дуже подобалось і вони ввечері гукали «добраніч галичани», ми їм відповідали і

спокійно спали до ранку. (Мушу зазначити, що перед самою капітуляцією на фронті було спокійно, а війна була військово гучномовців).

Наближалися Великодні Свята, останні на цьому фронті. У Великий Четвер до командного пункту сотні прийшов о. Кордуба й повідомив, що на протязі двох днів відбудеться великодня сповідь. Усі вояки греко-католицького віровизнання, роями, висповідалися. На жаль, не було православного священика, а майже половина сотні були православні. Далі почалося велике приготування до свят. Посвячення паски мало відбутися в неділю ранком, у курені. Я дав наказ, що кожна чота має приготувати для себе кошик до свячення. Чота, що матиме найгарніший кошик дістане нагороду. Далі наказав я, щоб вночі з суботи на неділю, точно о год. 12-ій було відкрито з легкої зброї трихвилинний вогонь світляними набоями, на «віват». Потім, на знак червоної ракети, перервати вогонь — і вся лінія співатиме «Христос Воскрес».

У суботу ввечері я переглянув кошики. В них нічого не бракувало. Серце раділо при вигляді тих кошиків, плетених зі свіжої лози. Було там усе, почавши від сиру, масла, солі, ковбаси, шинки, паски, аж до печінки (щоб не було «сліпот») і сала («від кашлю») та на крашанках кінчаючи. Всі ті речі було легко дістати. Бож наліво від нас було село. «Німандслянд» — нічия земля.

Кошики були гарно уквітчані барвінком та квітами, ніби не на фронті, а в рідному селі, під церквою, де люди (кожен зі своїм добром) чекають, коли священик заспіває «Христос Воскрес» та почне святити... Нагороду за найкращий кошик отримала перша чота чотаря Ніньовського, що сам родом з Коломийщини, доручив зайнятися спорядженням та прибиранням кошика одному «газді» зі своїх околиць і той прибрав його на гучульський взір.

Наступила та пам'ятна ніч. Точно о 12-ій годині, як було наказано, на цілому відтинку моєї лінії розпочався сальвами кулеметний вогонь світляними набоями. На знак ракети розгляглося могутнє: «Христос Воскрес». Враження велике.

Годі передати у кількох словах...

Співали вояки, загартовані в суворих боях, співали на чужій далекій землі. Пісня ця збуджувала в них рій споминів з минулих літ, духом єднала з рідними, що залишилися там на Батьківщині, які в той же час і так само з рушницями в руках, святкували цей Великий День.

Пісня зробила й на большевицькій стороні своєрідне враження. Мабуть, заздрили нам, що так свobodно і щиро пливла вона з наших грудей, адже ж багато з них такі самі, як і ми, тільки не мають змоги одверто святкувати Свято Воскресіння.

Коли скінчили ми співати, большевицькі вояки перші нав'язали з нами розмову, що перервалася, коли наші радісними окликами подали до відома: «наші повертаються зі свяченою паскою!»

— Так ви й свячене маєте?! — здивовано запитували з другої сторони.

Свячення пасок відбулося вдосвіта. До кожного кошика було призначено по двох вояків з чоти: вони й носили кошики до командного пункту куреня, де відбулося свячення. Кожен чотовий вже очікував на мене, щоб спільно побажати стрільцям «Веселих Свят». Коли я прибув до третьої чоти, яка, вже згадувалося, була розташована в лісі, найближче до большевиків і найбільше з ними дискутувала. Вояки повідомили мене, що обіцяли передати большевикам свячене і тепер просили на те мого дозволу. Я не застановляючись над наслідками, які могло стягнути мое рішення — дав згоду.

Раптом чую, як з протилежної сторони хтось голосно викликає мое прізвище.

Виходжу зі стрілецького рова довідатися в чому справа. Щоб не впасти жертвою підступу, криюся за деревами і спостерігаю протилежну сторону. Там виходить якась постать і теж, скриваючися за деревами, підходить до вже згадуваної карти, показує на неї довгим патином і російською мовою пояснює наше становище. Я перериваю йому пропагандивний «балак» і кажу, що наше становище добре відоме, але в нас сьогодні великий празник і ми збираємося передати їм подарунок. Чи вони на це згодні?

Я сам командир роти — відповідає по-стать і називає своє прізвище, яке я (до речі) не дочув, тоді приймає нашу пропозицію. Далі запропонував, як це практично здійснити. Умовилися так: 1. Всі вояки мусять бути в окопах, ніхто не сміє підносити голови. 2. На поверхні може бути з кожного боку тільки троє: командир, один снайпер і той, хто нестиме, чи прийматиме свячене. Обов'язком снайперів було — на можливий провокаційний постріл, стріляти на команданта провокуючої сторони. 3. Ті, що будуть приносити й відбирати свячене, мають бути без зброї. Вони стрінуться на шосе, що розділяло нас, приблизно на 120 метрів між бойовими лініями.

При тому мені прийшло на думку, чи це не є підступ, щоб дізнатися при цій нагоді, де є стежка в замінованому полі. Я подав йому до відома, що мій вояк появиться приблизно 40 метрів перед моєю лінією і далі рівночасно з його бійцем, буде прямувати до місця зустрічі (шосе).

Між тим, почулися голоси: «Побольше водки і германських сігарет!»

З моєї сторони було багато охочих, що бажали занести свячене. Я вибрав десятника, П. з Волині, він яром та корчами, зі свяченим та з добрим додатком горілки й цигарок, виминув заміноване поле і став

лицем до протилежної сторони. На даний рукою командира знак, обидва прямували до умовленого місця. Бачив, як вони подали один одному руки та поцілувалися, і як мій вояк брав усе істівне до уст. Потім вони попрощалися та розійшлися. По повороті мого підстаршини, советський командир заявив: «Ми свободни», і ми повернулися до своїх становищ.

Про свою зустріч з червоноармійцем так розповідав мій десятник:

— Коли я прийшов до нього, він простягнув руку і сказав, що він сам українець з Білої Церкви, православний, і що в них є звичай з нагоди Воскресіння Христового — христосатися. Я відповів, що я теж православний і ми поцілувалися. Потім він заявив, що я повинен все скоштувати, на доказ, що воно не затруєне. Я це зробив і передав йому кошик. Він, від імені всієї роти, передав нам щире «спасибі». Після того ми розійшлися.

Невдовзі почалися з їхньої сторони співи різних «Катюш» та часто повторювані домагання надіслати на додаток ще пару «фріців».

*

Увечорі, коло 10-ої години, ми почули з їхньої сторони прощальні оклики. Їх переводили на інший відтинок.

Майор Юрій ТИС-КРОХМАЛЮК

У підготовці до удару

В останніх часах відбулись деякі зміни у змісті численних популярних і фахових журналістів на Заході, а навіть і в звичайній пресі. Довідуємося про нові роди зброї; для ширших кіл читачів, які нерado читають, появляються ілюстрації, на яких бачимо дії нових ракет тактичного засягу, говориться відверто про небезпечку третьої світової війни, не як передше закрито, тобто так, щоб читач не здогадався, хто є тим ворогом, а цілком ясно: війну спровоковує ССРСР!

У фахових, доступних усім, журналах знаходимо вже поважні статті, оперті на наукових працях, на історичних подіях, і на аналізі політичних подій у світі, часто визначних спеціалістів мілітарних ділянок. Сьогодні звертається велику увагу на воєнні події історичного значення не тільки з-перед тридцяти чи п'ятдесяти років, а й ті, що відбувалися перед сотнями років. Це треба запам'ятати, бо в нас до різних негачій минулого прилучилися уже події з років другої світової війни і

пізніше, мовляв, це старі речі, на які нині вже ніхто не звертає уваги. Таке наставлення питома часто молодим людям, які оправдують такими аргументами своє незнання і «рятують» себе подібними зазнайствами.

В американських військових журналах знаходимо, для прикладу, аналізи мілітарних подій з-перед двісті років. Ми ж можемо пропонувати, щоб наша молодь ознайомилася з тактикою УПА та визвольних воєн, бо не тільки будуватиметься Україна українськими людьми в Краю, але й еміграцією.

Прийде час, а можливо, що він недалекий, коли для нас наспіє конечність поцікавитися в інтересі України тими ділянками, на які вже тепер, різні держави світу, витрачають більйони. Так звана жовтнева війна 1973 року на Середньому Сході є нині предметом цікавих і навіть вирішальних дослідів. Це була війна панцерних з'єднань, у якій застосовано найбільш модерну зброю, нові стратегічні концепції і нову тактику при дії найновіших ракет. Висновки з цієї війни є не тільки політичні, але і технологічні: які типи танків слід продукувати, які оборонні засоби існують проти автоматичних ракет і врешті чи теоретичні висновки є згідні з розвитком мілітарної тактики, яку мається застосувати в майбутньому?

Дальшою темою студії історії воєн, а зокрема війни 1973 року, є рухливість військ у різних ситуаціях, сила вогню кожного вояка, артилерії і летунства, врешті технологічні процеси продукції зброї. Так зібрані відомості, з додатком інформації розвідки, повинні вказати на час, потрібний противникові для здійснення мілітарних плянів, а саме: для продукції нової зброї, нової новокаліберної амуніції, швидкості автоматичних вистрілів.

Тактична доктрина і якість зброї є двома нерозривними складниками, від яких залежить успіх бою. Маючи, однак, успішну доктрину, можна програти бій, але виграти війну, що в давніших часах було неможливим. Від зброї, врешті залежить моральна постава вояка, його певність себе, мужність і витривалість.

З історії воєн можемо пізнати, що якість зброї вирішує питання, чи війна може бути блискавична чи довготривала. Багато інших чинників вирішує досвід минулого. Ця «професорська» теза може виглядати дивною, а все ж таки недарма мілітарна історія нині належить до важливих чинників у науці про війну. Але перейдімо до прикладів.

Гітлер вирішив піти війною на СССР тоді, коли побачив, що Москва готується до війни: почала фінляндську війну, щоб забезпечити собі вигіднішу позицію біля Ленінграду і збройно забезпечити західню північ імперії. Далі на чергу прийшли вимоги окупувати балтійські держави, Молдавію і Буковину. Москва мала плян використати воєнну ситуацію, щоб захопити впливи у Болгарії та Туреччині. Це все насторожило Гітлера, і він запланував проти СССР успішну стратегію «бліцкригу» («бліцкриг» — нині офіційна назва у мілітарній літературі). Планування війни Гітлер робив на підставі вислідів розвідки про сили большевиків, яка не дала правдивого образу різних родів зброї та якості советського війська. Гітлер вірив, що усі збройні большевицькі сили знаходяться по західній стороні Уралу. Він сперечався з генералами, які остерігали його перед ознаками потужности советських збройних сил, а головно перед простором, який не дається так легко опанувати. Але Гітлер вірив у своє щастя, запланувавши, що до кінця року розіб'є Советський Союз, захопить Москву і переможно закінчить війну. Перед його уявою стояв геній Наполеона, який дійшов до Москви в короткому часі — велике досягнення з тогочасною зброєю і тогочасними засобами комунікації.

Сталін не вірив, що Гітлер так скоро зачне війну. Тому советські пляновики, згідно з наказами Сталіна, не поспішали з вчасним виконанням запланованих мілітарних будов і фортифікацій. Така помилкова калькуляція довела до того, що летовища для нового типу літаків не були готові, а старі не мали відповідних розмірів. Тому сотні і тисячі літаків мусіли стояти один біля одного на існуючих летовищах, тим самим стали легкою жертвою німецьких налетів.

Перші успіхи вплинули на Гітлера і його найближче оточення так, що він злегковажив сили ворога. Але вже після кількох тижнів Гітлер переконався, що попри мільйонів полонених, та незважаючи на численні бойові успіхи, спротив Москви потужніе і плани здобути Москву ще перед зимою, чи довести до капітуляції СРСР, не здійсняться. І вже тоді, коли з приходом зими 1941 року, до якої німці не були готові ні зброєю, ні одягами, ані моторами й танками — на одній з воєнних нарад Гітлер сказав, що якби знав справжню ситуацію, то не починав би війни!

Зате большевики вивчили досконало несподівані для противника офензивні акції. Коли Гітлер думав, що Сталін уже не має ні однієї дивізії — советський штаб, розвідавши, що Японія не має змоги напасти на СРСР, стягнувши десятки вишколених дивізій з Далекого Сходу, несподівано вдарив по втомлених до краю німецьких дивізіях. У 1944 році фронт спинився біля Бродів. Це був відвічний шлях вирішальних воєнних походів із сходу на захід і навпаки. Історія дає багато матеріалу для стратегії і тактики наступу чи відступу на лінії Збараж—Броди—Львів. Історичний досвід використали большевики, але не знали його зарозумілі німці. Туди йшли відділи Хмельницького і Мазепи, велися великі офензиви першої і другої світових воєн. Большевики не скривалися з концентрацією військ на східньому фронті 1944 року. В червні того року большевицька офензива відкинула німців з Білорусії і з північних земель, а коли німці повірили, що саме там є центр офензиви і пере-

групували свої війська, большевики вдарили великими силами, шляхом одвічних воєн Тернопіль—Броди—Львів. Коли німецький фронт опинився в розгоні відвороту на лінії Рашева і Висли, Українська Дивізія ще готувалася до прориву з оточення, стримуючи советський наступ на Львів. І коли українські частини маршували, пробившись з оточення на Самбір, новий німецький шеф штабу східнього фронту Гудеріан (колишній командир панцерних з'єднань Німеччини і творець стратегії панцерної війни) стверджував, що німецький фронт котиться в хаосі і безладді розбитих частин на Вислу і далі та що в липневій советській офензиві німці втратили 25 дивізій.

Тому, що тепер мілітарні справи підлягають державній політиці, було б доцільно, щоб на еміграції ті діячі, які вивчають політичні питання, були ознайомлені з військовими справами, хоч вони самі можуть бути вповні цивільними людьми.

Якщо б ми в роках української революції 1917 року і пізніше розумілися на військових справах, не було б парадоксальної ситуації, коли українська влада — УНР — у час наступу советських військ готувалася розпустити військові з'єднання, бо вони були «небезпечні для соціалістичної доктрини» членів уряду.

Недостача хай і примітивного знання військових справ дозволяє повторяти помилки минулого. Незнання історичної бази сприяє безборонності нації і неприготованості до перемоги над ворогом. Бувало колись, що наші предки, розбивши ворога, починали чухати голови і питати та радитися: а що далі?..

**ВІТАЄМО НА ВОЛІ ВАЛЕНТИНА МОРОЗА, НЕСКОРИМОГО
БОРЦЯ ЗА ПРАВА Й ВОЛЮ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ!**

ПРО БІЙ З ПОЛОВЦЯМИ НА РІЧЦІ СТУГНІ

У 1093 році, за 92 роки до походу Ігоря, половці вкотре вже рушили навалом на руські землі і дійшли майже до самого Києва. Назустріч їм виступило об'єднане військо руських князів Святополка Київського, Володимира Мономаха Чернігівського та його молодшого брата Ростислава Переяславського. Князеві було тоді 23 роки. У бою біля древнього Треполя вони зазнали нищівної поразки. Доля поставилася до Ростислава не так ласкаво, як свого часу до Ігоря. Переправляючись через Стугну, молодий князь потонув на очах у свого славетного брата.

Молодість Ростислава, невтішне горе його матері закарбувалися в пам'яті сучасників. «Ростислава ж, — зазначає літописець, — пошукавши, знайшли в ріці і принесли до Києва, і оплакала його мати, і всі люди дуже печалились про нього, бо надто він був молодий».

Крім літопису і «Слова», відомості про цей бій і загибель Ростислава збереглися у «Повчанні Мономаха» і в Києво-Печерському патерику. Згадуючи свої діяння і походи, Володимир, мабуть, вже на схилі літ, коротко зазначає: «Після смерті батька і за Святополка на Стугні билися ми з половцями до вечора, билися біля Халепа, а потім уклали мир з Тугорканом та з іншими князями половецькими». Про смерть брата і поразку не мовлено й слова. Старий князь, мабуть, вирішив за краще не згадувати цю прикру подію.

Ченці відомого Печерського монастиря в Києві розповідали про всі ці події трохи інакше. Ніби перед тим, як рушити в похід, Ростислав з дружинниками приїхав у монастир прохати благословення. На березі Дніпра стрівся їм монах Григорій, що саме брав воду. Супутники князя покепкували з нього. Тоді Григорій проголосив: «Всі ви у воді умрете і з князем вашим». Почувши це, Ростислав розгнівався, повелів зв'язати старця і втопити. Не захотів він прийти і на похорон зухвалого ченця, а от Володимир Мономах буцім приїшов. Передбачення справдилося. Оповідач Патерика зловтішно повідомляє, як біля Треполя «полкома сошедши-мися, побегоша князи наши от лица противных, и молитвою прееха реку Владимир. Рос-

тислав же утоне со всеми своими, по словеси блаженного Григория».

Отже, перед нами опис одних і тих же подій, чотири судження, чотири оцінки. Літописець, який переповідав події ще по гарячих слідах, коли сором поразки і біль від втрати близьких ще були свіжі в пам'яті, журився з того, що сталося, багато в чому звинувачує князів і насамперед Святополка, який не послухав мудрих порад «нарочитих мужів». Для Володимира Мономаха бій біля Треполя — один з багатьох бойових епізодів його бурхливого життя. Печерський монах побачив у цьому присуд Всевишнього і не поминув нагоди висловити докір і засудити гордія Ростислава, похвалити «богобоязненного» Володимира і разом уславити свій монастир.

Через багато років автор «Слова» згадав цю прикру подію. Але йому чужа мораль монастирного церковника. Навпаки, він щиро сумує з приводу смерті молодого князя і підводить читача до думки, що міжусобиці і чвари князів відкривають половцям шлях на Русь. Однак з порівняння текстів можна з'ясувати й інші, не менш цікаві подробиці. При уважному читанні помітна певна суперечливість в описі перебігу самої битви і місця загибелі Ростислава. За літописом і Патериком, битва сталася у Треполі, а Володимир Мономах називає Халеп на Стугні. Теперішня Стугна — майже струмок, де-де завширшки десять метрів, а в «Слові о полку Ігоревім» говориться, що вона широко розливається біля гирла, «чужі забирає собі потоки».

В чому ж справа? Можливо, ніякої плутанини немає, просто ми не зовсім розуміємо смисл давніх записів? Чи то Володимир Мономах, згадуючи далеке минуле, дещо призабув? Або ж автор «Слова» прикрасив дійсність поетичною вигадкою?

Щоб з'ясувати це непорозуміння, вернемося до літописної статті 1093 року, де досить докладно описані події, які нас цікавлять, і спробуємо на карті околиць Києва уявити собі, як це було насправді.

13 квітня у Києві помер старий князь Всеволод Ярославич і був з усіма почестями похований у Софійському соборі. На велико-

княжому престолі опинився його племінник Святополк, що сидів до цього у провінційному Турові. Він привіз із собою чималий гурт своїх прибічників, що прагнули багатства і слави. Половці, за звичаєм, направили до нового князя посольство: належало підтвердити укладений раніше мир. Але ж Святополк, не порадившись з дружинниками батька і дядька, звелів послів ув'язнити.

Обурені підступністю князя, половці напали на Русь і обложили Торчеський город. Святополк злякався, відпустив послів, запросив миру. Та було вже пізно. Розгорілася війна. Довелося збирати військо. Київські мужі-бояри наполягали на продовженні переговорів. Проте необачний князь нахвалявся, що сімсот його дружинників з ним на чолі здолають ворога.

Після тривалих суперечок він усе ж таки погодився звернутися по допомогу до своїх двоюрідних братів — Володимира і Ростислава у Чернігові і Переяславі.

Князі зішлись у Видубецькому монастирі під Києвом і пересварилися. Бояри намагалися втихомирити своїх не в міру марнославно правителів: «Навіщо ви сваритесь між собою? А поганці ганьблять землю Руську. Пізніше домовитесь про все інше, а зараз рушайте назустріч ворогові — або укладати мир — або воювати».

Війська зібралися в похід. Перед тим, мабуть, і їздив Ростислав у Печерську Лавру, де перестрів (якщо вірити ченцям) «віщого» старця Григорія.

Руські дружини виступили з Києва. Шлях їх проліг уздовж Дніпра. Кордон Русі проходив тоді по річці Рось, яка впадає в Дніпро біля Києва. Тут ще Ярослав Мудрий поставив сторожові фортеці і залишив у них військові гарнізони. На одне з таких-от міст-фортець — Торчеськ — і напали половці.

Однак далеко руським воїнам йти не довелося. Поки князі радилися, сперечалися, кочівники прорвалися за Рось і попрямували на простори Перепетова поля — степового району між Россю та Стугною. Половецька кіннота опинилася на відстані одноденного переходу до Києва.

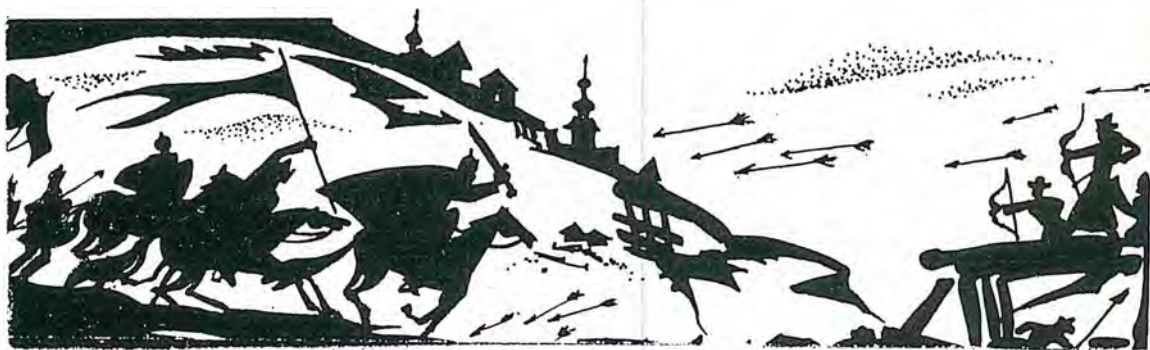
Об'єднані полки трьох князів зупинилися на лівому березі Стугни. Знову тримали раду. Володимир запропонував укріпитися на цьому високому березі ріки і укласти з половцями мир. Кияни ж наполягали на вирішальній битві. Було це наприкінці травня. Стугна, за словами літописця, «наводилася велми».

Дружини перебралися за річку, вишикувалися в бойові порядки. На правому крилі став Святополк, у центрі — Ростислав, ліворуч — Володимир. Рушили далі. Поминули місто Треполь. Військо відійшло від гирла Стугни приблизно на три кілометри. За оборонним валом побачили половців. З обох боків піднеслися вгору бойові знамена. Полетіли перші стріли.

На початку половці нанесли удар по правому крилі русичів. Святополк стояв непохитно. Але ж його люди — кияни — не витримали і почали тікати. Тоді половці навалилися на полк Володимира. Почалася запекла січа. Сили половців переважали — Володимир і Ростиславу довелося відступити. Дісталися до Стугли, поспіхом переходили річку вбід. Ростислав почав тонутися. Володимир намагався врятувати брата, та мало не захлинувся сам. «Володимир же, — продовжує літописець, — перебрів річку з малою дружиною, перейшов на другий бік Дніпра, плакався за братом і зажурений прибув до свого Чернігова».

Святополк відсиджувався до вечора в Треполі, а вночі прискакав до Києва.

Ось докладна розповідь про цю злочасну битву за текстом «Повісті временних літ».

Поглянемо на карту. На південь від Стугни, на самому березі Дніпра, у гирлі маленької річечки Красної височить на пагорбах сучасне селище Трипілля — стародавній Треполь. Трохи на південь, за три-чотири кілометри, білють хатки села Халеп'є — безперечно це Халеп з «Повчання Мономаха».

Одна загадка з'ясована. Руські билися з половцями між цими пунктами. Тому літописець називав місце битви «біля Треполя», а Володимир — «біля Халепа». Кожний з них, звичайно, правий. Але ж чернігівський князь ще уточнював — «на Стугні». А від Халепа до Стугни набереться кілометрів сім-вісім. Доводиться гадати — чи то русичі з боєм відступали до Стугни, чи то Мономах з якихось міркувань визнав за потрібне назвати саме цю річку як орієнтир. Сказано гранично ясно: «На Стугні билися ми з половцями до вечора, билися біля Халепа». За Мономахом, виходить, що Халеп містився зовсім поруч зі Стугною. А насправді село Халеп'є — на самому березі Дніпра. Природніше було б вказати: «На Дніпрі біля Халепа». Знову загадка.

Згадаймо хід битви. З самого початку половці прорвали правий фланг, і Святополк, рятуючись від них, зачинився у Треполі. Через це полк Ростислава, що стояв у центрі, і полк «лівої руки» — Володимира опинилися в оточенні з трьох боків. Тільки четверта сторона лишалася вільною. Але ж там шлях перетинав Дніпро.

Половці намагалися зім'яти дружини Володимира, оточити з усіх боків руські війська. Братам довелося тікати. Літописець свідчить, що вони опинилися біля Стугни. Як їм це вдалося? Адже половці були біля Треполя, обминувши місто втікачі ніяк не могли. Нитка логічних міркувань переривається. Виникають нові і нові запитання. Можливо, Мономах і Ростислав пробилися крізь ворожі полки? Але ж тоді чому вони за прикладом Святополка не сховалися за стінами Треполя? Що перешкодило їм? Навіщо взагалі було відходити до Стугни, адже для цього їм надобилося ще переправитися через річку Красну? Нарешті, чому Володимир Мономах, з такими труднощами перебравшись через Стугну, не відійшов під захист могутніх укріплень Києва, а знову, ризикуючи життям, форсує Дніпро?

Коли б не дорогі рядки зі «Слова о полку Ігоревім» і особливості мікрогідроніміки околиць Києва, на цьому в нашому дослідженні довелося б поставити крапку.

Вчених, які коментували знамениту поему, завжди бентежив опис ріки Стугни — важко було його узгодити з дійсністю. Річка Стугна

мilkоводна, вузька. Як міг потонути в ній Ростислав? Стугна біля гирла не ширшає, як це твердить автор «Слова» («Широко в гирлі розливаючись»), не впадають в неї і численні ручаї і потоки. Особливо здавалося дивним щодо них визначення «чужі». «Припускають, що ріка широко розлилася навесні, а чужі ручаї і потоки це праві притоки Стугни, що впадають з «чужої», половецької сторони. Можливо, через це Стугна сама стала «чужою» руському князеві і зрадила його...

Привабливе, фолклорне тлумачення су-перечливого місця, на жаль, хибне. В кінці XI століття Стугна не була прикордонним рубежем між володіннями Київської Русі і половецької орди. Обидва береги її належали русичам.

На південь від Стугни були відомі давньоруські міста: не раз уже згадуваний Треполь, Халеп, Торчеськ, а також Юр'їв (Біла Церква), Заруб, Родня (Княжа гора) і багато інших. Ще на початку 30-их років XI століття кордон Русі пересунувся на 40-60 кілометрів на південь від Стугни і проходив по річці Рось. У «Повісті временних літ» про це ясно і недвозначно сказано: «Ярослав поча ставити города на Росі».

Всі сумніви зникають, коли уважно розглянути давні великомаштабні карти Дніпра біля Києва. Якраз трохи вище місця, де Стугна впадає в Дніпро, велика ріка розливається на два рукави, які зливаються воедино трохи нижче Халепа. А права протока, яка поглинає води Козинки, Стугни, Красної і кількох безіменних ручаїв, іздавен звалася Стугною. Так зазначено в лоціях, так позначено на картах. І Треполь, і Халеп стояли на її берегах.

Внесемо поправку в хід наших міркувань і все стане простим і зрозумілим. Не помилився, нічого не призабув Володимир Мономах: справді билися вони до вечора з половцями на Стугні біля Халепа. Оточені з усіх боків ворогами, брати відступали не на північ до Треполя, а на схід до ріки. В ній і потонув Ростислав, адже Стугна — рукав Дніпра — широка і глибока, особливо навесні. Правий і літописець, сказавши: «Володимир же, перейшовши ріку (Стугну), перебрався на другий бік Дніпра, оплакав брата, дружину свою і пішов у Чернігів у глибокій печалі». Так і було. Після загибелі брата князю не лишалося нічого іншого, як перейти другу протоку, яку і зараз називають Старий Дніпро, і повернутися у свою столицю. Додамо до цього, що брід через Дніпро біля Треполя не раз згадується в літописі.

Автор слова точний у своїх поетичних образах: «лиху» славу має Стугна: вузька і

мілка, зливаючись з протокою Дніпра, вона ширшає біля гирла, «забравши собі» чужі (не Половецькі, ворожі, а з іншої ріки — Дніпра) ручаї і протоки. Ось чому мати Ростислава плаче-побивається за князем на темному березі Дніпра: по суті в ньому і потонув її син.

Дехто може запитати: чи так уже важливо знати, де саме потонув молодий князь і як у давнину звалася протока Дніпра? Чи варто було так доскіпливо, наполегливо досліджувати це? Коли б ішлося тільки про те, щоб уточнити події, дослідження допомогло б незначним штрихом доповнити вже відому історичну картину. Це теж важливо, та куди важливіше інше.

В суперечках про особу безіменного автора «Слова о полку Ігоревім» з'явилися нові і конче суттєві дані. Лише киянин, який добре знає околиці рідного міста і їх історію, міг так бездоганно точно і образно викласти топографію подій. Мало ймовірно, щоб хтось через століття, живучи десь-інше, написав би так. Звичайно, назву підступної річки легко знайти в літопису. Але ж описати з подробицями всі «хитрощі» її течії, не знаючи особливостей місцевості, неможливо. Що звичне, природне для мешканця київської землі, що не раз бував на Стугні, у Треполі та біля Халепа, для людини сторонньої — речі зовсім невідомі. Недаремно

переписувач XIV століття, який вставив у Лаврентіївський літопис «Повчання Мономаха», помилився, написавши «на Сулі» замість «на Стугні». Велику Сулу, що впадає в Дніпро нижче Переяслава-Хмельницького, знали добре, а про маленьку Стугну, яка губилася серед інших правобережних притоків, пам'ятали далеко не всі. Завершуючи нашу розповідь, повернемося до її початку. Недаремно прагнули ми розібратися у суперечностях древніх текстів, не марно намагалися уточнити місце загибелі Ростислава. Доскіпливо, крок за кроком відновлюючи діла «давно минулих днів», несподівано добули досить важливі відомості про великого руського патріота, натхненного співця батьківщини, автора «Слова о полку Ігоревім».

Так, відокремлений від основного змісту поеми сюжет, лише побіжно висвітлений на її сторінках, набув неабиякого значення. В дискусії про час створення «Слова» має значення все — до найменших подробиць... Розглядаючи результати праці цілої плеяди учених, не можна не прийти до висновку: ні, ніхто, крім сучасника, свідка і учасника оспіваних у поемі подій, не міг так історично точно змалювати образною давньоруською мовою дійсну, живу картину життя Русі другої половини XII століття.

Андрій КУЗА

Одна з протилетунських гармат І УД під час вправ.

ВІЙСЬКОВА ХРОНІКА

МАГНЕТНИЙ «ЗАМІТАЧ МІН»

Нью-Йоркська фірма ЕДО проводить експериментальні дослідження над продукцією магнетного винищувача мін (ЛМС). Вислідом цих дослідів будуть два прототипи, й коли вони виявляться добрими в оперативних цілях, тоді фірма розпочне масову продукцію цих магнетних «замітачів мін».

НОВИЙ ЮГОСЛАВСЬКИЙ ТОРПЕДНИК

В програмі вдосконалювання боездатності югославської флотії, уряд Югославії запланував побудувати десять модерних ракетних торпедників (212). Новий торпедник, це синтеза західної і східної техно-

логії. Головна система постачання електричного струму — британська, західні німці постачатимуть мотори, гармати й частину електронних компонентів. СРСР постачає додаткові електронні компоненти й ракетну систему. Перший такий модерний ракетний торпедник уже віддано до вжитку югославській морській флотії.

АМЕРИКАНСЬКИЙ ТАНКОВИЙ ПРИЦІЛЬНИЙ АПАРАТ

Американська фірма «Тексас Інструментс» досліджує тепер проєкт нового танкового прицільного апарату (BSI2). Позитив цього нового проєктованого прицільника полягає в тому, що цей апарат відчувач гаряч ворожих танків чи автомашин, та ви-

являє її як удень так і вночі, а також у будь-яку погоду. Цей танковий прицільний апарат буде вжитий до нових американських танків.

ПОВІТРЯНО-НАГОННІ НАБОЇ

У Британії випробовують тепер для військово-вишкільного стріляння повітряно-нагонні набой до рушниць. Їх можна вживати до звичайних рушниць, самозарядок, автоматів і пістолів. Ці повітряно-нагонні набой не поступаються в якості звичайним набоям, а їхня продукція є значно дешевша від продукції звичайних набой.

АВТОМАТ 180

Американський Інститут дослідів удосконалювання зброї проводить дослідження над новим 22 кал. автоматом (180), який має лазернопроміну навідку до стріляння конвенційною метою. Вогнева сила нового автомата — 1,800 стрілів на одну хвилину. Куля пронизує на 100-метровій відстані товсту цементову стіну. Автомат 180 це ідеальна піхотинська зброя.

ПІОНЕРСЬКИЙ РЯТУВАЛЬНИЙ ВИРЯД

Польські піонерські частини одержали новий рятувальний виряд, який забезпечує життя воякові, який опинився на глибокій воді. В цьому рятувальному виряді вояк може довго вдержатися на поверхні води. Рятувальний виряд виготовлений з гумового, легкого матеріалу й може також забезпечувати зброю від води.

КАНАДСЬКИЙ ОЧИЩУВАЧ ТЕРЕНУ

У Канаді споруджено великий очищувач терену, що може просуватися в лісах, яругах, балках і розчавлюючи все на своєму шляху залишає за собою промощену дорогу. Цей очищувач може просуватися зі швидкістю 2,5 кілометрів на годину. Канадські військові експерти вважають, що цей очищувач може виявитися дуже корисним для мілітарних цілей.

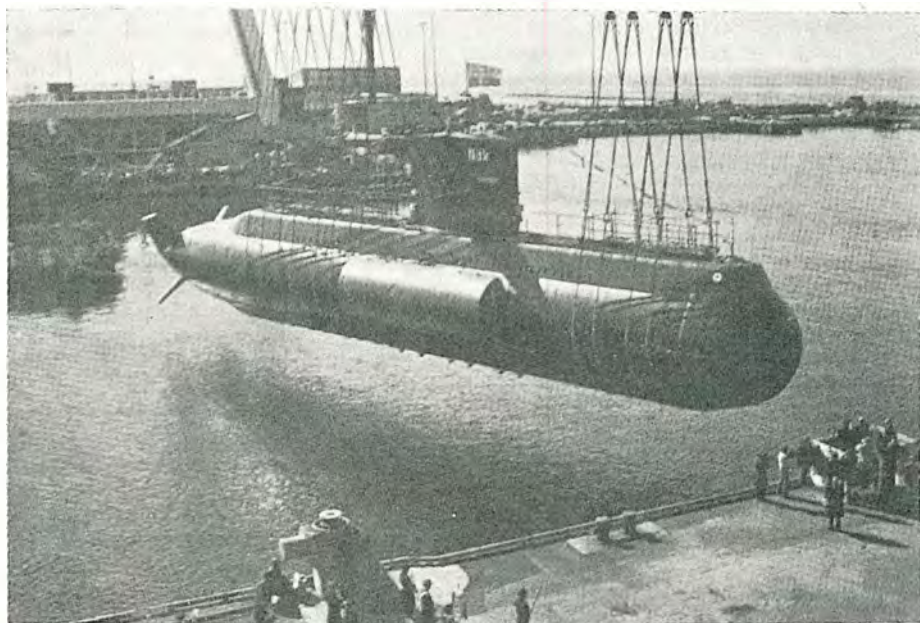
ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКИЙ ПАНЦЕРНИК

У Південній Африці віддано до вжиткування піхотним частинам новий панцерний віз. Залого цього великого панцерного воза складається з десяти вояків. Вага 16 тонн. Озброєння панцерника це автоматична 20

мм. гармата, два 7.62 мм. кулемети, чотири гранатовикидачі і протилетунський кулемет. Максимальна швидкість панцерника — 104 км. на годину.

ШВЕДСЬКІ СУБМАРИНИ ТИПУ «НАКЕН»

У Швеції випродуковано новий тип субмарин «Накен», і ці субмарини будуть споруджувати в наступних десяти роках. Субмарина типу «Накен» це субмарина-штурмовик, що її головною зброєю є ракети,

якими можна знищувати кораблі й субмарини. Субмарина «Накен» має електронний виряд і є дуже змодернізована в порівнянні до звичайних субмарин. Її залого складається з дев'ятнадцяти моряків.

ОГЛЯД ВІЙСЬКОВОЗНАВЧИХ ВИДАНЬ

«ВІДПРУЖЕННЯ» НА ВІСТРІ МЕЧА

Wolfgang Höpker: Der indische Ozean im Kräftespiel der Mächte. Militärische Schriftenreihe 11. Seewald Verlag, Stuttgart-Degerloch 1975. Стор. 187. Ціна брош. 16.80 нм.

У сучасній міжнаціональній політичній констеляції багатій на державні перевороти в різних країнах Африки, Південній Америці та революційні настрої, особливу увагу в політиці зосереджується на відпруження і співпрацю різних державних систем. Головним чином ідеться про відрушення між ЗСА і СССР та співпрацю на різних секторах цих світових потуг. Також часто згадується про інтенсивні стремління, щоб покінчити з перегонами в озброєнні нуклеарною воєнною технікою стратегічного засягу та обмежити конвенціональне зброєння. Ці інтенсивні стремління, зокрема ЗСА наразі є мрією, бо вся галаслива пропаганда СССР у справі роззброєння нічого надійного не дає і в майбутньому напевно не дасть. Континентальна потуга СССР з позиції воєнної сили в 60 роках започаткувала експансію на океанах, особливу увагу концентруючи на теплих морях Півдня: Середземному морі, в Європі та Індійському океані субконтиненту Азії. Публікація Вольфганга Гепкера «Загрозливі зони світової політики» присвячує цій проблемі особливу увагу, тому вона є актуальною, зокрема під глибоко-стратегічним аспектом оцінки положення дуже вартісною публікацією. Автор дає аналітичний нарис положення, яке постало після залишення підконтиненту Азії Великою Британією. Залишене вакуум використала Москва, яка вже в 1968 р., скерувала на Індійський океан свої перші воєнно-морські з'єднання. Починаючи від 1968 р., присутність советських воєнно-морських з'єднань на Індіку (скорочена назва Індійського океану) безперервно зростає.

Автор стверджує, що Індик з початком 70-их років став дуже важливим невральгічним районом світу. На експансивні заходи СССР у цьому районі ЗСА відповіли реакцією. Тоді як перед кількома роками цей район знаходився поза зоною конфронтації Схід-Захід, сьогодні його вже нейтралізують обидва супротивники. Цим районом є зацікавлені не тільки ЗСА і СССР, але також Китай і Японія. Деякі стратеги передбача-

ють, що на цьому глибокого значення морі між континентами Азії, Африки і Австралії вже в недалекому майбутньому в співвідношенні сил зайдуть великі зміни. Під етикеткою відпруження і співпраці, Москва в цьому районі здійснює систематично підготовку до експансії. Відкриття плавби через Суєзький канал створило сприятливі умови для СССР швидко переправляти власні воєнно-морські сили з Чорного моря на Середземне море, а через Червоне море на Індик. Таким стратегічним маневром хоче Москва закріпилась у цьому районі, маючи на увазі передусім можливості впливати й держати під тиском Близький й Середній Схід. Йй йдеться про Перську затоку й розбудову кліщів проти Південної Азії.

Незважаючи на алярмові заклики в західноєвропейській громадськості дуже повільно зростає свідомість значення надзвичайно важливої ролі в світовій політиці невральгічного району Індіку. Така повздержливість — це наслідки поглядів, що Індійський океан лежить поза сферою політичних і мілітарно-стратегічних інтересів країн Середньої Європи. В прибережних країнах Індійського океану є сконцентрована більше як половина, відомих родовищ нафти і 20 з 40 сировин стратегічно важливих для Заходу. Коли восени 1973 р., дійшло до кризи пального, советська пропаганда відверто скоментувала положення, що користування зброєю пального «це тільки початок», що «досі колоніалізм і неокolonіалізм експлуатували народи як центри сировини, однак вони відкрили свою силу і почали диктувати Заходові ціни як також і свої законні рішення». Вже хоч би із тих поглядів, що більше 40 сусідуючих з Індіком країн постачають для промисловості Західної Європи дуже важливі сировини, його стратегічне і господарське значення є особливе. Безпека Західної Європи є узалежнена від мілітарного забезпечення торговельних шляхів через Індійський океан. Також ЗСА, найбільше експортова країна не може погодитися з тим, щоб морські полчення через Індик, найшлися під виключною контролею СССР.

Від 1969 р., Брежнев уперто домагається скликання конференції для установлення колективної системи безпеки в Азії (КСБА), яка б відповідала конференції безпеки і співпраці в Європі. Таким чином советські

пропозиції й ініціатива під прикриттям миру й безпеки в Азії є розраховані з метою здобути зглядно підготувати ґрунт під панівне положення Москви на цьому невральгічному просторі. За допомогою КСБА Москва хоче, щоб СССР був визнаний не тільки європейською, але також азійською потугою, уважаючи всі західні держави за «сторонні потуги», яких прихильність на Індіку не може бути географічно виправдана. Така настанова відноситься передусім до Великої Британії і ЗСА. Також реалізація цього пляну є подумана на те, щоб створити охорону перед Китаєм. Реакція держав Південної і Південносхідної Азії на пропозицію Москви була прийнята з великою резервою, і треба сумніватися в те, щоб після опанування комуністами В'єтнаму, Камбоджі і Ляосу ця пропозиція мала вигляди на здійснення, бо в загальному згадані країни бажають зберегти нейтральний напрямок між Москвою і Пекіном. На особливу увагу заслуговує факт, що комуністичний уряд Камбоджі заманіфестував свою приязнь із Китаєм, та велику непримиримість супроти Москви. Також союзна з Москвою Індія до пропозиції КСБА поставилася холодно. Після перемоги комуністів в Індокитаю Москва побачила, що її концепція КСБА немає перспектив, отже вона рішилася застосувати нові тактичні починання, змагаючи до того, щоб Індійський океан перемінити в «море миру» в нейтральний океан, рівночасно вимагаючи, щоб з цього району були усунені «сторонні потуги».

Багато місця в книзі присвятив автор каналові Суез, який вперше був відкритий для плавби в листопаді 1869 р. Новий водний шлях через Суез відкрив браму до Азії, змінив світову карту та вплинув на оживлення світового господарства. Згідно з конвенцією у Константинополі в 1888 р., Суез став міжнародним водним шляхом для торгівельних і військових кораблів під час миру й війни. В 1956 р. канал Суез націоналізував президент Єгипту Нассер. Восени 1956 року Англія і Франція спільно з Ізраїлем військовою експедицією намагалися стратегічне і військово-політичне положення каналу повернути до положення константинопольської конвенції, однак вони не могли перемогти спротиву арабів і спротиву ЗСА. Під час синайського походу Ізраїля вирішальним було порозуміння між Вашингтоном і Москвою, між Айзенгауером і Хрущовом, на підставі якого жиди були примушені закінчити війну. Вже в 1955 р., Єгипет підписав з СССР договір на постачання зброї, а в 1956 р., Москва зголосила свої права брати участь у вирішуванні питань Суезу. Глибина Суезу — біля 12 м, ширина — 90 м, отже цим каналом можуть

пропливати кораблі до 60.000 тонн. Існує плян поглибити Суез до 23 м, і поширити до 100 м, щоб таким чином уможливити проплив кораблям до 250.000 тонн. Суезський канал скорочує морський шлях між Європою і Азією та Африкою на кілька тисяч морських миль. Закритий Суез був для СССР перешкодою для плавби військово-морських кораблів у Чорне море й на Індік. Плавба кораблів з Далекого Сходу (Владивосток, Находка) до пристані Аден — це шлях біля 9,000 морських миль; шлях Чорне море — Аден — біля 2,200 морських миль, тобто $\frac{1}{4}$ скорочення дороги.

В публікації автор багато уваги присвятив присутності військово-морських сил на Середземному морі; ключовому районі Перської затоки; арабському районі концентрації сил. В окремому розділі автор проаналізував положення на субконтиненті Азії, який є об'єктом світової політики. Не поминув автор також далекосхідні проблем, зокрема Китаю, майбутньої світової морської потуги. Також багато уваги присвятив автор у публікації господарській потугі — Японії, яка в стратегії оборони Азії перед СССР відіграє особливо важливу роль. Не поминув автор також геостратегічного значення Індонезії і Австралії. В окремому розділі автор заторкнув морську сторінку чорного континенту, тобто Африки, яка в глобальній стратегії СССР є немов головним прицілом у розгортанні експансії. Гепкер стверджує, що географія Африки є перемінна в геостратегію.

Обговорювана публікація є закінчена окремою частиною під наголовком «Нові виміри стратегії», у якій автор дає картину експансії СССР на цілому Індіку й реакцію ЗСА.

Загально публікація Вольфганга Гопкера заслуговує на особливу увагу, бо автор розкриває експансивну цілеспрямованість Москви не тільки на Індійському океані, але також у глобальному засягу. Ця експансивна мета в глобальній стратегії СССР є замаскована пропагандою миру й співпраці із Заходом. Тому автор наглядним доказом перестерігає перед політикою Кремля, перфідною й надзвичайно шкідливою для Заходу.

Richard F. Staar: Die kommunistischen Regierungssysteme in Osteuropa. 18. Zeitpolitische Schriftenreihe. Seewald Verlag, Stuttgart 1977. Стр. 420. Ціна в картоні: 29.50 нм.

Затитулована публікація — це переклад Рольфа Гайера з американського оригіналу «Communist Regimes in Eastern Europe». Hoover Institution Press 1977. Stamford University. Автор проф. Піхард Ф. Штар, директор «Hoover Institution on War, Revolution and Peace» в ЗСА відомий знавець політичних, господарських, військових і етнічних структур і проблем країн-сателітів ССРСР — Польщі, НДР, Болгарії, Румунії, Чехо-Словаччини і Мадярщини, а також Албанії і неутральної Югославії. Зміст книги — інформації про вищезгадані країни, зокрема про їх комуністичні режими та взагалі про моделі й організаційні структури різних діянок національного життя. Автор розглядає аналітично кожну країну, зокрема віддзеркалює історичний розвиток закріплювання комуністичних режимів, дав демографічні показники окремих країн та динаміку господарського розвитку. Також у публікації багато подано про зовнішню політику, збройні сили, інтеграцію, міжпартійні стосунки всередині Східного Блоку. На окрему увагу заслуговують характеристики східноєвропейських керівників, конфлікти всередині Східної Європи, границі відпруження і т. д. Це вже третє видання книги. Перші два з 1967 і 1971 років були випродані. Третє видання має деякі зміни, беручи під увагу друге видання. Нове видання належить трактувати як свого роду ввід у диспонуемый матеріал, який вможливило познайомитися з дуже скомплікованою частиною світу. В тексті багато таблиць і бібліографій.

Книга має 11 розділів. Перші 8 обговорюють різні проблеми країн Східної Європи, які знаходяться під комуністичними режими. Кінцеві три розділи дають оцінку Східній Європі, як цілості. В них автор розглядає військову й господарську інтеграцію у Варшавському Пакті і в Раді Взаємної Допомоги. Дещо уваги присвятимо стисло зібраним зіставленням деяких секторів країн Східної Європи.

* * *

Студія Еріха Гессе «Советська партизанська війна 1941-1945...» — це дуже вартісний документарний причинок до історії другої світової війни. Автор використав збережені документи відповідальних німецьких політичних, військових діячів і полководців, не маючи доступу до советських джерел, які для дослідників є закриті. На підставі доступної документації книга аналітично віддзеркалює безрадність вищезгаданих діячів і полководців на відтинку боротьби з совет-

ською партизанкою. 22. 6. 1941 р., німецькі армії сконцентрованою атакою започаткували війну з ССРСР. Атака була здійснена згідно з оперативним планом «Барбаросса», який встановлював тотальне знищення збройних сил ССРСР на протязі не більше шести місяців. Окремий плян-директива «Ольденбург» визначував колоніальну експлуатацію окупованих теренів. Оперативний плян «Барбаросса» був достосований до «блискавичної війни», не узгляднюючи жодних інших факторів, зокрема партизанської війни.

Докладність приготувань до війни проти ССРСР згідно з планом «Барбаросса» доказує, що ані генеральний штаб Вермахту, ані сам Гітлер, ані відповідальний за психологічну війну Геббельс, навіть не припускали можливості партизанської війни на східному, великопростірному фронті. Тому майже від самого початку кампанії, згідно з дорученням Сталіна, в запіллі німецьких армій були організовані советські партизанські відділи, які на окупованих теренах безперервно переслідували окупанта і його прислужників, утруднюючи регулярне постачання фронтових армій. Німецька окупаційна влада на великих просторах т. зв. «Райхскомісаріятів» згідно з «Генеральним планом Ост» від 16. 7. 1941 р. мала завдання, концентруватися на трьох основних акціях: *Beherrschen, Verwalten und Ausbeuten*. У тому ж «генеральному плані Ост» сказано, що партизанська війна «має також для нас користь, бо вможливило нам винищити все, що є наставлене проти нас». Отже заплановане Гітлером і Гімлером експлуатування і винищування Райхскомісаріятів «Остлянд» і «Україна» було головною причиною неуспіху цілої воєнної кампанії проти ССРСР. Плян германізації Східної Європи, згідно з планами Гімлера, в яких передбачалося переселення на Сибір 46-51 млн. автохтонного населення та різні заходи скеровані на те, щоб позбавити решту залишеного населення власної інтелігенції — це не менш важливі причини спротиву окупантові. Німецька цивільна влада, яка звичайно скупчувалася разом із органами поліції по містах була безсилою, щоб гарантувати безпеку, переслідуваної партизанами людности. Передусім сільське населення здане на ласку долі, було примушене жити між молотом і ковадлом, переслідуване партизанами й безоглядно репресоване окупантом. Масові езекуції невинних закладників або і донощицтво поглиблювали серед населення ненависть і жадобу помсти. Також масове виголоджування советських полонених, які на початку війни масово, добровільно кидали зброю, у надії кращого трактування ніж у советській системі, були при-

чиною того, що бойовий спротив і завзятість їхніх товаришів щораз більше кріпшав, а вояцька мораль гартувалася. Замість того, щоб у полоні згинувати від голоду в нелюдських умовах, солдати воліли залишитися на фронтах у надії, що їм удасться вижити. Також відтяти советські частини приєднувалися до партизан, тим самим побільшуючи бойову силу цілого партизанського руху в запіллі німецьких армій. У висліді дійшло до того, що на окупованій території кожному німцеві вдень і вночі, на будь-якому місці грозила смерть.

Інакше не могло й бути, бож сам злочинний наказ про т. зв. «Авроттунгс Акціонен», у яких брав участь також Вермахт у кожній здорово думуючій людині викликував не тільки обурення і ненависть, але що більше бажання помсти. Також багато, багато інших документів, під час війни засекречених, є найкращим доказом самообману й безпорадності відповідальних за «Остполітік» речників III Райху. Ці документи доказують незнання не тільки ментальності, але також і всесторонніх здібностей народів Східної Європи, тобто слов'ян, що їх ідеологи націонал-соціалізму трактували, як меншевартісних у порівнянні з німецькою расою.

Багатство документації у книзі Гессе не дає можливості її аналізувати. Загально всі документи можна звести до одного підсумку: комплетне незнання фактору партизанської війни також у війні із всесторонньо удосконаленою воєнною технікою, перфідною стратегією і оперативною тактикою. Документація книги доказує, що в модерній війні, гарантією перемоги може бути сукупність і співдія різних факторів, в тому на особливу увагу заслуговує політична стратегія переможця супроти підкореного народу або народів. Стратегія безоглядної експлуатації і винищування *ніколи* не сприяло політичним цілям тривалості й непереможності. Навпаки така стратегія у своїх засновках є фальшива, короткозора й самообманна. Історія є багата на докази такого, а не іншого трактування політичної стратегії. В ідеологічній боротьбі двох діаметрально протиставлених світоглядів, фактор політичної стратегії мав особливе значення.

Безсумніву абсолютна більшість неросійських народів надіялася визволення з-під большевицького поневолення, отже тим більше ті народи не могли добровільно допомагати партизанам. Коли ж показалося, що новий окупант заплянував у «новій Європі» відібрати тим народам навіть національну гідність і їх знищити, не залишалося нічого

іншого як тільки пасивність. Стремління вижити. Німці по різному використовували людські сили тих народів: молодших — особливо юначок і юнаків депортували до Німеччини як «Остарбайтерів»; інших вербували на своїх коляборантів, організовували поліційні протипартизанські відділи, або військові формації. У всіх тих починах ніколи не було взаємодовір'я, повної взаємодопомоги — німці озброювали поліційні протипартизанські відділи рушницями без набоїв із дуже обмеженими правами дій.

До яких великих абсурдів і самознищення допускалася німецька адміністрація, своєю «Остполітік», яку колишній високий достойник в Остміністеріум, д-р Петер Кляйст у своїй книзі «*Zwischen Hitler und Stalin*» назвав «східнім ідіотством», доказують усе це документи студії Гессе. Коли йдеться про Вермахт, щойно перший звіт Верховного Командування збройних сил III Райху від 25. 7. 1941 р., вказує на те, що воно почало поважно трактувати загрозу від партизанських відділів для шляхів постачання. У цьому звіті відмічено також партизанські напади на окремих німецьких вояків, на важливі для руху і господарки споруди, на мости й дороги. В документах є також докладно відзеркалена тактика боротьби з партизанкою.

Книга обіймає 13 розділів, у яких обговорено дослівно все, що відноситься до організації, саботажів та інших видів боротьби советської партизанки. Ця боротьба охоплювала цілий східний фронт і його запілля, тобто цілість окупованих теренів арміями III Райху. Також у прилозі книги є цікаві документи, партизанські летючки, заклики й звернення до населення різних народів Східної Європи.

Книга під науково-історичним оглядом, це дуже велике джерело цінних інформацій для дослідників не тільки виникнення советських партизан, але, зокрема політики відповідальних чинників III Райху, які фактично допомагали творенню советського партизанського руху в запіллі німецьких армій. А для нас, українців, книга Е. Гессе має особливу вартість.

ЗАЧАРОВАНЕ КОЛО

Gerhard Wettig: FRIEDEN UND SICHERHEIT IN EUROPA — Probleme der KSZE und der MBFR. Seewald Verlag, Stuttgart-Degegerloch, 1975. Стоп. 364; брош. — ціна 22.00 нм.

Коли 1. 8. 1975 р. у Гельсінках, Фінляндія, підписали 35 найвищих державних речників європейських держав, ЗСА і Канади 40 сторінковий документ як остаточний вислід конференції у справі безпеки й співпраці в Європі, у зв'язку з цим історичним актом, зглядно підготовкою до нього, на книжковому ринку появилися багато різномовних публікацій, які по різному коментують проблеми, які вирішувала вищезгадана конференція.

Загально цю конференцію можна було назвати зачарованим колом із якого було намагання Сходу і Заходу видістатися, щоб у майбутньому було можливо краще розгортати власні інтереси. Після дворічної з перервами праці згаданої конференції вкінці дійшло до її завершення, але підписаний документ як наслідок завершення конференції нікого із сигнаторів до нічого не зобов'язує. Цей документ має не політичне, а моральне значення. Під правно-державним оглядом цей документ є спробою замирення і співпраці ЗСА і Канади та всіх держав в Європі. Він наголошує побажання, залишаючи вільну інтерпретацію його окремих рішень. Отже завершення конференції у справі замирення і співпраці в Європі в документі не розв'язало важливих проблем старого континенту, вони залишилися невирішеними! Про які йдеться проблеми та яка їх інтерпретація речниками ідеологічно протиставних світів Схід-Захід? На це питання дає всестороннє обосновану відповідь вищеназвана студія в німецькій мові Гергарда Веттіґа під наголовком: «Мир і безпека в Європі».

Автор — Гергард Веттіґ — науковий референт у федеральному інституті для східнонаукових і міжнаціональних студій у Кельні. Він є відомий із багатьох публікацій на актуальні теми стосунків Схід-Захід. Основною метою нами коментованої публікації є: 1. Встановити практику відпруження в дипломатичній ділянці; 2. Вказати на інтереси зацікавлення політикою Схід-Захід; 3. Встановити наслідки досягнень. Тому то згадана студія є однією із основних для правильної оцінки сучасного змісту й цілеспрямованості політики відпруження Схід-Захід. Незважаючи на підписання документу завершення конференції у справі замирення і співпраці в Європі, проблеми далі залишені на становищах статус кво, отже вони не втратили значення у дальшій розгрі з позиції сили двох надпотуг — ЗСА і СССР. Автор публікації усі ці проблеми аналізує, рівночасно обґрунтовуючи їх несприйманість для Заходу.

Студія поділена на шість розділів у яких автор аналізує комплекси різних проблем: 1. Розвиток у стосунках СССР до Європи; 2. Розходження відносно структури міждержавних стосунків в Європі; 3. Людсько-духовий обмін між Сходом і Заходом; 4. Мілітарне співвідношення сил в Європі і советські зусилля, щодо озброєння; 5. Обостороннє зменшення збройних сил як проблема відпруження між Сходом і Заходом; 6. Перспективи для миру і безпеки в Європі.

Перша частина присвячена основній проблемі — цілеспрямованості СССР в Європі після закріплення большевицької влади. Автор правильно звертає увагу на те, що для Леніна і його радників у всіх зовнішньополітичних починах і діях Німеччина завжди була на першому місці. Він вірив у те, що німецькі робітники будуть продовжувати започатковану світову революцію та її здійснять. Для Леніна географічне положення Німеччини відіграло в його стратегії світової революції вирішальну роль. Німеччина — це ворота, які стоять на перешкоді большевицькій експансії на Захід. Тільки націонал-соціалістична революція в Німеччині внеможливила дальший розвиток большевицької революції в Західній Європі. Під час другої світової війни старі цілеспрямовання знову віджили в зміненій формі, бо західні альянти внеможливили їх здійснення. Сталін доклав багато зусиль, щоб після капітуляції третього Райху, велика частина його території попала під советську контролю. Він застосував проти західних альянтів різні форми тиску й засоби, щоб цілу Німеччину підпорядкувати СССР. Твердий курс конфронтації Сталіна не зламав рішучого опору західних союзників, тому «батько народів» був змушений тимчасово переставитися на інші тактичні потягнення. Він закликав до об'єднання, незалежної, демократичної, миролюбної Німеччини, розуміється згідно з директивами й плянами Москви, щоб так підбурити німецький народ проти західних альянтів-окупантів. Із такою ж самою метою Москва проголосила «Німецьку Демократичну Республіку», як окрему державу. Поділ Німеччини на дві держави, це зворотна точка в історії Європи. Москва здає собі справу з того, що демократична, об'єднана й миролюбна Німеччина — це велике діло для цілої Європи й вона була б у майбутньому головною перешкодою в експансії СССР на Захід. Отже головним чином Москва сконцентрувала найбільшу увагу на втримання статус кво на європейському континенті, який постав після другої світової війни. Тактика Москви є розрахована на

далекосяжну майбутність. У змаганні за Німеччину Москва надіється досягнути свою мету, підпорядкувати згідно з нейтралізувати також Західню Німеччину при допомозі постійно зростаючих на силі комуністичних партій Італії та Франції. Тому західна політика Кремля концентрує найбільшу увагу на Німеччину, що стверджує автор на сторінках вищезгаданої публікації.

Автор багато уваги присвячує советській політиці відпущення, яка починаючи від 1966 р., тобто виходу Франції із військового союзу НАТО, рівночасно є конфронтаційною із ЗСА. Москва докладає усіх зусиль, щоб з території старого континенту усунути свого першого глобального противника — ЗСА. Ця головна мета західної політики Кремля є завуальована різними європейськими концепціями та є систематично й планоно здійснювана. Про ці концепції автор публікації висловив багато зі своїх аналітичних поглядів, які сходяться з дійсністю. Також політика відпущення, започаткована в 1969 р., має служити тим же самим цілеспрямованням Москви. А йдеться передусім про це, щоб тактикою поглибити розклад у середині НАТО і ЕГС (Європейському Спільному Ринку). Советська дипломатія хоче здобути симпатії народів Західної Європи шляхом відпущення і співпраці, та рівночасно поглибити антиатлантизм, щоб таким чином розкласти оборонний потенціал на рештках старого континенту. В цьому цілеспрямованому стремлінні Москва, незважаючи на підписання кінцевих актів конференції відпущення і співпраці в Гельсінках, буде далі ізолювати окуповані нею країни Східної Європи, щоб унеможливити доплив нових для Сходу ідей і людей.

Дуже багато уваги в книжці присвятив автор переговорам і багатостороннім консультаціям різним проблемам конференції у Гельсінках. Загальна оцінка автора цих консультацій є негативна, бо з СССР договоруватися — це даремна справа. Історія свідчить, що Москва *ніколи* не додержувала будь-яких договорів, завжди на свій спосіб інтерпретуючи їх зміст. Немоżliво є в короткій статті заторкнуті багатство різних проблем, які автор аналізує і правильно коментує.

На особливу увагу заслуговує також порівняння воєнних потенціалів Схід-Захід на європейському континенті. Рівночасно автор звертає увагу на розвиток оборонної концепції Західної Європи й на мілітарне по-

ложення в Середній Європі. Студія Г. Веттіга «Мир і безпека в Європі» — актуальна книга, яка віддзеркалює колаборацію, коекзистенцію і конфронтацію на європейському континенті. Ця студія є актуальною на сьогодні і завтра, бо проблема співіснування ідеологічно протиставлених світових систем і їх співпраця на різних секторах існуватиме невідомо ще як довго, й буде рушійною силою в рівній мірі для Сходу й Заходу. Студія уміщує багато зауваг до окремих розділів і показчик прізвищ та важливіших мілітарно-оборонних організацій. Ця студія заслуговує також на увагу українських істориків і публіцистів.

КНИГА ДЛЯ ТЕПЕРІШНЬОГО ВОЯЦТВА

Frank Kitson: IM VORFELD DES KRIEGES. Abwehr von Subversion und Aufruhr. Seewald Verlag, Stuttgart 1974. 275 сторінок. Ціна в полотняній оправі — 28.00 нм.

Багато місця присвячує, зокрема советська публіцистика т. зв. «мирному співіснуванню і співпраці» країн із різними соціально-політичними устроями, остаточним відреченням «холодної війни» всіх народів світу, незламним стремлінням, щоб «запобігти вибухові атомної війни». Всі ці пропагандивні фрази є далекі від дійсності, яку характеризує вищезазначена книжка. В короткій статті неможливо навіть дещо обширніше коментувати найважливішого, що відноситься до сучасності, тому обмежимося тільки до загального обговорення змісту книги, яка є дуже вартісною повчальною лектурою не тільки для військовиків, але також і для цивільних людей, які займаються політикою і визвольними проблемами теперішнього світу. Паралельно з мировою фразеологією боротьба далі продовжується дослівно на всіх континентах нашої планети. Самозрозуміло, ця боротьба немає мілітарно-фронтального характеру, за малими винятками — льокальними конфліктами на Близькому Сході, у В'єтнамі, в деяких країнах Африки, однак ця боротьба має велике значення, бо вона може бути увертюрою до великої збройної конфронтації — третьої світової війни. Автор книги Кітсон головну увагу присвятив методам революційної боротьби, підіривній діяльності, терорі, розкладові, саботажам, партизанській боротьбі і т. ін.

Найперше дещо про автора і його книгу. Франк Кітсон — ген. бригади британських

збройних сил, відомий військовий радикальний теоретик, комендант піхотинської школи в Вармонстері. Він здобув дуже великий досвід в ІРА в боротьбі в Кенії проти Мав-Мав, на Малезії, Кіпрі і в Ірландії. На підставі здобутого досвіду Кітсон написав в англійській мові книжку під наголовком: *«Low Intensity Operations»*. Нами рецензована книжка — це переклад з англійської мови. Про вартість книги свідчить вступна стаття шефа ген. штабу збройних сил Вел. Британії генерала сера М. Карвера. Він підкреслив важливість книги Кітсона, стверджуючи, що не дивлячись на ідеалізм і схильність автора до одушевлення, він залишився реалістом, тому його праця не є чисто академічно-теоретичним трактатом, вона дає поштовх до нових понять значення сучасних метод боротьби та водночас визначає завдання, які збройним силам треба мати на увазі в сучасній боротьбі, яка є увертюрою до відкритого збройного конфлікту. Кітсон у своїй книзі дав багато пропозицій, метод, які мають служити за напрямні в розв'язці складних проблем у різновидній підпільній боротьбі. Автор ставить передумови, а саме боротьба з різновидними підпільними діями вимагає активної участі не тільки органів внутрішньої безпеки (поліції), але також армії і громадськості даної держави. До такої боротьби передусім армія мусить бути вишколена й відповідно озброєна. До цих вимог достосований також зміст книги: 1. *Глибина і майбутній розвиток*; з підрозділами — розвиткові тенденції у застосуванні терору, цілі і методи противника, цивільно-військові відносини. 2. *Участь збройних сил*; з підрозділами — фаза підготовки, фаза безсилости, повстання. Частина I: тактика, дії й інформації. Повстання. Частина II: провід, з'єднання, озброєння, забезпечення миру. 3. *Конечні приготування*; з підрозділами — виховання і вишкіл збройних сил, поготівля військових частин, озброєння і спеціалісти, висновки і післяслово. Книга має 6 діаграм і графіків та кінчається списком використаної автором літератури.

До німецького перекладу додана вступна стаття Франка С. Реденгера. Автор цієї статті також підкреслив велике значення появи книги ген. Кітсона, яка є стандартним вишкільним підручником для збройних сил В. Британії. Автор вступної статті покликаючись на численні праці з ділянки дослідів війни й миру, в тому зокрема на публікації інститутів. Для прикладу — Інституту для дослідів миру в Стокгольмі і на праці американського науковця Дж. Давіда Зінгера —

дослідника причин сучасних міжнаціональних воєн зробив висновки, що до багатой інструментарії міжнаціональної дипломатії належить політика погроз різними засобами: постійно зростаючим озброєнням а також різними видами підпільної боротьби.

Кітсон дав у своїй книзі картину 34-ох операцій англійської армії починаючи від 1945 р., в тому п'ять у Кореї, Суезі і в Індонезії, визначені як обмежені війни. Інші операції були проведені проти підірваних і повстанчих дій. Генерал Кітсон розвинув методи для дійової оборони проти різних підпільних і повстанчих дій. Він вимагає передусім, щоб його батьківщина подбала про спеціально вишколені державні охоронні і порядкуючі органи та співпрацю між цими органами. Він звертає увагу на важливість політики інформації власного населення і його співдію із органами безпеки.

Книга ген. Франка Кітсона є призначена для сучасного й майбутнього вояцтва, тому вона має тривале й важливе значення не тільки для військовиків активної служби, але також і для резерви. Книга є призначена для старшин-вишкільників, дослідників метод боротьби із різними підпільними діями, публіцистів для формування відповідної підготовки громадськості до такої боротьби. Особливе значення цієї публікації для націй ще неопанованих комунізмом. Головним інспіратором і допоміжним в організуванні різних так званих «визвольних змагань від імперіалізму й капіталізму» є ССРСР. На його території здійснюється вишкіл терористичних і субверсивних груп різних національностей, для прикладу: палестинські терористи, деякі т. зв. «національно-визвольні рухи» в Латинській Америці, Африці і в Азії. Советська публіцистика часто друкує статті на конечність дальшої допомоги ССРСР таким рухам «визволення». Також у країнах Західної Європи підірвана діяльність комуністичної партії продовжується. Тому постійна мобільність і всестороння підготовка до боротьби проти диверсій, розкладу, терору й ширення брехливої пропаганди — це невідкладна конечність і обов'язок усіх народів, які дорожать свободою і повними правами людини. В цьому ділі книга ген. Кітсона, без сумніву є допоміжним джерелом для здобуття знання, як реально протиставитися щораз більше назріваючій загрози на «передових позиціях війни». Також український політичний і публіцистичний світ на еміграції повинен зацікавитися рецензованою публікацією, з якої напевно кожний сту-

діюючий придбає більше знання про загрози, які на кожному кроці чигають на національно й морально сильну людину на Заході.

(Огляд військовознавчих видань
опрацював пор. Фелікс Кордуба)

Ппор. Осип Я. БОДНАР

КНИЖКА ВАРТА УВАГИ

Накладом Братства Колишніх Вояків I-ої Української Дивізії УНА, торішнього року, в Торонто, вийшла 351-сторінкова книжка під назвою «Заграва на Сході», з якою повинні б запізнатися ширші кола українського суспільства, зокрема колишні українські вояки. Це видання, появившись з обширною тематикою наświetлення обставин і фактів творення української дивізії «Галичина». Після книжки Дітріха Гайке: «Українська Дивізія Галичина», книжка інж. Романа Крохмалюка, який був членом Військової Управи, є перше ширше видання, яке представляє об'єктивно, на підставі спогадів і документів, цілу низку досі незнаних фактів з багатогранної діяльності дивізійної Військової Управи, й обширно з'ясовує проблематику творення української дивізії «Галичина», її політичний і бойовий потенціал у боротьбі за визволення українського народу.

У вступному слові автора книжки вказується, що специфічні обставини при кінці війни, примусили Військову Управу знищити велику частину документів, зв'язаних з її діяльністю. Р. Крохмалюк вважає це причиною того, що деякі доточасні видання про творення Дивізії і діяльність Військової Управи, не все базувалися на історичному тлі. Різниця в поглядах на доцільність створення Дивізії та її політичне значення, виявилися у наświetленні особистих поглядів, або були представлені так, як деякі автори бажали б собі це бачити. Це стало основою рішення автора книжки «Заграва на Сході» написати свою працю, яка базується на доступній літературі з часів другої світової війни: споминах і документах. Автор книжки вказує, що заходи до створення дивізії «Галичина», поробили губернатор Вехтер і його заступник д-р Отто Бауер у 1942 році. Згідно зі словами Р. Крохмалюка, Вехтер мав великі впливи у німецьких провідних колах, зокрема у головному відділі для політики у Східній Європі. Однак він не мав жодного впливу на брутальну поведінку по-

ліційних органів СД. Нам видається, що ті «великі впливи» Вехтера у провідних німецьких колах, автор дещо перенаголосив.

Аналогічно до інших публіцистів, щодо видань про українську дивізію «Галичина», Р. Крохмалюк наводить слова Митрополита Андрея Шептицького, що: «немає такої жертви, яку не варта заплатити за те, щоб мати власне військо», але це розминається із засадничим фактором. Українська дивізія «Галичина», входила у склад німецьких збройних сил, і була залежною від головного командування зброї СС. Саме тому, поняття слова «свое військо», мало тільки релятивне значення. Саме тому, негативна настанова революційної ОУН до творення Дивізії, впливала з класифікації «свое» і його інтерпретування творцями дивізії «Галичина». Однак у практичній площині боротьби українського народу, ОУН не ставила перешкод у творенні Дивізії. Проте автор книжки «Заграва на Сході», стверджує, що в окремих відділах підпілля, діяли большевицькі провокатори, та що командири тих відділів, не слухали свого проводу і часто діяли на свою руку. Однак документального обґрунтування, щодо дії большевицьких провокаторів у підпіллі, під впливами революційної ОУН, як також самовладних потягнень-дій зі сторони командирів окремих відділів підпілля, автор не подає. На нашу думку загальникові наведення автора не вистачальні й не об'єктивні.

Описуючи «Карпатський рейд» С. Ковпака, Р. Крохмалюк згадує село Стара Гута, в якому більшість населення було колоністами. Таке твердження розминається з правдою, бож у тому селі жило місцеве польське убоге населення, яке навіть не володіло задовільно польською мовою. Рейд партизанських загонів Ковпака, автор зібрав і подав стисло і докладно.

В другій частині книжки «Заграва на Сході», автор подає збірку документів, які відзеркалюють діяльність Військової Управи

і загальні проблеми бойових операцій Дивізії. До речі, деякі з документів є доволі компромітуючими. До таких належить лист до Військової Управи сотникові Навроцькому від капеляна 5-го поліційного полку, о. Всеволода Дурбака. У тому листі він пише, що на цілий полк, є тільки двоє людей зі середньою освітою. Між тією «сірою масою» селян і робітників, є певне число анальфабетів. Є нарікання на Військову Управу, що «пани за нас цілком забули». Стрільці між іншим, домагаються книжок. Отець Дурбак писав, що як «одинокий інтелігент» на терені названого полку, він, до певної міри відповідалий за настрій стрілецтва перед військовими властями. Вислови «сіра маса», «анальфабети», не виставляє о. Дурбакові доброго свідoctва. Знаючи, кого брали до поліційних полків, нас доволі дивує, як це так сталося, що у 5-му полку, були тільки двох із середньою освітою і один інтелігент, а решта «сіра маса» і «анальфабети», які домагалися книжок і часописів.

Останній документ ч. 43, засідання Військової Управи, що відбулося 27 серпня 1947 року в Мюнхені, викриває персональні погляди одного з її членів. Мгр М. Мартинець висловився, що «друга дивізія» — це «елемент контингентний», низької моралі. В ній

були приблизно 1.200 дезертирів і траплялися крадіжки. Якщо читатимуть книжку «Заграва на Сході» наші вороги, можуть сміло покликатися на слова члена її Військової Управи з яких елементів складалася 1-ша Українська Дивізія УНА, бож з 1-ої дивізії «Галичина», після брідської офензиви, не залишилося аж так багато з її стрілецького складу. З тих, що вийшли живими з-під Бродів, без доповнення «контингентним елементом», не можливо було б створити 1-шу Українську Дивізію УНА. Це чомусь не брав до уваги мгр М. Мартинець. На нашу думку, не треба було такої, до речі компромітуючої, документації поміщувати в книжці.

Проте, не беручи під увагу тих негативів, що їх зустрічаємо в книжці «Заграва на Сході», Р. Крохмалюк дає до рук читача поважну працю в якій віддзеркалює обставини й проблеми в часі творення Дивізії; її військові і політичні аспірації та силоєту характерів людей, що її творили.

Тим, які цікавляться, хто були ті вояки Дивізії «Галичина», під час другої світової війни і для тих, що є колишніми її вояками, варто було б набути і прочитати книжку інж. Романа Крохмалюка, яка є цінним вкладом в історію наших військових формацій.

«Повстання Хмельницького має для нас таке значення, як французька революція для французів. Війну з поляками провадив увесь український народ, а Хмельницький — геніальний вождь й організатор повстанських мас. Війни Хмельницького дали змогу проявитися всьому українському народові на кожному полі. Причиною того, що вони не мали впливу на зміну пануючої тоді військової доктрини в Європі, був політичний устрій тодішньої Європи та географічне положення України, яке не давало їй можливості безпосереднього зв'язку з Європою. Війни Хмельницького — тотальні війни. В них брав участь весь український народ з усім своїм матеріальним добром. Україна виказала під час цих воєн максимум напруги всіх моральних, фізичних і матеріальних сил. Цікаве явище можна сьогодні ствердити: незважаючи на великі нещастя, які приносили війни Хмельницького, дійшло до нас з тих часів у піснях і легендах народу тільки вдовільня і відблиск бойової радості. Нарікання на війну було чуже в той час українському народові. Український народ відчув більше національну спільноту за Хмельницького, як під час останньої визвольної війни».

(Полк. М. Колодзінський — Українська воєнна доктрина)

З ДІЯЛЬНОСТІ ОБВУ

В ПОШАНУ ВОЇНАМ І УД УНА

18 листопада м. р., відбулась у Лестері, в залі місцевого В-лу СУБ, окружна академія-свято, влаштоване заходами і зусиллям Округ ОБВУ — Середня Англія і Лінколншир, присвячене 35-им роковинам постанови І УД УНА.

Дехто не вважав вищезгадану дивізію українською формацією, бо вона була прилучена до німецької армії. Проте багато стверджує, що переважаюча більшість тих, які добровільно до неї зголосилися йшли з вірою служити Україні. В наших обставинах варто було б так, а не інакше розцінювати порив і бажання, тоді ще молодих юнаків, із зброєю в руках ставити опір більшовикам. Бож усі вони виявили охоту йти на східний фронт, як протест супроти червоного окупанта.

На академії ролю конференсьє виконував п. М. Николишин. Брандфордський хор «Діброва» під диригуванням маестра Я. Гаврилюка та при фортепіановому супроводі п. Я. Шутки виконав дві пісні: «Дивізіє, рідна мати» і «За рідний край».

Побратим П. Кішук — організаційний референт ГУ ОБВУ привітав присутніх гостей, серед них: полк. Рена, пор. Б. Микитина — голову Централі ОБВУ, д-ра С. М. Фостуна — ген. секретаря ОБВУ та членів ГУ ОБВУ. Присутній на залі був також п. Василь Потік — голова Гуцульського Товариства (а треба зазначити, що серед дивізіоників було чимале число гуцулів).

Рівнож було вшановано однохвилиною мовчанкою пам'ять поляглих синів української землі під час другої світової війни. Головну доповідь виголосив д-р С. М. Фостун. Він майстерно уклав у цікаву форму події тих часів та наста-

нову нашої провідної верстви. Для наших політиків було ясно в 1943 р., що німці програють війну, однак вони були переконані в потребі творити військову формацію, хоч би для того, щоб наша мелодія мала змогу отримати військовий вишкіл. Дехто з німців з презирством дивився на українців. Проте були й приятелі. Серед них сотник Вольф-Дітріх Гайке, який розумів, що українці мають іншу ментальність, як німці, співчував і поважав наше вояцтво.

Наше вояцтво вірило твердо, що з дивізії розгорнеться і постане українська армія.

Виступ хору «Діброва» чергувався з виступами Дарбівської танцювальної сумівської трупи під керівництвом п. Осипа Купранця, дарбівської оркестри також під його диригентурою та з виступом — дуєтом старших сумівок з Лестеру: Ірини Лахман і Анни Саламаха в супроводі піаніно (І. Лахман) та в супроводі гри на гітарі.

Понадпрограмовою точкою було вручення медаль — почесного відзначення ОБВУ полк. Євгену Ренові й побр. М. Татарчукові з Дарбі та М. Прихідному з Бедфорду. Для вшанування вручення медаль були викликані на сцену — пор. Богдан Микитин, голова ОБВУ, д-р С. М. Фостун, ген. секретар ОБВУ і побр. В. Лесюк, — член ГУ ОБВУ. Полк. Рен заявив, що приймає медаль у імені тих молодих лицарів, які загинули в боях з вірою у світле майбутнє України.

Виконавцям святової програми подякував побр. М. Татарчук голова Округу ОБВУ — Лінколншир. Національним слашем закінчено академію-свято, а опісля відбулася танцювальна забава. На свято прибуло багато громадян із сусідніх громад.

Ніна Марченко

ОКРУЖНА КОНФЕРЕНЦІЯ ОБВУ В ШОТЛЯНДІЇ

У суботу, 28 жовтня м. р., у приміщеннях Відділу СУБ в Единбурзі відбулася Окружна Конференція ОБВУ, з участю побр. П. Кішука, організаційного референта Гол. Управи ОБВУ, побр. Олексі Дем'янчука голови Округу ОБВУ в Шотландії та представників клітин ОБВУ в Шотландії і Північній Англії.

Окружну Конференцію відкрив голова Округу побр. Олексі Дем'янчук, а побр. Петро Кішук реферував широко про діяльність ОБВУ, відмічуючи та наголошуючи зокрема важливі її аспекти та завдання. Він також інформував учас-

ників конференції про успішну поїздку до Австрії на відкриття переформованого цвинтаря у Фельдбаху. Крім загальних організаційно-ділових справ, обговорено теж і питання організаційної діяльності Округу, розглянено її недоліки та намічено поробити відповідні заходи для посилення її діяльності.

Загально Окружна Конференція мала стисло діловий перебіг, і відбулась доволі успішно, закінчившись у вечірніх годинах.

Учасник

З ДІЯЛЬНОСТІ РОЧДЕЙЛСЬКОГО ВІДДІЛУ ОБВУ

Восени торішнього року Управа Відділу ОБВУ в Рочдейлі взяла участь у поширеній нараді місцевих українських організацій для обговорень справи відзначення важливіших національних свят і роковин. Така нарада відбулася в м. жовтні м. р.

У листопаді м. р., відвідав Відділ полк. Євген Рен і виголосив доповідь для членства ОБВУ та українського громадянства про 60-ліття Листопадового Чину й 35-ліття постанови І УД УНА.

Нав'язуючи до доповіді достойного гостя Управа Відділу ОБВУ влаштувала в суботу, 11 листопада т. зв. Ювілейну Зустріч у цілі відзначення 60-ліття Листопадового Чину й 35-ліття постанови І УД УНА. Згадана святкова імпреза почалася о год. 6.00 увечері. Її відкрив побр. М. Лісний голова місцевого Відділу ОБВУ, й привітав гостей — голову ОБВУ пор. Б. Микитина, сотн. І. К. Гвоздика, пор. В. Вашковича з їхніми дружинами та всіх присутніх. Керівник святкової офіційної програми побр. М. Музика попро-

сив до слова пор. Вашковича, який виголосив дбайливо опрацьовану доповідь про постанову та історію І УД УНА. Опісля сотник І. К. Гвоздик доповідав про Сято Св. Пскрову та 60-ліття відродження Української Державности. З деклямаціями виступали побратими — І. Яворський, Д. Куртяник та П. Навгородний.

Після вичерпання офіційної програми пані з Гуртка ОУЖ пригостили всіх учасників імпрези смачними стравами, а опісля відбувся концерт, що ним проводив побр. Д. Куртяник. У концертній частині виступав танцювальний гурток під кер. п. П. Максимовича, а теж співали брат і сестра — Михайло і Марія Лесеві. Після концерту відбулася велика танцювальна забава в часі якої кол. вояцтво співало вояцькі пісні та весело забавлялося.

Загально слід відмітити, що свято пройшло дуже успішно, за що й належить Управі Відділу та його членству признання.

сстн. І. К. Гвоздик

СВЯТКОВА ІМПРЕЗА В ЛЮ

З ініціативи Управи В-лу ОБВУ в Лю та у співпраці з братніми організаціями, відбулось у суботу, 28 жовтня 35-ліття постанови І УД УНА. На згадану врочистість загостив до нас полк. Євген Рен.

У гарно прибраній залі засіли за столами около сто громадян. На сцені видніли прапори, — національний, революційний і комбатантський та напис 1943-1978. Свято відкрив голова місцевого В-лу ОБВУ побр. В. Щербатюк і попрохав присутнього всч. о. крил. М. Ратушинського започаткувати свято молитвою. Опісля голова Відділу привітав достойного гостя полк. Євгена Рена, голову Округи ОБВУ побр. Б. Головатого, кол. посадника м. Лю п. П. Гула і його дружину, старшин, підстаршин і вояків І УД УНА, всіх громадян, а між ними теж гостей з Ліверпула, котрі прибули численно разом із головою Відділу СУБ п. М. Миндюком.

Побр. В. Щербатюк виголосив вступне святкове слово обидвома мовами, а присутні вшанували однохвилинною мовчанкою пам'ять усіх поляглих і померлих воїнів І УД УНА.

Святкове слово виголосив полк. Є. Рен, розглядаючи значення і роллю І УД УНА в аспектах визвольної боротьби українського народу. Святкове слово по-англійському прочитав молодий п. Мирон Щербатюк. Промовляв також п. П. Гул, який нав'язався до святкового слова про І УД УНА та висловив радість, що має нагоду зустрітись з нашим полковником.

Офіційну частину закрив побр. В. Щербатюк висловивши подяку полк. Євгену Ренові, всч. о. крил. М. Ратушинському, побр. Б. Головатому, п. П. Гулові та всім учасникам. У другій частині свята відбулось прийняття, що його приготували пані Гуртка ОУЖ на чолі з головою п-ні Бронею Куличич, а після прийняття почалась товариська танцювальна забава, яка тривала до пізньої ночі.

Загально свято пройшло дуже успішно, й Управа Відділу дуже вдячна ГУ ОБВУ за те, що полк. Євген Рен мав змогу прибути до нас і вшанувати своєю участю нашу святкову імпрезу.

В. Щербатюк

ВІДЗНАЧЕННЯ 35-ЛІТТЯ ПОСТАННЯ І УД УНА

Виконуючи напрямні ГУ ОБВУ про відзначення цього року 35-ої річниці постанови І УД УНА, Управа Відділу ОБВУ в Ноттінгемі відзначила гідно й достойно цю річницю, влаштувавши Побратимську Зустріч.

На прикрашеній сцені красувався військовий

прапор, а під ним напис товстими літерами: »Вітаємо учасників Побратимської Зустрічі!«

Програма Побратимської Зустрічі складалася з двох частин — прийняття і танцювальної забави.

Свято відкрив о год. 4.30 по полудні побр. М.

Гуменюк культурно-освітній референт Відділу ОБВУ й господар Побратимської Зустрічі, вітаючи в імені Управи В-лу 235 учасників і виголосив коротке слово, а потім попросив побр. Петра Кіщука голову Округу ОБВУ Середньої Англії до слова і тосту за український народ в Україні, на засланні, в діаспорі, за Блаженнішого Патріярха Йосифа, за Ієрархію українських Церков, а всі присутні проспівали гімн Многоліття.

В часі прийняття, що його приготували працюючі пані, членки Ноттінгемського Гуртка ОУЖ, молодий співак, п. Богдан Лесюк, проспівав у власному супроводі на гітарі чотири жартівливі пісні. На врочисту Побратимську Зустріч прибули гості з Дарбі, Мансфілду, Лестеру, Ілкістону, Шеффільду, Волвергемптон, Іпсвічу, а також з Вельрії.

Усні привіти висловили голови суспільно-громадських установ в імені своїх промад: п. В. Медицький, І. Федоришин, Ю. Олексюк і п. В. Нагайло. Наспіли також письмові привітання від голови ОБВУ пор. Б. Микитина, д-ра С. М. Фостуна голови Товариства Українських Літераторів і головного редактора «Української Думки», п. Б. Марченка — голови Спілки Українських Учителів і Виховників, місцевого директора Школи Українознавства п. М. Ячника.

Письмові привіти зачитав господар Побратимської Зустрічі.

Святочне слово в англійській мові виголосив м-р Яким Коваль.

В першій частині програми присутні мали приємність прослухати гуморески поета-гумориста п. Йосифа Била, який у своїх гуморесках нещадно жалив московського окупанта.

Заключне слово виголосив член ГУ ОБВУ побр. В. Лесюк.

На закінчення Побратимської Зустрічі голова В-лу ОБВУ п. Д. Плешкан висловив щиру подяку всім виконавцям програми та всім присутнім, а особливо подякував паням за приготування прийняття та всім тим, хто допомагав у підготовці вдалої Зустрічі.

З нагоди Побратимської Зустрічі Управа В-лу ОБВУ призначила з чистого прибутку 20 фунтів на Школу Українознавства в Ноттінгемі.

Після закінчення прийняття відбулася товариська танцювальна забава, до якої приправали дві місцеві оркестри під кер. п. М. Окаліша і п. М. Стахова. На прийнятті й на забаві було багато молоді.

Побратимська Зустріч відбулася в дружній атмосфері і закінчилась о год. 11.30 ночі.

М. В. Гуменний

ВІДВІДИНИ В НОРТГАМПТОНІ

Після довгих заходів, різних труднощів українці м. Нортгемптону врешті змогли набути свій власний громадський куток, і тепер уже мають де зібратися та проводити громадську діяльність, яка, можна сподіватися, посилиться в різних ділянках. На це й вказують відвідини нашої промади, що їх зробив п. Петро Кіщук, орган. референт Головної Управи ОБВУ в неділю, 18. 3. 1979 р. Гостя привітали голова місцевого Відділу СУБ і голова Відділу ОБВУ, а він у своїй доповіді розповів про діяльність Об'єднання буеших Вояків Українців у Великій Бри-

танії, намічені завдання, вклад ОБВУ в українське громадське життя і його праця в користь та підтримку визвольної боротьби українського народу. Доповідь п. Петра Кіщука вислухали всі присутні з великою увагою, а опісля живо цікавилися всіма справами, ставлячи прелегентові багато питань. Після вичерпання дискусії секретар Відділу ОБВУ подякував п. П. Кіщукові за його прибуття і дуже змістовну та багато інформативну доповідь.

Т. М.

ОКРУЖНА КОНФЕРЕНЦІЯ ОБВУ

У неділю, 18 лютого ц. р., відбулась у приміщеннях Бедфордського Відділу СУБ Окружна Конференція ОБВУ з участю членів Головної Управи, голови Округу та представників Відділів ОБВУ Округу Бедфордшир. Наради відкрив о год. 3.30 пополудні голос за Округу побр. Василь Гуменюк, привітав усіх присутніх, а між ними ген. секретаря ОБВУ д-ра Святомира М. Фостуна та фінансового референта Головної Управи побр. Маріяна Д. Гайву та предоложив порядок нарад, що був прийнятий без змін.

Після загального звідомлення з діяльності Округу, що його зreferував голова Округу, а також і звідомлень із діяльності Відділів, ген. секретар ОБВУ referував широко організаційні справи й питання ОБВУ, а про фінансово-господарські ділові справи доповідав побр. Маріян Д. Гайва. Обидва доповідачі подали водночас та-

кож і напрямні діяльності, згідно з постановами Загальних Зборів і плянами Головної Управи.

Обговоривши загальну діяльність ОБВУ учасники Окружної Конференції розглянули також усі питання зв'язані з діяльністю Округу та намітили плян праці до кінця 1979 року.

Після заслухання ген. секретаря ОБВУ, який зробив підсумки цієї успішної і ділової Конференції, голова Округу, що проводив Конференцію подякував обидвом членам Головної Управи за їхній приїзд і зreferування важливих питань діяльності ОБВУ, а також подякував представникам В-ів, закликаючи всіх до дальшої посиленої праці. Окружну Конференцію закінчено у вечірніх годинах проспіванням національного славня.

Присутній

ЛОНДОНСЬКА ГРОМАДА В ПОКЛОНІ ГОЛОВНОМУ КОМАНДИРОВІ УПА

Немає року, в якому українська громада в Лондоні не відзначувала б роковин героїської смерті в дні 5 березня 1950 року, сл. пам. Головного Командира УПА генерал-хорунжого Романа Шухевича — Тараса Чупринки, а водночас і сл. пам'ять усіх воїнів УПА та борців українського націоналістично-революційного руху, котрі полягли за визволення України.

Цього року, в неділю 4 березня, о год. 6.00 увечері в залі місцевого Відділу СУБ, при численній участі українського громадянства, відбулась святкова академія в пам'ять Головного Командира УПА, що була підготовлена з ініціативи та заходами Лондонського Відділу ОБВУ при співпраці всіх місцевих братніх організацій.

Святкову академію відкрив голова Лондонського Відділу ОБВУ побр. Михайло Ткачук, вказуючи на героїську смерть Головного Командира, командирів і воїнів УПА, він наголосив, що «в цьому 1979 році відзначається 50-ліття ОУН, яка започаткувала новий героїчний етап боротьби за визволення України. Борці ОУН ідучи слідами славних наших предків — княжих дружинників, пам'ятали про слова князя Святослава, який мовив: «хочу з вами надламати край поля половецького, або головою наложити, води з Дону шоломом напиться». Князь Святослав заохочував своє військо перед боєм: «поляжемо, а не осоромимо землі нашої». Так само говорили і командирів УПА та провідники ОУН в 1943 році: «ми далекі, але рідні нащадки княжих воїнів, борці Української Повстанської Армії. Простуймо їхніми слідами. Загороджуймо новітнім ордам — німецькій і большевицькій шлях на Україну».

Після вступного слова місцевий сумівський хор під диригентурою п. В. Паски проспівав «Геть вороги з України», а святковий реферат зачитав голова Лондонського Осередку СУМ Д. Ярослав Гарбуз, закінчуючи його такими словами: «Виконуймо заповіти Головного Командира УПА Тарасом Чупринкою заповіт чітко і наполегливо, будьмо гідними продовжувачами його славних і великих діл, крокуймо бо-

ювим шляхом до мети, тієї соняшної мети, змаганням за осягнення якої посвятив усе своє життя, аж до хвилини смерті сл. пам. Головний Командир УПА й Голова Проводу ОУНР та Ген. Секретар УГВР — генерал-хорунжий Роман Шухевич — Тарас Чупринка».

«А мета — це воля, це держава,
Там у столиці, на Дніпрі — ріці,
Моноліт возз'єднаної слави:
Київ, Львів, і Хуст, і Чернівці».

З черги слідував виступ дівочого сумівського хору під диригентурою п-ни Діни Марків, який проспівав в'язанку повстанських пісень, при акомпаньяменті юнака Б. Барткового. Поему «Повстанці» О. Веретенченка продеклямував з великим чуттям п. І. Стасік. Опісля знову вступав сумівський хор, проспівавши «Зажурилась Україна». П-на Діна Марків, відома декламаторка продеклямувала з великим умінням поезію «Вій чоти УПА». На закінчення академії мішаний хор проспівав іще пісню «Маршуютъ уже повстанці» і національний гимн.

У неділю, 11 березня о год. 10.00 дня у катедральному храмі УАПЦ у Лондоні, всч. о. митрофорний протоієрей Михайло Галиця, відправив Службу Божу, а після неї Панахиду за сл. пам. митрополита Василя Липківського, Тараса Шевченка, гетьмана Івана Мазепу, Головного Командира УПА генерал-хорунжого Романа Шухевича — Тараса Чупринку та всіх воїнів УПА, що життя віддали за волю України. В проповіді о. настоятель, наголошуючи життя і працю для України тих великих наших світочів, указав зокрема на ролі, призначення та місію Головного Командира УПА, який не випадково прибрав собі ім'я Тараса, ставши великим державним мужем, єднаючись духово з великими і незмирущими постаттями нашої історії. У Богослуженні й Панахиді взяло численно участь українське громадянство.

Присутній

ЗБОРИ ОБВУ В ДАРБІ

Відділ ОБВУ в Дарбі відбув свої річні Загальні Збори. Це була добра нагода зробити підсумки проробленої діяльності, підкреслити успіхи та відмітити недоліки.

Невеликий Відділ, бож лише 47 активних членів, зумів відбутися ряд імпрез національного характеру, як Свято українського моря, 35-ліття з часу постанови І УД УНА, 60-ліття Листопадового Чину, 22-ге Січня та інші національні роковини, на яких виступали не лише місцеві прелегенти, але також і запрошені гості, як побр. Маріян Д. Гайва, член Головної Управи ОБВУ та полк. Євген Реч.

У рамках діяльності Відділ улаштував танцювальну забаву, спільне прийняття та ширші інформаційні сходни членства на яких голова Відділу побр. І. Федоришин і член Головної Управи побр. Андрій Гавірко ділились своїми враженнями із поїздки на воєнні цвинтарі в Австрії.

Треба відмітити, що члени Відділу активізувались також у всіх імпрезах окружного характеру, співпрацювали з місцевим Відділом СУБ та другими братніми організаціями, а теж утримували добросусідські взаємовідносини з сусідніми Відділами ОБВУ.

XXX ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ВІДДІЛУ ОБВУ В ЛОНДОНІ

У неділю, 25 березня 1979 року, о год. 5.00 по-полудні відбулися в Лондоні в залі місцевого Відділу СУБ тридцяті з черги Загальні Збори Відділу ОБВУ, що їх відкрив уступаючий голова Відділу побр. Михайло Ткачук, вітаючи численно зібраних членів Відділу і гостей — кол. старшин, підстаршин і вояків українських армій: Української Народньої Республіки, Української Галицької Армії, Січових Стрільців, січовика Карпатської Січі побр. С. Гупана, вояків І УД УНА та всіх українських вояків, які служили в різних арміях, а також привітав членів Головної Управи ОБВУ побратимів Петра Кіщука, Маріяна Д. Гайва, Михайла Захарчука і Маркіяна Шептицького.

До Президії Загальних Зборів було обрано: побр. Михайла Захарчука — голова, а заступником голови й секретарем був побр. Маріян Д. Гайва. Голова Президії подякував за довір'я і висловив радість з того, що на залі є присутні вояки українських армій. До Почесної Президії запрошено побр. Петра Кіщука Орган. Референта Головної Управи ОБВУ, голів і представників місцевих братніх організацій СУБ, СУМ, ОУЖ, Пласту, Легіону ім. Симона Петлюри, Української Студентської Громади. Від Головної Управи ОБВУ вітав Збори побр. Петро Кіщук. Збори вшанували пам'ять генерал-полковника Павла Шандрука, проф. Володимира Василенка, пор. Миколи Клименка—Вереса, побр. В. Арабського, М. Коропатницького. Привіті склали: д. Ярослав Гарбуз від Осередку СУМ, п. Василь Мікулін від УСТ, від Легіону Симона Петлюри п. Андрій Легіт, від СУБ і Патріархального Комітету п. Маркіян Шептицький, від Гуртка ОУЖ у Лондоні п-ни В. Лаврушка, а письмовий привіт прислав почесний Голова ОБВУ хор. інж. Т. І. Кудлик, який перебував у тому часі в шпиталі. Привіт від Пластової Станиці наспів на Збори за підписом п-ни Марти Єнкали. В тому ж самому часі Пластова Станиця відбувала свої Збори.

В усіх привітаннях Управи братніх організацій дякували за співпрацю і бажали успішного перебігу Зборів. Окремо було вшановано всіх колишніх голів і членів Управ Відділу продовж минулих 30 років існування та безперервної діяльності Відділу ОБВУ в Лондоні. Протокол з торішніх Загальних Зборів зачитав секретар Відділу побр. Іван Костів, і цей протокол був затверджений одноголосно. З діяльності Відділу в звітному році склав вичерпний звіт уступаючий голова, а господарсько-фінансовий звіт здав побр. Володимир Рівний. Сальдо в касі Відділу

на день Загальних Зборів становило приблизно 700 фунтів, і уступаюча Управа Відділу була горда зі своєї дбайливої фінансової господарки.

За Контрольну Комісію звітував побр. Михайло Захарчук, як голова Комісії, який одобрив загальну діяльність Управи та запропонував уділити їй абсолюторію.

У дискусії виступали побратими Маріян Д. Гайва, а теж і офіційний представник Головної Управи побр. Петро Кіщук Орган. Референт, який висловив своє вдовolenня з проробленої праці Відділу, поінформував про загальну діяльність ОБВУ, зокрема про поїздку до Австрії на воєнні цвинтарі торішнього року й закликав щоб кожного року в зеленосвяточну суботу прикрасити могили самітніх померлих кол. українських вояків і покласти на них квіти. Побр. Михайло Захарчук вітав Збори також і від Української Комбатантської Ради на прохання її голови пор. Степана Ониська, який нездужав у тому часі. На всі запити давали вияснення голова і скарбник. Абсолюторію уділено уступаючій Управі одноголосно.

Управу Відділу переобрано з доповненням одного нового члена на місце померлого пор. Миколи Клименка. Головою Відділу був обраний поновно побр. Михайло Ткачук, а членами Управи: побратими: Іван Костів, Володимир Рівний, В. Бобецький, В. Говдяк, М. Підлісний, М. Терлецький, а заступники членів побр.: М. Лабик, А. Щур і Т. Турко. Збори перебрали також Контрольну Комісію у складі: голова побр. Михайло Захарчук і Маркіян Шептицький та Іван Дем'янчук — члени.

Після вибору керівних органів Відділу побр. Петро Кіщук уручив голові Відділу побр. М. Ткачукві відзначення — нагороду Австрійського Чорного Хреста, що її признала Екзекутива ГУ за те, що Лондонський Відділ ОБВУ брав активну і численну участь у поїздках на воєнні цвинтарі в Австрії на яких похоронені поляглі вояки І УД УНА.

У внесках і побажаннях було наголошено, що кожний член ОБВУ і український вояк повинні виступати в обороні України й українських політичних в'язнів, брати активну участь у демонстраціях, пікетуваннях і всяких акціях.

Загальні Збори закінчено проспіванням національного гімну.

М. Ткачук

ОКРУЖНА КОНФЕРЕНЦІЯ ОБВУ В ЛОНДОНІ

Згідно з наміченим планом праці Головної Управи Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії, у неділю, 8 квітня 1979 року, у пополудневих годинах, відбулась у приміщеннях Лондонського Відділу СУБ Окружна Конференція ОБВУ з участю представників Відділів ОБВУ Лондонської Округи.

Окружну Конференцію відкрив о год. 3.15 пополудні побр. Маріян Д. Гайва голова Округи, вітаючи всіх присутніх і зачитав письмове привітання від Головної Управи за підписом голови пор. Богдана Микитина та ген. секретаря д-ра Святомира М. Фостуна. Із черги голови або представники Відділів Лондонської Округи звітували про загальну діяльність своїх клітин: відділ ОБВУ в Лондоні — загальна діяльність задовільна. Членів Відділ нараховує 105. Касове сальдо — 700 ф. Відділ у Сляв нараховує 18 членів, діяльність задовільна. Касове сальдо 38.00 ф. За діяльність Відділу ОБВУ в Гай Викомбі звітував довголітній голова того Відділу побр. Федір Козак. Про діяльність Відділу в Редінгу звітував побр. Ярослав Панас, відмічуючи, що Відділ тепер посилив свою працю, і має перспективи дальшого її розгортання.

Голова Округи побр. Маріян М. Гайва, який і проводив Конференцію, висловив подяку за звітування відмітивши, що загальною діяльністю Округи є задовільною та реферуючи широко про діяльність і плани Головної Управи ОБВУ, вказав, що під теперішню пору Головна Управа ОБВУ розгортає діяльність у напрямку здійснення таких чергових завдань: спорудження моголи-пам'ятника всім поляглим за волю України в Тарасівці, вмурування пропам'ятної таблиці в храмі св. Софії у Римі, підготовка чергового Крайового Вояцького З'їзду, вступні заходи

для вмурування пропам'ятної таблиці в катедральному храмі УАІПЦ у Лондоні, участь ОБВУ у відзначеннях 100-ліття з дня народження Симона Петлюри Голови Директорії і Головного Отамана, 50-ліття ОУН, висилка делегації на воєнні цвинтарі в Австрії на щорічне вшанування пам'яті поляглих вояків І УД УНА, координація дій в обороні прав України, заходи для скликання світового з'їзду українського колишнього вояцтва, виготовлення фільму про поїздки на воєнні цвинтарі в Австрії.

Учасники Окружної Конференції висловили вдовolenня з проробленої діяльності і планів та заходів Головної Управи в цілі реалізації різних проєктів. Вони дуже активно обговорювали різні порушені важливі питання та аспекти загальної діяльності, а розглядаючи питання діяльності Лондонської Округи ОБВУ намітили проводити в себе на місцях такі акції: а) приєднувати в ряди ОБВУ українців кол. вояків, без різниці хто в яких арміях служив та реактивізувати пасивних; б) заохочувати молодих юнаків щоб вступали до військових формацій, кадетських частин і здобували військоове знання; в) сповняти належно всі фінансові зобов'язання супроти Головної Управи ОБВУ; г) підтримувати ідею скликання світового з'їзду українського колишнього вояцтва; г) плекати побратимство, гідно й належно сповняти всі обов'язки й працювати активно на своїй вояцькій стійці, до якої всіх нас, вояків, зобов'язує присяга на вірність Україні, від якої ніхто нас не звільняв.

Після вичерпання ділового порядку нарад Окружної Конференції, голова Округи подякував усім за участь у Конференції, що її закінчено проспіванням національного славня.

М. Ткачук

Полк. Євген РЕН

МОЯ ПОЇЗДКА ДО АНГЛІЇ

Головна Управа Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії запросила мене приїхати до цієї країни та відвідати Відділи ОБВУ, виголошуючи доповідь про 60-ліття Листопадового Чину й 35-ліття постанови І УД УНА.

Мою поїздку я здійснив в осінньому часі, тобто від 28 жовтня до 28 листопада 1978 року, об'їхавши 22 Відділи ОБВУ. На жаль, не мав я можливостей з уваги на обмежений час, відвідати всі клітини ОБВУ, цієї найбільшої української комбатантської організації у вільному світі. Проте відвідани 22-ох українських громад дали мені чи не повний образ українського організованого життя у Великій Британії. Мені

довелося побувати впродовж минулих років у вісьмох країнах, де проживають українці, однак ніде я не бачив такої організованості та щирості як серед українського громадянства у Великій Британії. Всюди відбувається багато різних імпрез. Молодь весь час занята всякою виховною і культурно-освітньою працею. Зауважив я, що багато молодих грають на різних музичних інструментах і батьки не жаліють грошей на науку співу, музики чи танців. Культурно відбуваються товариські й танцювальні заходи. У домах Відділів СУБ є бібліотеки. Подекуди навіть доволі великі. В родинних домах красуються святі ікони, різьби, хрести, портрети

українських державних мужів і героїв. Багато всюди вишиваних рушників, подушок та іншого мистецького вишивання.

Цікавився я українським шкільництвом, яке також добре й дбайливо зорганізоване. В Потінггемі наприклад Школа Українознавства має десять класів і 15 учителів. У других громадах Школи Українознавства менше класів. Зауважується помітне зменшення численності шкільної дітвори. У клясах усюди мапи, різні написи, схеми, що й свідчить про дбайливість керівників шкіл. Ведеться велика праця над заохочуванням дітей плекати українську мову. Всюди написані в тій справі клічки, заохоти, пригадки, щоб шанувати й плекати українську мову.

Церкви гарно прикрашені вишивками. На Богослужбах повно вірних, що свідчить про поборність наших людей.

В часі моєї поїздки по терені мав я нагоду відвідати велике наше підприємство «Нову Форгуну» в Олдрамі, що є неабияким досягненням у такій промислово-торговельній країні як Велика Британія, де існує сильний внутрішній конкуренційний ринок.

Відвідав я також і сумівську оселю Тарасівку й Кобзарівку — оселю пенсіонерів. Прекрасна околиця й чудово влаштований дім у якому спокійно й вигідно доживають свого віку українські емерити під дбайливим піклуванням персоналу оселі, що нею завідує адміністратор і промадський діяч Михайло Гринюк. Зробив я висновок, що місце на приют для емеритів не могло бути краще підібране. Мав я доповідь — гутірку в Кобзарівці й при тій нагоді старі вояки згадували свої давні вояцькі пригоди.

Крім доповідей у промадах, котрі відбувалися також і у звичайні робочі дні й на які приходили завжди багато слухачів, я мав шану виступати зі святковим словом на відзначенні 60-ліття Листопадового Чину, що відбулося в Лондоні, в неділю, 5 листопада, а також брав участь в окржній святковій імпрезі в Лестері присвяченій відзначенні 35-ліття постановня І УД УНА, в часі якої Головна Управа ОБВУ нагородила мене медалею — почесним відзначенням ОБВУ. Тоді також одержали медалі побр. Михайло Татарчук і побр. Михайло Прихідний. Довелось мені побувати також при нагоді відвідин наших громад на пробах хорів, оркестр і танцювальних груп у яких працює головно молодь і цікавиться тими ділянками українського мистецтва.

Вперше в моєму житті я мав нагоду бачити велику ферму-годівлю хутрових звірят, що її має п. Саврій Левко в Брадфордї. Приблизно 3,000 хутрових звірят. Влаштування ферми доволі просте, годівля дешева, а прибуток непо-

ганий, зокрема з так званих срібних лисиць.

У моїй доповіді я намагався схарактеризувати дійсний стан молоді української західноукраїнської держави, початки її постановня в 1918 р. та величезні труднощі, як внутрішнього так і зовнішнього характеру. Аргументації подав я на основі багатої літератури, а також і на основі власних переживань і спостережень як учасник листопадових подій і Визвольних Змагань. Говорив я теж про продовжування визвольної боротьби після закінчення Визвольних Змагань, що характеризувалася чинами УВО, ОУН, постановням Карпатської України, Дружинами Українських Націоналістів, Похідними Групами УПА, УГВР, проголошенням української державности в 1941 році та безперервними процесами боротьби, яка триває по сьогодні й буде продовжуватися.

Чому й які були причини постановня І УД УНА, яка була її роля у визвольній боротьбі українського народу, — це й була друга головна тема моєї доповіді, в якій я намагався об'єктивно проаналізувати положення в якому знайшлася наша нація у вирі кривавого змагу між двома імперіалізмами — брутальним і червоним, і на світлити об'єктивно мотиви чому була потреба творити І УД УНА й чи вона себе оправдала в історичному аспекті нашої боротьби за державність. Безумовно, що ця тема як і 60-ліття Листопадового Чину викликали живе зацікавлення у слухачів, чого доказом були численні запити й дискусія.

Залишаючи терен Великої Британії з великим вдоволенням з успішною моєю об'їздки клітин ОБВУ, я водночас почуваюся до милого й приємного обов'язку скласти Головнім Управі ОБВУ сердечну вояцьку подяку за запросини мене й вможливлення мені об'їздки її клітин. Дякую всім Управам тих Відділів у яких я мав доповіді за щирю гостинність, догідний транспорт та піклування, що я ним утішався в усіх промадах. Моя щира подяка тим усім щирю гостинним родинам, у яких мені довелося перебувати та нічлігувати. Щирю дякую п-ву Вербюкам, п-ву Лаврушкам за їхню гостинність і допомогу в усьому. Дякую членам Головної Управи ОБВУ — побр. д-рові Святомиру М. Фостунюві, побр. Петру Кіщуківі й побр. Маріану Д. Гайві за опрацювання плану моєї поїздки та їхню всебічну допомогу в здійсненні цього плану. Водночас дякую адміністраторові будинку філії УКУ в Лондоні інж. Т. І. Кудликові за помешкання, що ним я користувався в часі мого перебування в Лондоні. Й вкінці моя подяка й призначення всім побратимам кол. воякам, управам українських промадських організацій за таку прикладну організовану промадську працю і мое найщиріше побажання щоб така праця й далі продовжувалася.

Щасти Вам усім Боже!

ВІДИЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ

АНДРІЄЧКО ВОЛОДИМИР

нар. 7. 5. 1924 в Самборі. Вояк І УД УНА. Помер у Редінгу 23. 1. 1979 року.

АНТОНІВ МИКОЛА

нар. 3. 12. 1923 в Бережанах. Вояк І УД УНА. Помер 23. 12. 1978 року в Донкастері.

БЕНЮК ВАСИЛЬ

нар. 27. 7. 1913. Вояк І УД УНА. Помер 22. 11. 1978 року в Кембріджі.

ВАСИЛЕНКО ВОЛОДИМИР

нар. 14. 7. 1905 р. на Київщині. Підстаршина. Проф. педагог. Помер у Лондоні 10. 12. 1978.

ВІВЧАР ВАСИЛЬ

нар. 25. 5. 1904 року. Вояк І УД УНА. Помер 10. 10. 1978 року в Бері.

ГОРДІЙЧУК МИХАЙЛО

нар. 10. 7. 1909 в Пнів'ю, Івано-Франківська обл. Помер у Манчестері 11. 1. 1979 року.

ДАНКІВ АНДРІЙ

нар. 5. 5. 1925 року в Тепликівцях. Вояк І УД УНА. Помер у Манчестері 27. 1. 1979 року.

ДУБ МИХАЙЛО

нар. 24. 4. 1922 року в Опаці, Дрогобицький район. Вояк І УД УНА. Помер у Манчестері 28. 10. 1978 року.

ДУТЧИН ПЕТРО

нар. 14. 7. 1912 року. Вояк І УД УНА. Помер у Кіддермінстері 28. 8. 1978 року.

ЗАВАДОВИЧ МИХАЙЛО

нар. 20. 9. 1924 року в Чаплях, Самбірського району. Помер у Пітерборо 6. 9. 1978 року.

КЛИМЕНКО МИКОЛА

нар. 1. 1. 1917 року на Уманщині. Поручник, поет-лірик. Помер у Лондоні 26. 12. 1978 р.

МАКОГІН ІВАН

нар. 10. 11. 1921 року в Годові, Зборівський район. Помер у Манчестері 29. 10. 1978 року.

МАРІЯШ МИКОЛА

нар. 25. 7. 1901 року в Тернополі. Вояк УГА, вістун польської армії і І УД УНА. Помер у Чіддінгфолді 4. 9. 1978 року.

МИКИТА ЮРІЙ

нар. 17. 5. 1921 року. Вояк І УД УНА. Помер 27. 1. 1979 року.

МОЧЕРАД МИХАЙЛО

нар. 18. 11. 1914. Вояк І УД УНА. Помер 11. 3. 1978 року.

ОПРІСНИК МИКОЛА

нар. 4. 10. 1911 року в Крупівці, Жидачівський район. Вояк І УД УНА. Помер у Болтоні 14. 9. 1978 року.

ПАЗЮК ВАСИЛЬ

нар. 1. 7. 1924 року в Хлібичині, Івано-Франківська обл. Гарматчик І УД УНА. Помер у Ляйтон Базард 1. 1. 1979 року.

ПИЛИПІВ ВАСИЛЬ

нар. 22. 12. 1913 року в Лісниках. Вояк І УД УНА. Помер у Галіфаксі 20. 9. 1978 року.

РУПИНТАЛЬ МИХАЙЛО

нар. 10. 10. 1919 р. у Ляшках, Золочівського району. Кол. вояк сов. армії. Помер 20. 11. 1978 року, в Рочдейлі.

СЕМАК МИХАЙЛО

нар. 14. 7. 1920 року в Заверівцях, Підгаєцького району. Вояк І УД УНА. Помер 21. 2. 1979 р. в Бірмінгемі.

СЕМЕГЕН ВАСИЛЬ

нар. 27. 2. 1914 року в Липиці Долішній, Рогатинського району. Вояк І УД УНА. Помер 29. 12. 1978 в Бері.

СПЛАВНИК ОСИП

нар. 22. 3. 1922 року в Устю Зеленому, Бучаччина. Вояк І УД УНА. Помер 25. 2. 1979 року в Аштоні.

СТРІЛЬЧИК РОМАН

нар. 19. 5. 1912 року. Вістун І УД УНА. Помер у Лявборо 20. 7. 1978 року.

РОЖНІВ СТЕПАН

нар. 24. 12. 1915 року. Вояк І УД УНА. Помер у Брадфорді 27. 2. 1979 року.

ТРУХАН ПЕТРО

нар. 1. 2. 1922 року. Гарматчик І УД УНА. Помер у Глостері 21. 11. 1978 року.

ШПАЧИНСЬКИЙ ГРИГОРІЙ

нар. 14. 3. 1899 року в Петрилові, Бучаччина. Вояк польської армії в 1933-1935 роках й вояк І УД УНА. Помер 4. 1. 1979 року в Біллінггей.

Вилітає
і жалить
коли
й кого хоче

РІК 18

1979

Ч. 17

Микола БІЛКУН

ЧОЛОВІЧА НЕВОЛЯ...

Валерій з натугою ще раз покрутив ручку м'ясорубки і витер піт з чола.

— Слухай, Таню, — сказав він, — може краще зробити шашлика або гуляш який-небудь? Котлети в першій-ліпшій їдальні можна замовити...

Таня сиділа посеред кухні на табуретці. Але вигляд у неї був, як у королеви на троні. Людям з таким виразом обличчя не рекомендується заперечувати.

— Крути, крути, будуть сьогодні котлети. Це щоб ти знав, що таке мала кухонна механізація. На такій м'ясорубці ще моя бабуся котлети крутила. І зваж, що м'ясо не жилаве. Дозволю тобі сказати мені за це спасибі.

— Спасибі, — не дуже люб'язно буркнув Валерій і заходився крутити далі.

Таня з королевською зверхністю спостерігала за його роботою.

— Перекрутив? Ну, добре, котлети я зроблю сама, бо в тебе вони вийдуть як личаки. Ріж капусту!

— Для чого капусту? — жалібно заскиглив Валерій.

— Як то для чого? Борщ ти думаєш без капусти варити?

— Для чого ж борщ? — ще жалібніше сказав Валерій. — Могли б і самими котлетами обійтися?

Таня сказала, як відрізала:

— Я не хочу наживати гастриту тільки через те, що у мене чоловік ледар! І взагалі ти повинен був почати поратися з борщем,

а вже тоді братися до котлет. Не в тій послідовності все пішло, але хай вже так і буде...

— І хто ті два вихідних видумав, — зітхнув Валерій, і взявся до капусти.

— А мені два вихідних дуже подобаються. На один вихідний ти готуєш обід, на другий — я.

Валерій сопів над капустою. Злість поволеньки, поволеньки закипала в ньому.

— Теж мені ніж! Хіба, щонебудь ним уріжеш?...

— Який господар, такий ніж, — озвалася «королева», — візьми та й нагостри.

Було видно, що Валерієві не дуже хочеться гострити ножа, і він знову промовчав. Сопів і шматував капусту тупим ножом.

— Товарного вигляду капуста, звичайно, не матиме, але з'їмо й таку, — підкусювала його Таня. — Тепер берись за буряки. Буряки мусять бути покриті дрібненько.

— Ніж тупий...

— Не мое діло. Коли я, слабосильна жінка, мушу користуватися таким ножом, то тобі, представникові сильної половини людства, і Бог велів.

Нешасний мученик заходився кришити буряки. Раптом він скрикнув і встромив пальця в рот.

— Що там ще? — незадоволено пересмикнула плечима Таня.

— Пальця врізав!

— Буряка було мало? — в її голосі не чулося співчуття.

— Ти ж хотіла, щоб я різав якомога дрібніше...

Таня настроїлася на філософський лад:

— Скажи ж ти, як буває: буряка тупий ніж не хоче різати, а пальця, будь ласка. Піді залий йодом.

Валерій сподівався, що після того, як подано першу допомогу, він дістане щось на зразок домашнього бюлетеня, тобто його

увільнять від роботи. Але сподівання ті були марні. Таня залишалася незворушливою і суворою:

— Відріж від моєї старої гумової рукавиці пальця і надінь поверх бинта, не буде промокати. Тобі ж сьогодні ще вікна мити.

Кухонний мученик відчув себе остаточно приреченим і мовчки виконував усі накази...

Дарія КУЖІЛЬ

ВІН КИНУВ МЕНЕ. ЧОМУ?

РІК П'ЯТИЙ

Його страшенно дратує, що я спокійна, сентиментальна і неуважна, що я постійно дзвоню до нього на службу, аби сказати щось приємне,

що я добре працюю,

що я звертаюся до нього «мавпочко», «нехай мавпочка...»,

що я люблю розмовляти під час сніданку, що, я коли замислююся, я фальшиво наспівую симфонічні твори,

що, я не розуміюся на техніці і боюся впасти мертвою, коли вкручую електричну лампочку,

що я не кажу правди в очі,

що я люблю галушки, зелений колір, природу, крамниці з взуттям, доктора Антоновича, плавання, немовлят і легку грипу,

що я не терплю зоопарку, горілих хлібних скоринок, пані Хробацької, товстих книжок, дітей у віці від шести до дванадцяти років, пісеньок філософського змісту і брутальності,

що я не вірю, що хтось дійсно знає таблицю множення на сім і вісім.

РІК ШОСТИЙ

Щоб знову зацікавити його, я вирішила змінитися і

тепер я похмура, цинічна, педантична й освічена,

тепер я ніколи не дзвоню до нього на службу, аби сказати щось приємне,

тепер я недбало працюю,

тепер я звертаюся до нього «будь ласка»,

тепер під час сніданку я читаю газету,

тепер я ніколи не співаю,

тепер я краще за нього розуміюся навіть на автомобільному моторі,

тепер я кожному різю правду в очі, тепер я люблю зоопарк, горілі хлібні скоринки, пані Хробацьку, товсті книжки, дітей у віці від шести до дванадцяти років, пісеньки філософського змісту і брутальність,

тепер я не терплю галушок, зеленого кольору, природи, крамниці з взуттям, доктора Антоновича, плавання, немовлят і легкої грипи,

тепер я читаю на сон грядущий підручники з вищої математики.

РІК СЬОМИЙ

Він кинув мене

тому, що я похмура, цинічна, педантична і освічена,

тому, що я ніколи не дзвоню до нього на службу, аби сказати щось приємне,

тому, що я недбало працюю,

тому, що я звертаюся до нього «будь ласка»,

тому, що під час сніданку я читаю газету,

тому, що я ніколи не співаю,

тому, що я краще розуміюся на автомобільному моторі,

тому, що я кожному різю правду в очі,

тому, що я люблю зоопарк, горілі хлібні скоринки, пані Хробацьку, товсті книжки, дітей у віці від шести до дванадцяти років, пісеньки філософського змісту і брутальність,

тому, що я не терплю галушок, зеленого кольору, природи, крамниць з взуттям, доктора Антоновича, плавання, немовлят і легкої грипи,

тому, що я читаю на сон грядущий підручники з вищої математики.

Кинув. Чому?!

— Чи це правда, що в ССРСР цензурують приватні листи?

— Цілковита видумка. Прямо, листи з антисоветським змістом не віднаходять своїх адресатів.

—оОо—

Кілька пань чекають на жіночі сходини і говорять між собою. Одна пані веде розмову із своєю сусідкою:

— Ця наша молодь! Така розпущена, така нестримана. Зовсім не така, як у наші часи!

— Так, так, — згоджується інша. — І порівняти не можна. Ах, якби мені тепер 18 років!

—оОо—

— Шепіт — це один із способів спілкування людей. Якщо шепочуть двоє, то це початок кохання. Якщо шепочуть усі — то це його кінець.

—оОо—

Це було ще за життя Сталіна.

За якийсь злочин суд присудив повісити жида. «Маєш право висловити останнє бажання, яке тобі сповнимо».

— Я хотів би, щоб ви мене поховали коло гробу Сталіна.

— Та ж Сталін ще живе.

— Я не спішуся, я почекаю.

—оОо—

Музикант прийшов у гості. Господиня попросила його щонебудь заграти.

— Добре, — відповів музикант. — А що саме вам?

— Та що завгодно! Аби сусідам допекти!

—оОо—

Дві артистки говорять про свою спільну приятельку.

— Ніяк не можу зрозуміти: Мері вийшла заміж за критика, який завжди ляв її в рецензіях.

— Ну то вона й вирішила відомстити йому.

—оОо—

— Василю, ви чули, яку вчену жінку взяв собі наш учитель, — розмовляє сімома мовами.

— О, Господи! Та як же він може з нею жити? Он моя розмовляє тільки однією, і то цілими днями нема мені місця в хаті.

—оОо—

— Я подаю на розлуку. Моя дружина не розмовляє зі мною уже шість місяців.

— Схаменися Роберт! Де ти знайдеш іншу таку дружину!

—оОо—

Співачка зі сильним голосом, але слабким обдаруванням, виступала на концерті, яким керував відомий В. Таліх. Після концерту дама його питає:

— Маестро, ви помітили, як мій голос наповнив усю залю?

— Звичайно, — підбадьорив її Таліх. — Я бачив навіть те, як люди виходили зі залі, щоб зробити для вашого голосу вільне місце.

—оОо—

— У нашого приятеля свята жінка.

— Це правда, вона вже і його мучеником зробила.

—сОо—

Дружина докоряє чоловікові:

— Поводь себе пристойно. Не оглядайся за дівчатами, ти ж одружений.

— Дорога моя, якщо я на дієті, то це не значить, що я не маю права читати меню.

—оОо—

Сповідается пенсіонер.

— Чи жалуєте за гріхи?

— Ой, жалую, отче, що так грішити вже чоловік більше не годен...

—оОо—

Надумався старий чоловік одружитись. Йому й порадили взяти вдову із сусіднього села. Прийшов він до вдови та й почав говорити про одруження. А вдова й слухати не хоче:

— Що ви, що ви. У мене дочка на виданні. А жених не розгубився та й каже:

— Тоді віддайте дочку.

—оОо—

— Чи є на світі така жінка, яка б добре говорила про свого чоловіка?

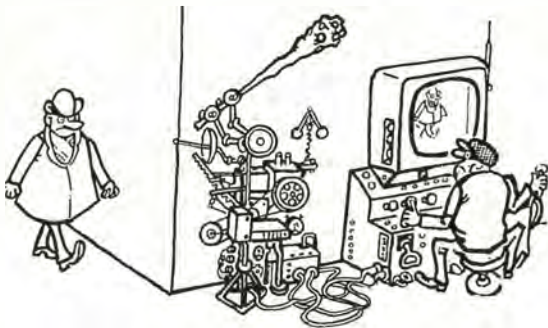
— Так, та, що розказує про нього другому чоловікові.

—оОо—

Розмовляють двоє дідухів:

— Що буде з молодим поколінням?

— Постаріють і почнуть турбуватися про те, що буде з новим поколінням.

Технічний прогрес.

НЕПРИЧЕСАНІ ДУМКИ

У романі було раціональне зерно, але воно потрапило у пісний ґрунт.

Для того, щоб переконатися, як ми мало знаємо, слід довго й наполегливо вчитися.

У любовний трикутник сімейне коло не вписується.

Коли грають на нервах, забувають про почуття такту.

У грі нервів програє звичайно здоров'я.

Виробнича травма — натер долоні грою у доміно під час роботи.

Семеро одного не ждуть, коли не хочуть заізнитися на перший тайм.

Зголоднілий гуморист в'їдливіший за сатирика.

Найпростіша алегорія: «У дворі злий пес».

У краплі горілки теж відбивається сонце, але догори ногами.

Коли критика закидати з ніг до голови геніальними творами, він конче щось забракує.

Вбив собі в голову — поет! Краще б цвяха в стіну забив.

Біда з цими сатириками: підпишуть «гумореска» — виходить, сміятися треба. А от з чого сміятися не підписують.

Багатосімейному режисерові доводиться ставити багатосерійні фільми.

Не відкладай життя на завтра.

У цієї книги найбільше думок породжувала ціна.

Сновидіння — це ілюстрація до книги нічного життя.

Аліменти — це помилка в розрахунках.

Коли ти пишеш для нащадків, не знущайся з сучасників.

Хто найбільше знає, той найменше говорить.

Втоптана стежка найнебезпечніша.

Багато молитов — мало побожності; багато побожності — мало добродійства.

Найгірше колесо найбільше скрипить.

—оОо—

На учнівську вечірку запросили й батьків. Спостерігаючи за танцюючими, гість звернувся до одного батька:

— Весело, тільки деякі дівчатка кумедно вдягнені. Погляньте на те створіння: коротке волосся і в штанях... Незрозуміло, дівчина чи хлопець.

— Що ви, це ж моя донька!

— Ой, пробачте, я не знав, що ви їїбатько.

— Я зовсім не батько, а мати!

КООПЕРАТИВА
»НОВА ФОРТУНА«

ДАЄ ВИСОКІ ДИВІДЕНДИ.
ВСТУПАЮЧИ В ЧЛЕНИ
КООПЕРАТИВИ,
ДОПОМОЖЕШ СОБІ
Й УКРАЇНСЬКОМУ
ПІДПРИЄМСТВУ.
ВСІ В ЧЛЕНИ КООПЕРАТИВИ
»НОВА ФОРТУНА«

Ціна £ 1.25